

Àmbit Administració de justícia

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

Beques a la investigació 2014

Detecció de Problemes en l'Atenció a Dones Víctimes de Violència de Gènere durant el Procés Judicial a Catalunya.

Autors

Mercè Claramunt Bielsa
Soledad Monserrat Roggero
M^a del Lujan Piatti

Any 2014

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Detecció de Problemes en l'Atenció a Dones Víctimes de Violència de Gènere durant el Procés Judicial a Catalunya.

Autors

Mercè Claramunt Bielsa
Soledad Monserrat Roggero
M^a del Lujan Piatti

Any 2014

ÍNDEX

Agraïments	
1. Introducció	1
2. Finalitat, objectius i hipòtesi de treball	2
2.1. Finalitat	6
2.2. Objectius	6
2.3. Hipòtesi de treball	6
3. Marc teòric	7
3.1. Concepte de violència de gènere	8
3.2. La legislació espanyola en contra de la violència de gènere	8
3.3. L'aplicació de la Llei Orgànica 1/2004 de 28 de desembre	9
3.4. Alguns estudis recents	16
4. Metodologia de recerca	17
4.1. Estructura metodològica	22
4.2. Límits territorials i temporals de la recerca	22
4.3. Planificació i recursos	26
5. Resultats obtinguts	27
5.1. Formació. Sensibilització	28
5.2. Desconeixement del fenomen: prejudicis i estereotips.	28
5.3. Moment inicial: Denúncia als Jutjats. La història de la dona	36
5.4. Valoració del risc	43
5.5. Ordre de protecció	49
5.6. Informació a les dones de forma comprensible al llarg del procés	54
5.7. Espais: Adequada protecció de la víctima	58
5.8. Dificultat probatòria del delictes	64
5.9. Victimització secundària	70
6.- Conclusions	77
8.- Bibliografia	86
9.- Annexes	93

Agraïments:

Hem d'agrair la predisposició de totes les persones entrevistades, ja sigui d'aquelles que treballen dins del sistema judicial (com a jutges, jutgesses, oficials, psicòlegs, ministeri fiscal i advocats i advocades) com de les entitats entrevistades i les dones.

També a l'Associació Dones Juristes, que ens ha proporcionat mitjans materials per poder fer realitat aquest treball i a les companyes que han recolzat en primera persona tota aquesta feina, intervenint en les entrevistes com a entrevistadores, facilitant material d'anàlisi i fent la revisió final del present treball. Especialment volem agrair a Celeste Arella Scheines, Gemma Nicolás Lazo, Gemma Sahún Serena i Helena Zarco Cumplido.

1. Introducció

La violència masclista contra les dones és una clara i flagrant vulneració dels drets humans. Les dones que són agredides i/o maltractades tenen una situació d'especial vulnerabilitat que minva sensiblement la seva autoestima i, per tant, la capacitat de reaccionar.

Es detecten sentiments oposats en les dones que pateixen aquest tipus de situacions ja que, de vegades, segueixen mantenint el vincle afectiu amb l'agressor, amb qui en molts casos tenen fills en comú, tot i que per una altra banda, tenen present i són conscients dels maltractaments rebuts. que solen deixar seqüeles físiques i psíquiques causades tant per la violència habitual com l'ocasional. Les dones senten traspassada la frontera de la inviolabilitat personal de manera que es genera en elles un sentiment d'inseguretat i d'impotència.

Les característiques especials de la dona que pateix o que ha patit maltractaments per part de la seva parella, company sentimental o anàlegs, ens obliga a prestar la màxima atenció en la detecció dels possibles problemes que es presenten en l'atenció a les víctimes, a fi d'evitar la denominada "victimització secundària".

Aquesta victimització és la que es produeix com a conseqüència de la relació establerta entre la víctima i les institucions que han de vetllar pels seus drets (ja sigui en forma d'ajudes econòmiques, psicològiques, educatives, etc, ja sigui a través del sistema jurídic penal).

Les causes de victimització secundària poden ser: la dilació existent en el sistema de justícia actual; la manca d'informació concreta sobre la situació processal; el qüestionament del relat de la víctima; l'ombra de la "denúncia falsa"; els mites al respecte instal·lats als jutjats; el fet d'haver de tornar a veure o fins i tot haver d'enfrontar-se a l'agressor, etcètera. Un percentatge baix -baixíssim- de dones decideix denunciar els fets, però tant la denuncia com el trànsit pel procés penal, generen sovint sentiments de por, incertesa i angoixa, entre d'altres.

En relació a l'efecte d'aquest estudi, es pot afirmar que la falta de coneixement de les necessitats de les dones que pateixen violència de gènere per part dels operadors del sistema jurídic-penal, pot agreujar o perllongar el dany, al menys psicològic, de les víctimes. Per això, és important fer la diagnosi de la percepció que tenen les pròpies víctimes del tracte rebut pels diferents actors judicials, i de la manera amb què aquestes actuacions les han pogut afectar no només a nivell personal, sinó també a nivell processal, portant-les de vegades a negar-se a mantenir la declaració inicial i deixant, per tant, el procediment truncat.

A nivell europeu, es treballa sobre l'assistència a la víctima i la prevenció de la victimització des de fa més de 25 anys. Així, la Recomanació (87) 21, Adoptada pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 17 de setembre de 1987 sobre l'assistència a les víctimes i la prevenció de la victimització, va recomanar als governs dels Estats membres a “comprovar, mitjançant estudis de victimització i altres tipus de recerca, les necessitats de les víctimes i les taxes de victimització, a fi de reunir dades necessàries per desenvolupar programes i estructures d'assistència a les víctimes”.

La Decisió Marc del Consell de 15 de març de 2001, relativa a l'estatut de la víctima en el procés penal, (2001/220/*JAI), ja recollia la importància de “concebre i tractar les necessitats de la víctima de forma integrada i articulada, evitant solucions parcials o incoherents que puguin implicar una victimització secundària”, i la necessitat que “les persones que estan en contacte amb la víctima rebin una formació adequada i suficient” com a una cosa “fonamental tant per a la víctima com per a la realització dels objectius del procés”. També es proclama la necessitat de brindar a les víctimes en situació d'especial vulnerabilitat un tractament específic que respongui de la millor manera possible a la seva situació (article 2.2), reduir les dificultats de comunicació que afectin a la comprensió i a la participació de la víctima en les fases importants del procés penal (art. 5), i tot això procurant el finançament d'iniciatives en virtut de les quals les persones que intervenen en les actuacions o que tenen un altre tipus de contacte amb la víctima rebin la formació adequada parant especial atenció a les necessitats dels grups més vulnerables” (art. 14).

Finalment, la Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 25 d'octubre de 2012, per la qual s'estableixen normes mínimes sobre els drets, el

suport i la protecció de les víctimes de delictes, i per la qual se substitueix la Decisió marc 2001/220/*JAI del Consell, posa l'accent principalment en la necessitat d'evitar la revictimització i instant a "posar especial cura a l'hora d'avaluar si les víctimes tals (les de violència de gènere entre d'altres) estan exposades al risc de victimització, intimidació o represàlies, i d'assegurar que aquestes es beneficiaran de mesures de protecció especial (57). Per aquest motiu considera que una adequada recopilació sistemàtica de dades estadístiques constitueix un component essencial de la formulació efectiva de polítiques en l'àmbit dels drets establerts en la Directiva.

Deu anys després de l'entrada en vigor de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere que va crear els jutjats especialitzats en matèria de violència vers les dones, hem de fer una valoració sobre la seva aplicació efectiva i com pot repercutir d'una manera més o menys positiva en la víctima, ajudant-la en el seu procés de superació de la violència o bé, per contra, aprofundint en la seva vulnerabilitat i en la percepció de solitud durant el procés penal.

En altres paraules, aquest estudi s'emmarca en la necessitat de realitzar la diagnosi, és a dir, la detecció dels problemes que se susciten en l'atenció de les víctimes de violència de gènere en l'àmbit jurídic-penal, atenent a les seves característiques i necessitats especials.

Però no només ens mou l'interès en conèixer el que succeeix als jutjats, sinó que creiem que aquesta informació és fonamental per treballar en l'abordatge de les eines necessàries per a millorar l'atenció a les dones que pateixen o han patit violència i que acudeixen al sistema penal com a últim reclam d'ajuda.

Ara que les directives europees obliguen a traspassar les normes sobre l'estatut de la víctima en el procés penal i que ja existeix un projecte de llei estatal sobre la matèria, és fonamental tenir un coneixement profund sobre els aspectes plantejats que ens permeti fer un abordatge efectiu del fenomen de la victimització secundària en l'àmbit judicial, a través de la creació de protocols i de la normativa necessària.

Aquest treball té com a objectiu conèixer la percepció de l'actuació judicial que tenen les dones que han patit violència, no tant en termes processals o d'aplicació de la norma, sinó sobretot respecte al tractament rebut per cadascun dels operadors

judicials. Tots els operadors tenen algun grau de responsabilitat en la generació de la revictimització. Una cosa tan simple com la formulació d'una pregunta o el fet de brindar informació pot afectar a la seva destinatària en funció dels termes en els que es produeix.

2.Finalitat, objectius i hipòtesi de treball

2.1. Finalitat

Tal com ja s'ha esmentat, la finalitat d'aquest estudi es la de recollir l'experiència de les dones que pateixen violència de gènere en seu judicial; és a dir, un cop han pres la decisió de denunciar i el mecanisme jurídic-penal s'ha posat en marxa.

Només una minoria de dones que pateixen violència a mans de la parella, decideix finalment interposar una denúncia penal.

Un dels factors dissuasoris a tenir en compte, és de ben segur la por a l'anomenada victimització secundària. És reconegut per la literatura sòciojurídica que el pas pel sistema judicial per part de les víctimes implica sovint un maltractament institucional afegit que pot contribuir a agreujar el dany psicològic de la víctima o a cronificar les seqüeles de la violència.

2.2. Objectius

Objectiu general.

Copsar l'experiència de les dones víctimes de violència de gènere en referència al seu pas pels jutjats especialitzats de Catalunya després de la interposició de la denúncia.

Objectius específics

1. Analitzar diferents treballs existents en aquesta matèria en llengües catalana, castellana i anglesa sobre l'experiència de les dones víctimes de violència de gènere en el seu pas pels jutjats.

2. Recollir les necessitats de les dones víctimes de violència en referència al procediment judicial penal.
3. Detectar les dificultats que les dones víctimes de violència de gènere es troben en seu judicial.
4. Detectar les dificultats que els operadors judicials es troben en la seva relació amb la víctima.

2.3. Hipòtesi de treball

Al plantejar-nos el tema d'estudi i els seus objectius, vam partir de les següents hipòtesis de treball:

Hipòtesi 1. Després de 10 anys de funcionament dels Jutjats especialitzats en violència sobre la dona continuen existint estereotips i mites sobre la violència, les seves causes i la motivació de les dones a interposar denúncies.

Hipòtesi 2. La manca de formació especialitzada en violència masclista (en què consisteix, les seves fases, el procés de reconeixement de la violència per part de les dones...) afecta de forma directa al procediment judicial penal.

Hipòtesi 3. El desconeixement del fenomen de la violència masclista contribueix de forma directa a la victimització secundària de les dones que acudeixen al sistema penal en busca d'ajuda.

3. Marc teòric

3.1. Concepte de violència de gènere

Per parlar del concepte de violència de gènere ens hem de referenciar a diversos instruments,

En general, les explicacions sociològiques han ressaltat dos factors causals:

- procés de socialització diferencial dels sexes (el masculí s'identifica amb la força i la violència),
- persistència de les definicions socials que representen les relacions entre els gèneres com a relacions de subordinació, quan no de propietat.

La violència apareix com a medi de control efectiu sobre el comportament de les dones.

El dret internacional de drets humans i antidiscriminatori rep aquestes concepcions de forma gradual i, finalment als anys noranta, defineix la violència contra les dones de la següent manera:

Article 2 de la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona, desembre 1993.

“S'entendrà que la violència contra la dona abasta els següents actes, encara que no només es limita a ells:

- a) La violència física, sexual i psicològica que es produeixi en la família, inclosos els maltractaments, l'abús sexual de les nenes en la llar, la violència relacionada amb el dot, la violació per part del marit, la mutilació genital femenina i altres pràctiques tradicionals nocives per a la dona, els actes de violència perpetrats per altres membres de la família i la violència relacionada amb l'explotació;

b) La violència física, sexual i psicològica perpetrada dins de la comunitat en general, inclosa la violació, l'abús sexual, l'assetjament i la intimidació sexuals al lloc de treball, en institucions educacionals entre altres, la tracta de dones i la prostitució forçada;

c) La violència física, sexual i *psicològica perpetrada o tolerada per l'Estat, onsevulla que ocorri”.

Per la seva banda, el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica, celebrat a Istanbul l'11 de maig de 2011 defineix la violència contra les dones de la forma següent:

“Per «violència contra la dona» s'haurà d'entendre una violació dels drets humans i una forma de discriminació contra les dones, i es designaran tots els actes de violència basats en el gènere que impliquen o poden implicar per a les dones danys o sofriments de naturalesa física, sexual, psicològica o econòmica, incloses les amenaces de realitzar aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, en la vida pública o privada” (art. 3).

3.2. La legislació espanyola en contra de la violència de gènere

Des dels anys de la dècada de 1970, les aportacions feministes sobre la violència patriarcal estan essent traslladades al llenguatge jurídic.

Generalment, sol considerar-se que les polítiques públiques respecte la violència de gènere a l'Estat espanyol han realitzat un buidatge de contingut de la conceptualització de la violència del moviment feminista, en tres sentits:

- Utilització imprecisa dels termes: la paraula gènere s'ha utilitzat com a sinònim de sexe, el concepte “violència de gènere” s'ha utilitzat indegudament com en el cas de la Llei Orgànica 1/2004 que es refereix a la violència en la parella però parla de “violència de gènere” en global;
- Utilització no congruent dels conceptes: parlen de violència de gènere però després les polítiques no s'adequen a aquest concepte. Existeix, doncs, un doble discurs.

L'exemple més paradigmàtic d'això, seria l'ús gairebé exclusiu del dret penal per abordar la violència. La lluita contra la violència no pot fer-se amb instruments pensats per individualitzar la conducta com el dret penal. El dret penal pot tenir un paper per castigar la violència contra les dones, però no per eradicar-la, ja que la raó d'aquesta violència no és basa en una conducta individual, sinó en una estructura social desigual.

- La inversió dels significats. En l'ús institucional moltes vegades la causa patriarcal de la violència queda invisibilitzada i apareix com a eix el problema del resultat, les agressions. Llavors, la violència es converteix en el centre del problema, no el patriarcat, i així esdevé en una violència que sol confondre's amb unes altres.

L'abordatge legal de la violència contra les dones pot seguir dos models diferents

a) El model de la violència de gènere, que seria anomenat un model feminista, i que suposaria que:

- l'existència de la violència de gènere és una manifestació de la naturalesa patriarcal de la societat;

- és un problema de tipus social, que es deriva de la situació social de subordinació de les dones;

- lluitar contra la violència de gènere no implica solament parar les agressions i generar estructures de suport psicològic, social i econòmic, sinó que requereix crear una estructura jurídica que reconegui els drets de les dones.

b) El model de la violència com un problema de violència interpersonal que veuria la violència com un problema de seguretat, que suposaria que:

- la violència és un problema de tipus individual que, per tant, s'ha de solucionar fonamentalment amb el càstig penal de l'agressor;

- és un problema de violència física i per tant no fa falta abordar altres aspectes com les necessitats socials;

- és un problema de seguretat, que no posa en qüestió el bon funcionament de les institucions socials ni l'estructura de drets existent.

En el que portem d'història d'abordatge de la violència vers les dones, la majoria de les lleis i de les intervencions institucionals a l'Estat espanyol han depès del model de la seguretat Per exemple:

- no es parla d'eliminació de la cultura violenta cap a les dones, sinó de prevenció d'actes violents;
- no es parla de sanció social de la violència cap a les dones, sinó de sanció penal de les conductes;
- no es desenvolupen els drets de les dones, sinó d'assistència a les víctimes (òptica assistencialista);
- les mesures penals i processals solen ser l'eina principal.

Quina ha estat l'evolució de la legislació espanyola respecte la violència intrafamiliar o en la parella?

El delictes específic per fer front a la violència de gènere apareix regulat per primera vegada a Espanya l'any 1989, en una reforma incorporada al Codi Penal de 1973, que va disposar, en l'art. 425, castigar amb pena d'arrest major a qui:

“habitualment i amb qualsevol fi exerceixi violència física sobre el seu cònjuge o persona a la qual estigués unit per anàloga relació d'afectivitat, així com sobre els fills subjectes a la pàtria potestat, o pupil, menor o incapaç sotmès a la seva tutela o guarda de fet” (art. 425 CP després de la reforma 1989).

El Codi Penal de 1995 va recollir aquesta figura específica en l'art. 153, amb alguns canvis en la seva redacció i un considerable augment de la pena, que va passar de ser d'arrest major a presó de sis mesos a tres anys. L'article va quedar redactat com segueix:

“El que habitualment exerceixi violència física sobre el seu cònjuge o persona a la qual es trobi lligat de forma estable per anàloga relació d'afectivitat, així com sobre els fills propis o del cònjuge o convivent, pupils, ascendents o incapaços que amb ell convisquin o es trobin subjectes a la pàtria potestat, tutela, curatela o guarda de fet serà castigat amb la pena de presó de sis mesos a tres anys, sense perjudici de les penes que poguessin correspondre pel resultat que en cada cas es causés” (art. 153 CP).

L'any 1999 es va aprovar la Llei Orgànica 14/1999, del 9 de juny, de modificació del Codi Penal de 1995 en matèria de protecció de les víctimes de maltractaments i de la Llei d'Enjudiciament Criminal, que va introduir algunes modificacions més, entre elles:

- el càstig de la violència psíquica habitual (fins a aquest moment oblidada)
- el càstig de tots els delictes o faltes en què s'haguessin concretat els actes de violència (tant física com psíquica);
- una ampliació del cercle de relacions tutelades, abastant als ex cònjuges i/o parelles de fet i
- la introducció de pautes per apreciar l'habitualitat (nombre d'actes acreditats, connexió temporal dels mateixos, independència que els actes s'hagin exercit sobre una o diferents persones tutelades per la norma, i indiferència que els actes hagin estat enjudiciats en processos anteriors o no).

L'any 2003, i mitjançant la Llei 27/2003 de 31 de juliol, reguladora de l'Ordre de Protecció, es va incorporar aquesta mesura i amb ella es va produir una important modificació en la Llei d'Enjudiciament Criminal, encara vigent, que confereix a les víctimes d'aquest tipus de delictes un estatut integral de protecció, amb diferents mesures de caràcter social, penal i civil.

En aquest mateix any, es va aprovar també la Llei Orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers que va produir més modificacions al règim penal de la violència de gènere. Entre elles destaquem que va canviar la ubicació del delicte de violència de gènere habitual –física o psíquica- (art. 173),

situant-lo al mateix nivell que els delictes de tortures i altres delictes contra la integritat moral. També va modificar l'art. 153 del Codi Penal (que se situa dins dels delictes de lesions), fent-lo extensiu als casos en els quals la víctima fos alguna de les persones esmentades en l'art. 173.2:

“que sigui o hagi estat cònjuge de l'agressor o persona que estigui o hagi estat lligada a aquest per una anàloga relació d'afectivitat encara sense convivència, o sobre els descendents, ascendents o germans per naturalesa, adopció o afinitat, propis o del cònjuge o convivent, o sobre els menors o incapaços que amb ell convisquin o que es trobin subjectes a la potestat, tutela, curatela, acolliment o guarda de fet del cònjuge o convivent o sobre la persona emparada en qualsevol altra relació per la qual es trobi integrada en el nucli de la seva convivència familiar, així com sobre les persones que per la seva especial vulnerabilitat es troben sotmeses a custòdia o guarda en centres públics o privats” (art. 173.2 del Codi Penal).

Així mateix, la LO 11/2003 elevava qualsevol maltractament en l'àmbit domèstic de falta a delictes.

Totes les lleis citades anteriorment, responien al model de la seguretat, en abordar la violència exclusivament a través del dret penal.

Per fer front a aquest fenomen, l'actual sistema legal està signat per la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, que va entrar en vigor l'any 2005, amb una bateria de profundes reformes en la protecció penal de les víctimes de la violència de gènere, així com també en altres àmbits.

La Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere va fer aportacions jurídiques que comporten modificacions molt importants en el plantejament del problema de la violència contra les dones. Per primera vegada ha abordat la qüestió de la violència des d'una visió sòcio-jurídica, a diferència de la qual s'ha utilitzat tradicionalment; ha fet un diagnòstic precís de la realitat; i, sobretot, ha plasmat de forma nova en un text jurídic que la violència contra les dones és producte de la subordinació i del domini patriarcal, introduint la

perspectiva de gènere en el Dret Penal. A més, tal com indica el seu títol, la Llei preveu mesures integrals de sensibilització, prevenció i reconeixement especialment en l'àmbit educatiu, sanitari i mediàtic, alhora que reconeix drets a les víctimes de violència en l'àmbit jurídic, social, sanitari, laboral i econòmic (Osborne, 2009).

En l'Exposició de Motius, la Llei assenyala:

“La violència de gènere no és un problema que afecta l'àmbit privat. Al contrari, es manifesta com el símbol més brutal de la desigualtat existent en la nostra societat. Es tracta d'una violència que es dirigeix sobre les dones pel fet mateix de ser-ho, al ser considerades pels seus agressors, freturoses dels drets mínims de llibertat, respecte i capacitat de decisió”.

A més, la Llei:

- utilitza una perspectiva integral i multidisciplinària;
- incorpora mesures de sensibilització, prevenció i detecció, especialment en l'àmbit educatiu, sanitari i dels mitjans de comunicació;
- defineix diversos drets de les dones víctimes de violència de gènere: en l'àmbit de l'atenció jurídica i social, sanitària, en l'àmbit laboral i econòmic
- i, finalment, crea un nou tipus de jutjats (els jutjats de violència sobre la dona) amb competències civils i penals.

Es critiquen alguns aspectes de la Llei. En primer lloc, la Llei utilitza el concepte “violència de gènere” però es refereix tan sols a la violència en les relacions de parella heterosexuales. Aquesta distinció, no solament no és conceptualment vàlida, sinó que és perillosa ja que deixa altres àmbits sense protecció i, fins i tot, dins de l'àmbit de la violència familiar deixa desprotegides a filles i a mares (Bodelón, 2008 b).

S'ha d'afegir l'anomenada “victimització secundària” com a conseqüència del pas de les dones pel sistema de justícia criminal. Moltes vegades les dones se senten maltractades de nou pel sistema penal, sentint frustrades unes expectatives

alimentades, si no creades, per les campanyes mediàtiques que les animen a denunciar.

En un sentit similar, i com ens recorda Larrauri (2008), el sistema penal crea o afavoreix la creació d'estereotips que perjudiquen a les dones: que són irracionals si desisteixen del procés penal; que es caracteritzen per la seva *maldat*, perquè denuncien per aconseguir suposats beneficis en el procés de separació; que procedeixen de manera absurda perquè denuncien però no volen separar-se, etcètera.

Arribats a aquest punt, podem afirmar que, generalment, el procés penal no atén a les necessitats de les dones que denuncien, ni les respostes del dret penal respecten els seus interessos i necessitats. Una major criminalització no significa una major protecció.

D'altra banda, tenim la Llei d'Igualtat (Llei Orgànica 3/2007, 22 març, per a la Igualtat efectiva de dones i homes). Es tracta d'una àmplia transposició de la Directiva 2002/73 CE d'igualtat de tracte entre dones i homes, que abasta molts més àmbits (educació, sanitat, informació, esports, desenvolupament rural, mitjans de comunicació, dret del treball, presència equilibrada en institucions públiques, etc.), i que es vol presentar com el "codi per a la igualtat".

Aquesta llei és especialment important des d'un punt de vista simbòlic perquè en l'exposició de motius reconeix expressament que la igualtat formal és insuficient. Per tant, aborda un compromís directe per part de tota la societat, especialment de l'Administració pública per aconseguir la igualtat plena o efectiva en dones i homes.

3.3. L'aplicació de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, i les resistències dels operadors jurídics

Podem afirmar que des del mateix inici de l'entrada en vigor de la Llei Orgànica, una gran majoria d'operadors jurídics han mostrat resistències a la seva aplicació.

Són ben conegudes les nombrosíssimes qüestions d'inconstitucionalitat que es van presentar davant el Tribunal Constitucional per part de jutgesses i magistrats/des per

considerar que la Llei introduïa un dret penal d'autor en l'ordenament espanyol. L'alt Tribunal ha resolt el tema considerant la Llei constitucional. La primera de les Sentències va ser la número 59/2008, de 14 de maig. Però a ella li van seguir en cascada altres: són les sentències número 76/2008, de 3 de juliol; 81, 82 i 83/2008, de 17 de juliol; 95, 96, 97, 98, 99 i 100/2008, de 24 de juliol. Totes elles repeteixen els arguments al·legats en la primera, encara que potser –si cap– es pot destacar –en part– la número 96/2008, en la mesura en què analitza de forma particular el cas dels maltractaments mutus, qüestió sobre la qual les anteriors sentències no s'havien manifestat expressament.

Des de els operadors judicials la violència cap a les dones s'interpreta com una violència que es dona dins de la parella, pel fet d'estar en parella i no pel fet de ser dona.

Consideren que l'aplicació d'aquesta llei no està aconseguint els objectius de protegir i mantenir la seguretat de les víctimes. S'estan donant respostes ràpides, poc planificades i reflexives, centrades gairebé exclusivament en la superfície de la qüestió.

A més, el llenguatge i les solucions que pot oferir el món jurídic no serveixen per solucionar els problemes que pateixen les dones. Apareixen com dues realitats a les quals s'ha posat a dialogar forçadament: com convertir en prova la violència simbòlica? Com s'entén judicialment una reconciliació en el marc d'una relació d'amor construïda sota una distribució desigual de poder?

La judicialització d'aquest conflicte ha portat a centrar el debat sobre la violència de gènere entorn de les respostes legals i al sentit que els hi cal atribuir. El dret penal guanya protagonisme i parlar d'aquest tipus de violència s'ha convertit en una qüestió de disputa entre dues parts reconegudes legalment com a víctima i agressor, una dicotomia entre víctimes i culpables que ha creat un efecte defensiu i de resistència davant el que es considera com una amenaça.

Constantment els operadors jurídics utilitzen narracions entorn de la desproporció i a l'excés de la sanció penal –del suposat abús de les dones–. Això indica profundes contradiccions. D'una banda, existeix un intent per donar senyal a l'alarmant “evidència” de la violència cap a les dones i es mobilitza l'aparell judicial per a donar-

hi resposta. Per l'altra, els seus operadors veuen desmesurada la criminalització de la nova regulació i es resisteixen a aplicar-la, considerant que són les dones les que podrien aprofitar-se'n.

No obstant la funció simbòlica del dret penal per donar signes de protecció i reconeixement a la realitat del maltractament, la protecció no és tal; no es poden controlar els seus incompliments i moltes dones no ratifiquen les denúncies. Com a resultat, en les dones emergeixen pors, desorientació, sentiments de desprotecció i vulnerabilitat, especialment quan es tracta de dones migrants en situació administrativa irregular.

3.4. Alguns estudis recents

El projecte europeu de recerca *WOSAFEUS va posar en relleu algunes conclusions clau respecte a la relació de les dones que denuncien amb el sistema penal (Bodelón, 2012). Aquest projecte va incloure l'anàlisi d'expedients judicials, entrevistes amb dones i professionals, i anàlisi etnogràfica en els jutjats de diversos països europeus.

Els testimoniatges de les dones entrevistades a l'Estat espanyol ens mostren que el context social no afavoreix la denúncia. Les representacions socials del fenomen, i per tant els missatges que reben les dones, encara es troben ancorats moltes vegades en la normalització d'aquestes conductes, i a considerar violència de gènere solament les manifestacions físiques i més greus del fenomen.

No obstant això, l'aspecte més significatiu que ens mostra aquest estudi és la inadequada resposta del sistema penal a les necessitats d'aquestes dones. Mentre que en la seva majoria, aquestes reflecteixen la sensació comuna de sentir-se escoltades i recolzades per les associacions i punts d'ajuda específics de violència de gènere, refereixen l'experiència contrària amb el sistema penal, que els hi acaba generant una experiència frustrant en la cerca de justícia.

El sistema penal exigeix a les víctimes uns atributs necessaris per optar a la condició de víctima, atributs que evidentment no semblen contemplar aspectes com la

defensa de les agressions, sinó la passivitat i la cerca de protecció des del sistema penal. Resulta sorprenent com el testimoniatge d'alguns jutges i jutgesses emmalalteix de tals limitacions en fer al·lusió, per exemple, al fet que si la dona es mostra segura i no vacil·lant a les seves declaracions, existeix una tendència a posar en dubte el seu testimoniatge.

Un altre aspecte de gran rellevància, és l'experiència de la por intrínseca a aquest tipus de delictes, la qual dificulta la pràctica del procés penal. Malgrat les mesures de protecció existents, la pràctica ens demostra que aquestes no són suficients o no s'apliquen prou per assegurar la integritat i la no re victimització d'aquestes dones, les quals en molts casos, després de la realització de la denúncia, pateixen majors coaccions, pressions o amenaces per part de les seves exparelles o pels familiars de les seves exparelles per a la retirada de la denúncia, podent comportar en molts casos, l'agreujament de la violència soferta. Aquests aspectes no semblen ser tinguts en compte ni per la majoria de professionals del sistema penal, els quals tendeixen a propagar discursos sobre la inestabilitat emocional de les dones, ni pel propi sistema, ja que moltes vegades els casos acaben sent sobreseïts (només de vegades a causa de la retirada de la denúncia per part de la víctima) de manera que s'observa una escassa recerca d'ofici de fiscals i jutges/ses d'instrucció, per trobar proves addicionals al testimoniatge de la víctima.

Sembla contradictori que mentre la lògica del tractament psicològic aconsella a les dones un mínim de tractament terapèutic per poder enfrontar-se al procés penal, la lògica judicial, en canvi, promou la denúncia immediata.

Sense menyscabar els assoliments aconseguits a nivell normatiu a l'Estat espanyol encapçalats per la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere; sembla que mentre els canvis legislatius no vagin acompanyats d'una formació adequada, que permeti la integració dels conceptes i idees bàsiques sobre la violència de gènere per part dels professionals que les apliquen, aquestes lleis no podran dur-se a terme de forma òptima.

Sembla que malgrat haver-se creat una especialització dels jutjats des del 2005 (creació de Jutjats Específics de Violència Contra la Dona, i seccions a les

Audiències Provincials), aquests presenten certes limitacions per al correcte acompliment de les seves funcions.

Es requereix formació especialitzada dels operadors que treballen amb elles, d'aspectes teòrics bàsics sobre violència masclista (fluctuacions cícliques, etapes de calma, experiència psicològica de la víctima). Aquests aspectes incideixen en de manera decisiva en les dificultats que les víctimes presenten per accedir als mecanismes de protecció que s'ofereixen des del sistema de justícia.

En la mateixa línia, s'observa una falta de respecte a allò que la víctima considera important relatar, reduint [així] la seva experiència al que resulta rellevant en un procés penal. Tots aquests aspectes generen en les víctimes la sensació de no sentir-se escoltades ni abrigallades pel sistema penal. Aquest aspecte, al costat del gran nombre de sentències absolutòries i sobreseïment de causes, comporta que moltes vegades, la dones senten que no han estat cregudes i que s'ha posat en dubte el seu testimoniatge. Aquests aspectes es lliguen al seu torn, amb els arguments majoritàriament emprats pels advocats defensors, els qui argumenten la presència de motius espuris per denunciar per part de les dones.

D'altra banda hem de posar de relleu que la gran majoria de les dones es troba amb el seu advocat o advocada pocs minuts abans de la compareixença judicial, sense que hi hagi temps de preparar l'acusació particular.

Preocupa que la qualitat de l'assistència lletrada no estigui garantida per a totes les dones i que depengui, en gran manera, de l'interès i sensibilitat de cada professional.

La violència de gènere resulta particularment difícil de provar en cometre's generalment en la intimitat. A més, les dones entrevistades expliquen que a la seva arribada al jutjat, l'endemà o als pocs dies d'interposar la denúncia, es troben en un estat de tensió i confusió. Malgrat aquestes dificultats i que la responsabilitat de la recerca dels fets recau en el Jutjat de Violència sobre la Dona, resulta preocupant constatar que, si les víctimes no aporten les proves necessàries per acreditar mínimament els fets, el cas és sobresegit sense amb prou feines recerca d'ofici.

Amb caràcter general, es constata que davant denúncies de violència física, recent i amb algun tipus de prova, generalment apareix la Fiscalia com un actor clau en l'impuls del procés penal, posicionant-se contra el sobreseïment i formulant acusació. No obstant això, en casos en els quals la violència denunciada no és tan evident i la seva acreditació requereix major activitat probatòria, es constata la inacció i la falta de diligència de la Fiscalia en l'impuls de les diligències encaminades a l'aclariment dels fets.

- La invisibilitat de la violència psicològica i de la violència habitual en els jutjats

S'ha pogut constatar que en casos de violència psicològica i/o sexual o de violència habitual, sense lesions físiques recents, existeixen moltes dificultats perquè les denúncies de les víctimes prosperin.

Malgrat que la violència cap a les dones per part de la seva parella o exparella consisteix amb enorme freqüència en una violència habitual, els jutjats generalment prenen en consideració l'últim episodi (una agressió puntual, una amenaça aïllada), el més visible i el que no requereix amb prou feines investigació. Això condueix a infravalorar aquestes conductes i a treure-les del context de control, por i poder en el qual es produeixen.

Es contempla amb gran preocupació la pràctica, documentada a través de casos, de la interposició de "contradenúncies" per part dels agressors cap a les víctimes, a partir de lesions fruit de la defensa de les dones en les agressions, o fins i tot sense elles.

- Prejudicis i tracte irrespectuós en l'obtenció del testimoniatge de les víctimes

A diferència del que succeeix en un altre tipus de delictes, les víctimes de violència de gènere s'enfronten habitualment a prejudicis que posen en dubte la credibilitat dels seus testimoniages, la qual cosa introdueix una pesada càrrega per demostrar la veracitat del seu relat.

Els prejudicis als quals ens referim no són solament atribuïts a jutges/ses, fiscalia i altres professionals de l'àmbit judicial, sinó fins i tot a alguns advocats i advocades de les dones. Els prejudicis són respecte la falsedat de la denúncia i fins i tot, en els

casos de dones estrangeres en situació irregular, relacionats amb la seva instrumentalització per obtenir autorització de residència.

4. Metodologia de recerca

Es tracta d'un treball monogràfic pel que fa a l'amplitud, ja que versa sobre una qüestió molt específica: la detecció de les necessitats de les dones en seu judicial i la seva repercussió en la victimització secundària.

D'altra banda, aquest estudi pretén ser de caràcter descriptiu i de tipus evaluatiu per la seva naturalesa ja que la situació actual de la qüestió s'exposarà de manera crítica. S'utilitzarà per tant una metodologia interdisciplinària, ja que s'abordarà la matèria objecte d'estudi des de diferents plans: el jurídic, sociològic, teórico-polític, criminològic i antropològic.

4.1. Estructura metodològica

L'estudi s'ha estructurat en tres grans fases o activitats:

Activitat 1. Revisió i actualització teòrica i contextual del tema d'investigació: Anàlisi bibliogràfic de la literatura sociojurídica. S'ha realitzat una revisió bibliogràfica i lectura analítica dels materials relatius a les experiències de les dones víctimes de violència de gènere en el seu pas pel sistema penal. Hem comptat amb l'ajuda de dos estudiants en pràctiques que ens han permès abastar més i millor la informació disponible sobre el tema. S'ha treballat material escrit en llengües catalana, castellana i anglesa. També s'ha analitzat la legislació i protocols existents sobre l'atenció a la víctima del delictes.

Activitat 2. Treball de camp.

El treball de camp que es descriu a continuació pretén donar compliment als Objectius Específics 2 i 3 i recollir experiències de les dones en seu judicial en

referència a: accés a la informació, tractament rebut pels funcionaris del jutjat, compareixença per a ordres de protecció, tractament rebut per jutges/ses, dilacions del procediment, protecció davant de l'agressor, acompanyament, Oficina d'Atenció a la Víctima i expectatives inicials. L'esquema del treball de camp ha estat sempre el de detectar les necessitats de les dones i les dificultats que es troben en seu judicial.

Com a eina metodològica central s'ha fet servir **l'entrevista**. Amb les entrevistes no només hem pretès captar el discurs dels actors seleccionats sinó també entendre l'entrevista com una forma particular d'interacció social, una instància d'observació del context, els gests i els silencis, amb el qual hem volgut rescatar aquest *plus* que ens proporciona cada trobada.

L'objectiu principal ha estat analitzar diferents discursos per detectar els factors revictimitzants en l'àmbit jurídic-penal. Les tècniques utilitzades han estat l'observació participant¹ i les entrevistes semi-estructurades.

S'han **confeccionat 7 models d'entrevistes** per tal d'ajustar el seu contingut a les característiques dels diferents perfils de persones entrevistades. En concret, s'han realitzat els següents models, que s'acompanyen com annexes:

- a) Qüestionari per a personal de l'oficina judicial
- b) Qüestionari per a fiscals que actuïn en l'àmbit de la violència de gènere
- c) Qüestionari per a jutges i jutgesses dels jutjats amb competències en violència sobre la dona
- d) Qüestionari per a advocats i advocades
- e) Qüestionari per a forenses i/o oficina d'atenció a la víctima
- f) Qüestionari per a dones que han estat usuàries del sistema de justícia com a víctimes de violència masclista

¹ La noció de *participació* va més enllà d'una simple *observació* com una tècnica de recollida de dades. Ens distanciem d'una actitud científico-positivista en reconèixer la *participació* com un procés d'aprenentatge i intercanvi cognoscitiu que inclou la reflexivitat tant de l'investigador com dels subjectes-"altres" (Kalinsky i Pérez, 1993).

g) Qüestionari per a entitats socials

Com es pot veure, les entrevistes van dirigides a dos dels grans col·lectius que intervenen en el procés judicial: les pròpies víctimes (o bé de forma directa o bé a través del testimoni de les entitats o serveis que treballen directament amb elles) i els actors del sistema jurídic-penal.

S'ha considerat que metodològicament era més adient començar amb les entrevistes a les dones i entitats i professionals socials que treballen amb elles, per passar després a entrevistar als agents judicials un cop recollides les experiències de les dones. Altrament, no sempre ha estat possible programar les entrevistes d'aquesta manera, ja fos per la dificultat de compaginar agendes entre les investigadores i les persones a entrevistar, ja fos per la dificultat d'accedir a dones en situació d'afrontar una entrevista d'aquestes característiques.

Hem prioritzat fer un treball acurat en l'abordatge de les dones que pateixen o han patit violència masclista per tal d'evitar aprofundir en la seva sensació de revictimització. En aquest sentit, ha estat fonamental l'ajuda que ens va prestar el Centre d'Intervenció Especialitzada d'Igualada, que ens va facilitar un llistat de dones les característiques de les quals ens van permetre mantenir una entrevista fluida i oberta amb elles.

Cada entrevista s'ha fet amb la presència màxima de dues investigadores, al considerar que un nombre major podria haver intimidat a la persona entrevistada. Totes han estat gravades amb el consentiment previ de la persona entrevistada.

Per establir els contactes, prèviament es va fer una recerca dels jutjats especialitzats en violència sobre la dona del nostre país. Hem procurat tenir una mostra representativa de cada un dels territoris que l'integren. Finalment, ha estat possible realitzar les següents entrevistes:

ENTREVISTAT/DA	DATA	Núm. ENTREVISTADORES
VIDO Cerdanyola – jutgessa	02/05/2014	1
VIDO Cerdanyola – oficina judicial	02/05/2014	1

VIDO Igualada – jutgessa	10/06/2014	2
VIDO Igualada – oficina judicial	10/06/2014	2
VIDO Igualada – oficina judicial	10/06/2014	2
VIDO Reus – Jutge	27/06/2014	1
VIDO Reus – oficina judicial	27/06/2014	1
VIDO Barcelona – jutgessa	31/10/2014	2
VIDO Barcelona – oficina judicial	31/10/2014	1
VIDO Lleida – jutge	03/06/2014	1
Representant Ministeri Fiscal 1	23/05/2014	2
Representant Ministeri Fiscal 2	06/06/2014	2
Casa Acollida Urgència Igualada	30/04/2014	2
Oficina d’Atenció a la víctima	28/04/2014	1
SIE Lleida	23/06/2014?	1
SIE Catalunya Central	23/06/2014?	1
CIRD Santa Coloma de Gramenet	17/06/2014?	1
Tamaia	28/05/2014	2
Dones Juristes	19/05/2014	1
Dona 1	29/04/2014	1
Dona 2	07/04/2014	1
Dona 3	08/09/2014	1
Dona 4	16/09/2014	1
18 Advocats i advocades		Enquesta on-line

Com es pot apreciar, de les 30 entrevistes previstes en el projecte inicial finalment se n’han realitzat un total de 41 gràcies al sistema implementat amb l’entrevista dirigida a les advocades i advocats.

Respecte aquestes últimes, cal dir que per facilitar l’obtenció de la major quantitat de dades possible, es va optar per dissenyar un formulari d’enquesta que es va difondre

per correu electrònic. Aquest sistema on-line ens ha permès no només accedir a més dades sinó també obtenir informació més fàcil de treballar a l'hora de fer l'anàlisi, mantenint l'anonimat de les persones entrevistades.

Hem de dir, per últim, que estava previst entrevistar al titular del jutjat especialitzat de Girona i que això no ha estat possible per incompatibilitats en la seva agenda.

Activitat 3. Finalment, s'ha fet l'anàlisi de la informació recopilada, considerant tant els aspectes teòrics treballats durant la revisió de la bibliografia, la normativa i dels protocols i circuits existents, com dels obtinguts a través de les eines qualitatives d'investigació, intentant així establir un creuament de la informació entre les diferents entrevistes. Aquest anàlisi ha donat pas al present informe.

4.2. Límits territorials i temporals de la recerca

Tal com sorgeix del propi títol de l'informe, aquesta recerca té com a objectiu la detecció dels problemes en l'atenció a dones víctimes de violència de gènere durant el procés judicial a Catalunya.

Per això, el límit territorial ha estat Catalunya com a Comunitat Autònoma, tot intentant conèixer la realitat de cadascuns dels territoris que el constitueixen (Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida).

Per dur a terme el treball, vam concentrar totes les tasques durant l'any 2014, tal i com es pot apreciar en el calendari d'actuacions.

ACCIONS/ MESOS	gener	febrer	març	abril	maig	juny	juliol	Agost	setembre	octubre	novembre	desembre
Activitat 1												
Activitat 2												

Activitat 3													
-------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

4.3. Planificació i recursos

S'ha pogut complir amb la planificació inicial. És a dir, cadascuna de les activitats van començar i finalitzar dins de les dates previstes al calendari. A excepció de dues entrevistes que, per problemes d'agenda, s'han hagut de fer a principis del mes d'octubre.

En relació als recursos, a més dels mitjans proporcionats pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, vam comptar amb la col·laboració de l'Associació Dones Juristes, que va posar a la nostra disposició la seva secretaria per dur a terme algunes de les tasques vinculades al projecte. Per exemple, la posada en marxa i difusió de l'enquesta on-line, i la revisió final de l'estudi.

També vam comptar amb la inestimable col·laboració i participació de quatre companyes de professió i membres de l'Associació, que van realitzar algunes de les entrevistes establertes, van proporcionar material d'estudi i d'anàlisi, van assistir a les reunions periòdiques per la posada en comú de criteris així com de les conclusions de la investigació, i que esmentem als agraïments.

5.Resultats obtinguts

Per tal de fer més comprensible l'anàlisi de les dades obtingudes, hem cregut més adient dividir aquest capítol en cadascuns dels aspectes que han anat sorgint al llarg de les dos fases inicials de la recerca.

Així, a continuació es farà un abordatge d'aquest aspectes que afecten a la percepció que les dones tenen del sistema judicial penal quan acudeixen a ell, fent una anàlisi de la informació proporcionada per tots els operadors entrevistats.

5.1. Formació. Sensibilització

L'article 47 de la Llei Orgànica 1/2004 de 28 de Desembre de Mesures de Protecció Integral contra la violència de gènere, i sota el títol de Formació, recollia el següent: "El Govern, el Consell General del Poder Judicial i les comunitats autònomes, en l'àmbit de les seves respectives competències, han d'assegurar una formació específica relativa a la igualtat i no discriminació per raó de sexe i sobre violència de gènere en els cursos de formació de jutges i magistrats, fiscals, secretaris judicials, forces i cossos de seguretat i metges forenses. En tot cas, en els cursos de formació anteriors s'introduirà l'enfocament de la discapacitat de les víctimes."

Per la seva banda, la Llei 5/2008 de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista preveu el següent: "Article 19. Formació de professionals 1. El Govern ha de garantir la formació capacitadora de totes les persones professionals que treballen en la prevenció, la detecció, l'atenció, l'assistència, la recuperació i la reparació en situacions de violència masclista.

2. El Govern ha de promoure la formació específica de capacitació del personal inspector de treball i del personal judicial i no judicial al servei de l'Administració de

justícia i de la Fiscalia a Catalunya que intervinguin en els processos judicials relacionats amb la violència masclista.

3. Els col·legis professionals, les organitzacions sindicals i empresarials i les administracions públiques competents han d'assegurar que la formació i la capacitació específiques a què fa referència aquest article s'incorporin en els programes de formació corresponents.

4. La formació ha d'incloure programes de suport i cura de les persones professionals implicades en el tractament de la violència masclista per tal de prevenir i evitar els processos d'esgotament i desgast professional.”

5. En els cursos de formació als què es refereix aquest article s'ha d'introduir la diversitat femenina, en especial l'especificitat dels col·lectius de dones a què fa referència el capítol 5 del títol III”

De la mateixa manera, la Guia de criteris d'actuació davant de la violència de gènere de l'any 2013, que publica el Consell General del Poder Judicial, dins de l'apartat VII sota el títol Tutela judicial, l'apartat vuitè està dedicat a la Formació especialitzada i recull el següent: “No obstant això, és evident que l'especialització ha de ser alguna cosa més que una simple concentració del coneixement de determinats assumptes en òrgans jurisdiccionals concrets, amb exclusió d'altres, i que només adquireix sentit si se li dota d'un contingut material, vinculat a la formació especialitzada en la matèria, que exigeix conèixer, més enllà de la preparació tècnica respecte el coneixement de les normes substantives i processals, el *caldo* de cultiu de la violència, els seus orígens, causes, significat i manifestacions, o la seva projecció en el testimoni i postura processal de víctimes i dels testimonis restants o en els informes pericials que emetin els diversos professionals. O, fins i tot, en la pròpia redacció de l'atestat policial. Res d'això és aliè a la resposta individual que s'adopta davant la violència.”

I continua: “Aquesta formació especialitzada ha estat sol·licitada, a més, per l'Assemblea General de Nacions Unides, que, en la Resolució A / RES / 52/86, de 2 de febrer de 1988, exhortava als Estats membres a establir "Mòduls de capacitació obligatoris, transculturals i sensibles a la diferència entre els sexes, destinats a [...] els funcionaris del sistema de justícia penal en què s'examini

el caràcter inacceptable de la violència contra la dona, les seves repercussions i conseqüències i que promoguin una resposta adequada a la qüestió d'aquest tipus de violència". Fins i tot, en l'àmbit europeu, la Recomanació (2002) 5, del Comitè de Ministres de 30 d'abril de 2002, instava als governs dels estats membres, en l'apartat 3.e) del seu Apèndix, a "assegurar una formació especial per als professionals que han d'afrontar la violència contra la dona", així com a incloure elements en el tractament d'aquesta violència en els programes bàsics de formació, informació i formació per detectar i conduir situacions de crisi i millorar la forma amb què s'acull, s'escolta i s'assessora a les víctimes. Igualment, encoratjava la participació d'aquests professionals a participar en programes de formació especialitzada, integrant-los en un esquema de reconeixement de mèrits i en els que s'inclouen, específicament, els temes relacionats amb la violència contra la dona en la formació dels jutges. Més recentment, l'Informe del Secretari General de Nacions Unides, de 6 de juliol de 2006 "Estudi a fons sobre totes les formes de violència contra la dona", reclama en el Paràgraf 284 entre les mesures que han de prendre els Estats per complir les seves obligacions internacionals en la matèria,

"l'aplicació de programes de capacitació i conscienciació per familiaritzar els jutges, els fiscals i altres professionals del dret amb els drets humans de les dones en general i, en particular, amb la Convenció per a l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona i el seu Protocol Facultatiu ",

afegint que "el potencial de les lleis sobre la violència contra la dona no arribarà a realitzar-se si no s'apliquen i es fan complir efectivament. L'aplicació de les lleis s'enforteix si s'imparteix una capacitació sistemàtica en matèria de sensibilitat respecte les qüestions de gènere amb caràcter obligatori per als agents de la llei, els fiscals i els jutges, i si s'estableixen protocols i directrius sobre la correcta aplicació de les normes" (paràgraf 295).

La participació en activitats formatives en aquesta matèria -malgrat la seva falta d'obligatorietat en l'opció del legislador espanyol-, incloses les autoformatives, esdevé, per això, una obligació ètica de jutges i jutgesses i és condició de possibilitat d'una resposta eficaç de la jurisdicció davant la violència que s'exerceix contra les dones. El dèficit de formació pot obstaculitzar-la.

La formació especialitzada en igualtat i violència de gènere, des d'aquesta perspectiva, permetrà el compliment de la responsabilitat atribuïda constitucionalment als membres del poder judicial pel que fa [la seva funció de] garante de l'efectivitat dels valors superiors de l'ordenament jurídic (igualtat, llibertat ...) i dels drets Fonamentals ¿afirmats? per a tothom.”

Per últim, el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica, celebrat a Istanbul al maig de 2011, ha estat incorporat a la nostra legislació mitjançant el corresponent instrument de ratificació, de manera que aquest entrà en vigor per a tot el territori molt recentment, l'1 d'agost de 2014. Aquest conveni d'incorporació tan recent a la nostra legislació torna a fer èmfasi en les qüestions relatives a la sensibilització i formació sobre la matèria. Així, en l'article 13, preveu: “Sensibilització

1. Les parts han de promoure o dirigir, regularment i a tots els nivells, campanyes o programes de sensibilització, fins i tot en cooperació amb les institucions nacionals de drets humans i les entitats competents en matèria d'igualtat, la societat civil i les organitzacions no governamentals, en particular les organitzacions de dones, si escau, per incrementar la conscienciació i la comprensió pel públic en general de les diferents manifestacions de totes les formes de violència incloses en l'àmbit d'aplicació del present Conveni i les seves conseqüències en els menors, i de la necessitat de prevenir-los.

2. Les parts han de garantir l'àmplia difusió d'informació sobre les mesures disponibles per prevenir els actes de violència inclosos en l'àmbit d'aplicació del present Conveni entre el públic en general.”

I en l'article 15: “Formació de professionals: 1. Les parts impartiran o reforçaran la formació adequada dels professionals pertinents que tractin amb víctimes o autors de tots els actes de violència inclosos en l'àmbit d'aplicació del present Conveni, en matèria de: prevenció i detecció d'aquesta violència; igualtat entre dones i homes; necessitats i drets de les víctimes, així com sobre la manera de prevenir la victimització secundària. 2. Les parts han de fomentar la inclusió en la formació a la que es fa referència en l'apartat 1 d'una formació en matèria de cooperació

coordinada i interinstitucional per tal de permetre una gestió global i adequada de les directrius en els assumptes de violència inclosos en l'àmbit del present Conveni.”

Tot i que des de la regulació que feia la Llei integral, fa ja deu anys, ja es preveia la necessitat de formar i sensibilitzar a tots aquells operadors jurídics i professionals que tractessin amb temes de violència vers les dones i que aquesta necessitat es va plasmar i es segueix plasmant en instruments internacionals, europeus i nacionals i, més específicament i de forma desenvolupada, a la Guia de criteris d'actuació contra la violència de gènere 2013, a la qual s'ha fet esment, i on s'explica la necessitat d'una formació específica sobre el tema, al considerar que no és suficient amb ajuntar els casos de violència en un mateix jutjat, sinó que cal una especial formació i sensibilització sobre la complexitat de la violència, més enllà d'una simple especialització tècnica. La veritat és que, a la pràctica, els operadors jurídics, són reticents a entendre la complexitat de la violència i, quan parlen sobre formació en violència es limiten a les qüestions més tècniques, sense que es consideri, en termes generals, la necessitat d'una especial sensibilització sobre la matèria.

Així, de les entrevistes a **judges i jutgesses**, es reflecteixen les opinions següents sobre la formació i la sensibilització respecte la violència contra les dones: “Entonces, desde el punto de vista jurídico el tema de la violencia de género es muy sencillo porque realmente se manejan del Código Penal dos o tres artículos y de la Ley de Enjuiciamiento Criminal, uno o dos... los de la comparecencia de la orden de protección, o sea jurídicamente no es una materia que sea difícil...Entonces, entiendo que sobre todo, para el tema de la violencia de género no se requiere una especial formación jurídica. Sí una especial sensibilidad y mucho sentido común. Un poco de psicología, un poco de... de verdad, insisto, de sentido común y el sentido común no se adquiere ni con cursos de especialización ni con nada... se adquieren... pues con la vida”

Un altre jutge considera el següent: “No me parece adecuada la formación obligatoria como tal, porque sería reconocer que no tenemos formación adecuada. No sé qué pasa en otros países, pero aquí en el poder judicial español tenemos dos años de formación. Dicha formación es muy amplia y con esos dos años creo que son más que suficientes. En el primer año tenemos formación teórica y en el

segundo prácticas tuteladas. Existe el curso de formación teórico de dos semanas de duración, nos valoramos y se completa con clases prácticas en juzgados especializados con otros magistrados en juicios rápidos y se completa con clases en Ca la Dona. Hemos estado trabajando sin estos cursos de formación obligatorios y lo hemos hecho bien. Los cursos de formación obligatoria, sólo se imparten a magistrados con poder exclusivo en violencia; considerar indispensable los cursos de formación en violencia es como decir ahora que sólo quien ha asistido a los mismos puede trabajar y esto no es correcto porque ya teníamos una formación amplia.”

Per últim, una altra jutgessa ens deia: “No existe, te dan opción para poder formarte, hay muchos cursos de violencia, pero los cursos no son obligatorios; se sacan catálogos una vez al año, dan preferencia a los jueces que están en juzgados de violencia, se hace a nivel estatal y a nivel de la Generalitat y no es obligatoria y no lo veo necesario, el tema de la violencia con ir a algunos cursos está bien, pero no como formación específica, no.”

Així doncs, el sentiment general entre els jutges i jutgesses, i malgrat tot allò establert en la legislació específica que regula la violència vers les dones, és que la formació i la sensibilització sobre la matèria no és necessària per treballar amb casos de violència.

Només un dels jutges entrevistats va manifestar que considerava molt necessària la formació. Com a titular d'un jutjat especialitzat havia rebut formació a nivell jurídic, però també n'havien fet des del punt de vista de la sensibilització: “Estuve en el Punt de trobada de aquí hablando con los profesionales del Punt de trobada, enseñándome las instalaciones, los problemas que tenían concretos, tanto de familia como de VIDO, luego fuimos al Centre d'Atenció a la dona y estuve también en un centro de acogida. Me pude entrevistar con las profesionales del centro y con alguna de las señoras, de las usuarias. (...) Es súper necesario. Cuando una mujer sabemos que está en una casa de acogida tenemos que saber qué hay ahí, qué es lo que se está trabajando. Cuando enviamos a unos niños a un Punt de Trobada, para que las visitas con el padre sean supervisadas, tenemos que saber lo que significa supervisadas o tuteladas.”

Igualment, més enllà del sentiment generalitzat, la formació no és obligatòria i només es dispensa als jutges i jutgesses que treballen en jutjats específics de violència vers els dones. Els jutges i jutgesses que treballen a jutjats mixtos no reben aquesta formació, igual que tampoc la reben els jutges i jutgesses que jutjaran els delictes de maltractament habitual, és a dir, els jutges i jutgesses dels jutjats Penals.

Des de **Fiscalia**, igualment es reconeix la inexistència de formació. Es treballa sense haver rebut cap mena d'especialització, no obstant sí que surten algunes veus que consideren que la formació al respecte és necessària.

Per la seva banda i respecte el **personal de l'oficina judicial**, quan es pregunta als agents entrevistats respecte la formació sobre la matèria, només es refereixen igualment a la formació tècnica per saber tramitar els expedients. Reconeixen que en la majoria dels casos no han rebut formació i que normalment són els i les companyes de la pròpia oficina qui els instrueix a nivell tècnic. Només una de les entrevistades va explicar: “Hicimos cursillos para saber tramitar los procedimientos de violencia de género y más tarde vinieron asistentes sociales que nos explicaban sus experiencias y todo lo referente al ciclo de la violencia y también los de la oficina de atención a las víctimas y los Mossos. Ellos tienen otra visión.”

En canvi, la perspectiva de les **entitats que donen suport a les dones** que han patit violència masclista així com **les advocades** entrevistades, tenen un punt de vista ben diferent. Des de totes les entitats entrevistades es demanda formació específica sobre la matèria. Tal i com explicava una de les entitats entrevistades: “Valorem que és imprescindible que tinguin formació en gènere i violència, i especialització en violència de gènere. **Formació psicològica més que tècnica jurídica: conèixer què es la violència de gènere, els cicles de la violència, per entendre a les víctimes, la seva por i dificultats per posar una denúncia i afrontar un procediment penal per violència cap al final.** Desmitificar la violència de gènere i com ha de ser una víctima d'aquesta, per respectar i entendre a totes les dones víctimes de violència de gènere.”

Per descomptat, l'experiència de les **dones que passen pel procediment judicial** és del tot diferent. Una de les dones entrevistades, finalitzava la seva entrevista amb

la següent aportació: **“Yo creo que les falta sensibilidad, empatía, el ponerte un poco en el lugar de la otra persona....** Ya sé que hay de todo y que está la otra persona a la que también hay que protegerla hasta que se demuestre lo contrario, pero hay cosas que no hacen daño a nadie y simplemente ayudan a que una persona pueda estar más tranquila. En general, creo que no ha sido eficaz. Sí que he tenido una sentencia condenatoria y porque he podido probar una serie de cosas. Pero si no, me hubiera pasado como con los insultos... mi hija llegó allí y dijo que su padre la llamaba que le decía esto y le decía lo otro y no sirvió para nada. Entonces, yo salí ese día pensando, a partir de ahora ya me puede decir lo más grande que se le pueda ocurrir que yo nunca más lo voy a denunciar porque, ¿para qué? Porqué hacer pasar a mi hija por esto para nada...para pasar un mal rato, esto te quita las ganas de defenderte.”

Igualment, una altra de les dones entrevistades manifesta que troba a faltar **“un juez con más sensibilidad”** i continua dient: “Lo que es la justicia yo creo que es un engaño, es una cosa burocrática, pero **las personas no están implicadas ni están sensibilizadas en el tema”** referint-se no només a jutges, sinó també a Mossos d’Esquadra i advocats.

Podem concloure, doncs, que des dels operadors jurídics, en termes generals, no es percep la necessitat de formació i sensibilització específica pel que fa a la violència vers les dones, malgrat tot allò disposat a la normativa a la que s’ha fet referència. No obstant, després de valorar les aportacions al respecte fetes en totes les entrevistes que s’han realitzat en el present estudi, considerem que la formació i la sensibilització serien el pilar fonamental que serviria de base per a la resta de qüestions analitzades. Una bona formació i sensibilització sobre la matèria propiciaria el desmantellament de tots els mites, estereotips i prejudicis que envolten la violència vers les dones. Un bon coneixement sobre què és la violència contra les dones en l’àmbit de les relacions de parella, objecte dels tipus penals, comportaria el fet de poder evitar tota una sèrie de conductes que acaben perjudicant a la víctima i causant-li un gran patiment al marge del fet d’haver d’interposar una denúncia contra la seva parella o ex parella i de passar per un judici, que és ja de per sí un procés prou dolorós i traumàtic.

5.2. Desconeixement del fenomen: prejudicis i estereotips

És evident que la perpetuació del masclisme i de la violència vers les dones que d'aquest se'n deriva, perviu gràcies a tota una sèrie de creences, mites i prejudicis entorn als rols d'unes i d'altres; a les relacions i com han de ser aquestes i aquests mites no estan exempts de la violència que pateixen les dones per part dels homes. El manteniment de falses creences respecte la violència, les víctimes o els agressors fan que es mantingui una imatge concreta de què és violència, qui és víctima i on i entre qui té lloc la violència patida en l'imaginari col·lectiu.

La qüestió relativa a prejudicis i estereotips, que tant mal fan, està absolutament lligada amb el tema tractat al punt anterior: la formació i la sensibilització. Una bona formació i sensibilització evitaria o aniria dissolent aquests mites que ens porten a tenir una percepció errònia, parcial o distorsionada sobre què és la violència contra les dones.

Tots els operadors jurídics, en tant que persones inserides en la societat, no estan al marge de l'imaginari col·lectiu. I si això és greu a nivell particular, en tant que es perpetuen rols i estereotips nocius, ho és molt més si, per exemple en el cas d'un jutge o una jutgessa, s'han de prendre determinades decisions sobre la vida de terceres persones.

La Guia de criteris d'actuació judicial davant de la violència de gènere recull el següent al respecte:

“L'especialització, per això, ha de permetre conèixer i detectar els prejudicis i estereotips incorporats al raonament de cada persona, inclosos els nous mites i prejudicis que es continuen encunyant enfront de l'avanç legislatiu i dels avenços socials evidents que tendeixen a blindar els nous espais d'igualtat entre homes i dones que van conquistant. La formació especialitzada permetrà comprendre els motius de declaracions ambigües o la manca de concreció de les víctimes d'aquests delictes, la diferència entre les violències i les agressions concretes, els factors que permeten la permanència de les víctimes en l'ambient violent, la manca de ratificació de les denúncies, la indecisió -en ocasions- de les denunciants o l'ús de la dispensa de l'obligació de declarar.”

“L'exigència de formació especialitzada no deriva només de la Llei. Deriva, a més, del fet que la interpretació i aplicació de les normes no només ha d'estar exempta d'arbitrarietat -ja sigui una manifestació de prejudicis que desconeix la igualtat entre homes i dones o bé la que desconeix la diferència entre igualtat formal i material- sinó que ha de tenir en compte la realitat social del temps en què la llei ha de ser aplicada, que, al segle XXI, i en el nostre context cultural, és una societat que predica el dret a una vida lliure de violència i d'altres formes de discriminació de tots els éssers humans.”

I continua: “Aquesta responsabilitat constitucional exigeix que, en la interpretació i aplicació de les normes, es faci abstracció d'idees, prejudicis i estereotips, incorporats en el procés de socialització que siguin contraris a aquells. Els prejudicis, si afloren voluntària o involuntàriament en les resolucions -amb diverses projeccions; lligar l'aparença física amb hipotètics perfils de víctimes; presumir que determinats nivells d'estudis són incompatibles amb la condició de víctima de violència de gènere; incorporar com a fonament de l'argumentació rumors o opinions no científiques; negar credibilitat a la declaració de la denunciante per interessos en la reparació econòmica; derivar conseqüències en vista de la credibilitat de la víctima en funció que se sol·liciti o no la guarda i custòdia dels o les menors en el procediment civil ... -, donen com a resultat la denegació de la tutela judicial efectiva, convalidant, a més, manifestacions de violència contra les dones. Per això, la formació especialitzada i permanentment actualitzada és l'eina fonamental per garantir la tutela judicial efectiva.”

En el Primer Curs per als jutjats penals Especialitzats en Violència de Gènere organitzat per l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere, celebrat entre els dies 3 i 6 de març del present any, es van adoptar les següents conclusions -entre altres- pel que fa a l'especialització:

“1ª.- Cal completar l'especialització en violència de gènere dels jutjats penals, o bé compatibles, o bé exclusius, el dèficit no s'entén, des del mandat imperatiu d'especialització dels òrgans d'enjudiciament en primera instància de la LO 1 / 2004, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, transcorreguts més de set anys de la plena vigència de la mateixa. La situació

actual tampoc respon a les prioritats del Parlament europeu que, en un informe de 2011, ha reclamat incrementar el nombre d'òrgans especialitzats en el marc de les prioritats contra la violència de gènere.

2^a.- La seva generalització s'ha de fer partint de l'especificitat de la violència de gènere, sense difuminar-la amb la violència domèstica, i atribuïnt a tots els òrgans el coneixement dels mateixos delictes.

3^a.- Ha de prioritzar que l'especialització ho sigui amb caràcter exclusiu i exclouent (...)

4^a.- L'especialització dels jutjats penals ha de ser efectiva, el que pressuposa tant formació especialitzada com la seva falta d'equivalència amb una simple concentració del coneixement d'assumptes en determinats òrgans; contínua, en afectar una mirada que xoca amb estereotips apresos, i possible, pel que fa la seva impartició no pot dependre de l'existència o inexistència d'assenyalaments en les dates en què estiguin previstes les activitats formatives. Per això, s'ha de garantir sempre en aquests casos, respecte de les activitats en les que s'estigui seleccionat, la substitució en l'òrgan jurisdiccional del jutge o de la jutgessa.

5^a.- L'especialització afecta les pròpies substitucions en els òrgans jurisdiccional, respecte de les quals la resposta judicial pot ser diversa si no es garanteix aquesta formació especialitzada.

6^a.- La formació continua en aquesta matèria podria resultar afavorida mitjançant la creació de grups de recerca i reflexió sobre la interpretació de l'ordenament en la perspectiva de gènere, multidisciplinaris, amb presència específica d'operadors del Dret Penal i de la Filosofia del Dret, tant corresponents a la jurisdicció com a la Universitat, així com d'Associacions de Dones amb coneixements en la matèria i, si escau, altres col·lectius, que, amb les eines que aportaran, permeti construir coneixements especialitzats, la visibilització del dret com a instrument de transformació de la societat i, específicament, la participació de la jurisdicció, de manera fundada i efectiva,

en el procés de transformació de la Justícia i en la seva contribució a la consecució d'una societat lliure de violència de gènere.”

En les entrevistes realitzades a **judges i jutgesses**, s'evidencia que, en termes generals, es té una idea preconcebuda del que és la veritable violència i quina és la veritable víctima.

Una de les jutgesses entrevistades deia: “Hay dos casos que se suelen dar: el de la víctima de verdad y que no se atreve, que tiene miedo, llega aquí normalmente y suele pasar porque llama un vecino” I continua fent esment “ ... pero no se puede comparar con la **auténtica violencia de verdad**”

Una altra també manifestava: “... pero quizá los verdaderos casos de violencia de género no llegan a los juzgados. Entonces, ¿qué es lo que llega a los juzgados? Conflictos de pareja solucionados a través de conductas violentas fruto de una mala educación que existe en nuestra sociedad. Pero los verdaderos casos de violencia de género, salvo muy poquitos, realmente no llegan a los juzgados”

El que s'acaba d'exposar posa de manifest que existeix la idea sobre què és la “veritable violència” i què no ho és o l'estereotip sobre quina és la veritable víctima, que és aquella que té por i que no denuncia, etc. Tots aquests mites al voltant de la violència o de les víctimes donen un perfil de dona que pateix violència i uns paràmetres sobre la violència patida, que deixen fora moltes de les variables possibles i que se situen molt lluny de parlar de violència de baixa o alta intensitat, deixant-se moltes conductes fora de la “veritable violència”. Passa el mateix amb les víctimes.

Per una altra banda, també hi ha, en termes generals la percepció que altres cultures són les que prenen el relleu en relació a la violència i que al territori nacional, estem “més conscienciats”. No obstant, segons les dades de l'Observatori de la violència de gènere, el percentatge més gran de denúncies interposades, per exemple, a l'últim trimestre de 2012, correspon a dones espanyoles en un 64% i a estrangeres en un 36%.

De la barreja d'aquests dos mites, trobem manifestacions com les que segueixen d'una de les jutgesses entrevistades: "el origen...sí sí sí el país de origen influye en la violencia de género porque por ejemplo tenemos el caso de, sobre todo, mujeres suramericanas y mujeres de origen magrebí, árabes que en principio ante la policía sí que denuncian una agresión y prácticamente... no te podría decir el 80 o el 90, pero un elevado porcentaje cuando llegan aquí, al juzgado, dicen que no quieren declarar contra sus maridos, contra sus parejas y... y claro cuando una persona, una mujer no quiere declarar, no quiere seguir adelante con el procedimiento no podemos hacer nada. Sí que influye, sí que influye..." I continua: "Quizá las culturas de estas mujeres, pues, luego, cuando llegan aquí no quieren seguir para adelante... mujeres sobre todo árabes, mujeres nigerianas... pero tienen todas las facilidades del mundo pero su cultura, evidentemente, hace que no den el paso, lamentablemente."

Des de **Fiscalia**, es té també la percepció que existeix el que anomenen una "veritable violència". Un fiscal entrevistat manifestava: "Y las verdaderamente maltratadas, que están en riesgo, están sufriendo... y éstas no denuncian y a éstas no llega la justicia. Y he visto de éstas cuando las atendí y me acuerdo de ellas, pero son pocas"

Respecte els **agents de l'oficina judicial**, si bé és cert que fan esment a "dones realment maltractades", no es manifesta de forma taxativa o no s'entra a valorar la qüestió.

Respecte les **entitats que donen suport a les dones** que han patit violència, l'experiència és ben diferent. Com a conseqüència de les falses creences i dels mites entorn la violència, aquestes entitats coincideixen en manifestar que el problema principal és que no es creuen a les dones. Als jutjats no es creuen el relat de la víctima, cosa que fa que les dones se sentin qüestionades i jutjades: "Les tracten com si s'ho inventessin" ha manifestat la referent d'una de les entitats de suport a les dones. El sentiment general és que les dones es senten novament "maltractades" al seu pas pel procediment judicial. Totes les entitats [entrevistades] coincideixen de forma clara i taxativa/¿contudent? en que es fa sentir a les dones culpables del què els ha passat i, de vegades, fins i tot arriben a ser objecte de comentaris nocius que els fan mal.

El relat de les dones que han patit violència confirma la percepció de les entitats de suport. Les dones se senten jutjades, qüestionades i desateses. Una de les dones entrevistades manifestava el següent: “Era un juez y, yo lo voy a expresar como lo sentí...exactamente como yo lo sentí, lo vi machista, lo vi déspota, lo vi una persona que no tenía sensibilidad con el proceso que estábamos haciendo, mío o de cualquier otra persona como yo, me imagino que actuará igual... No era un juez, considero yo... específico en el tema que nos llevaba, ese juez igual había llevado un caso de robo o lo que sea antes del nuestro... Y yo creo que tendría que ser un juez más sensible con los casos de maltrato. Cuando solicitó la mampara mi abogada, y la pusieron.... que no es que tengan que poner un parapeto especial para mí, ya está allí instalada, la pliegan o la despliegan, no es nada especial para una persona concreta... entonces cuando yo entré ya estaba puesta pero él me preguntó porqué la solicitaba y porqué la necesitaba. Yo le dije: para sentirme más segura, declarar sin sentirme observada y más segura, para no tener ese miedo encima. Pues él no consideró que fuera suficiente, entonces preguntó a las dos letradas (a la de él, como a la mía) y a la fiscal si tenían algún problema en que la tuviera o no la tuviera y ellas aceptaron de que la tuviera. Pero si hubiera sido por él exclusivamente me la hubieran quitado, porque él decía que no era suficiente la explicación que yo le había dado ¿Qué más le tenía que decir? Si es que tenía miedo y me quería sentir protegida. ¿Qué más me iba a hacer esa mampara? Y eso... hizo un comentario: que solamente había sido una vez, que solamente me había pegado una vez. Entonces ¿a qué tengo que esperar?... ¿A que me pegue toda la vida? Cuando mi abogada decía que había sido maltratada toda la vida, él decía que no procede...¡No procedía nada! Yo tenía claro que estaba allí para contestar las preguntas y que no estaba allí para hacer preguntas pero sí que me vino a la cabeza preguntarle: ¿Usted se ha leído mi denuncia? ¿La que hice primera en los mossos? Cuando él decía: ‘esto no procede,... no procede...’ ¡No procedía nada! Para él solo se estaban juzgando los hechos del día ocho de enero. No nos permitió explicar nada más... Y en la declaración primera yo lo reiteré (había explicado en la denuncia la historia de violencia): que el no habías sido ni buen padre, ni buen marido nunca! Pero tampoco me permitieron explicarme más... me centraban en todo momento en los hechos del día ocho. Sentí que el señor juez no

era una persona sensibilizada para atender los casos de violencia de género. Y creo que tendría que haber jueces especializados en ello”

Aquests testimonis ens demostren que existeixen encara molts mites, falses creences i prejudicis vers les la violència i les dones que l'han patida. Això porta, en la majoria de casos, a que els operadors jurídics no es creguin el relat de les víctimes, les qüestionin o les facin responsables del que els ha passat. Les dones perceben aquesta falta de sensibilitat, aquest qüestionament, cosa que les fa sentir-se menstingudes dins del procediment. No se les escolta. Les dones se senten desprotegides i jutjades, cosa que fa que, en la gran majoria de casos, es penedeixin d'haver anat als jutjats i no es plantegin tornar-hi en cas de viure una altra situació de violència.

La formació i la sensibilització són absolutament necessàries per tal de corregir les mancances que operen contra la víctima. Un bon coneixement del fenomen i un bon treball sobre la matèria és imprescindible per poder donar sortida a aquest supòsits de manera satisfactòria i que les dones, poc a poc, recuperin la confiança en el sistema. És necessari creure's la violència per poder actuar de forma adequada per eradicar-la.

5.3. Moment inicial: Denúncia en els Jutjats. La història de la dona.

Segons la Directiva 2012/29/UE de Parlament Europeu “En el moment en què es presenta una denúncia, es considera el moment en el qual entra en l'àmbit del procés penal. Així mateix, això ha d'incloure les situacions en què les autoritats inicien processos penals d'ofici a resultes d'un delictes patit per una víctima².”

Y disposa a l'article 1: “la finalitat de la present Directiva és garantir que les víctimes de delictes rebin informació, suport i protecció adequades i que puguin participar en

² S'ha de considerar que una persona és una víctima independentment de si s'ha identificat, detingut, acusat o condemnat a l'infractor i amb independència de la relació familiar que existeixi entre ells. Considerand (19) de l'esmentada directiva.

processos penals”. Per això, a més de tractar, en l'article 5 “els drets de les víctimes quan interposin una denúncia”³, reconeix en l'article 4 el dret d'aquestes a rebre informació des del primer contacte amb una autoritat competent. Entre els que cal destacar:

“...a) el tipus de suport que podran obtenir i de qui obtenir-lo, inclosa si s'escau, informació bàsica sobre l'accés a l'atenció mèdica, qualsevol suport d'especialistes, inclòs el suport psicològic i l'allotjament alternatiu;

b) els procediments d'interposició de denúncies relatives a infraccions penals i el seu paper en relació amb els procediments esmentats;

c) la manera i les condicions en les quals podran obtenir protecció, incloses les mesures de protecció;

d) la manera i les condicions per obtenir assessorament jurídic, assistència jurídica o qualsevol altre tipus d'assessorament;

i) la manera i les condicions per poder accedir a indemnitzacions;

f) la manera i les condicions per poder tenir dret a interpretació i traducció;...” entre altres, per poder fer efectius els seus drets com a víctimes d'una infracció penal.

La Guia d'Actuació Judicial de 2013, téen compte aquesta Directiva, la LO 1/2004, de 28 de desembre, que articula mesures per evitar la victimització secundària i la Directiva 11/2009/UE del Parlament Europeu i del Consell de 13 de desembre de 2011, sobre l'ordre europea de protecció, assenyala que “és essencial que els jutjats amb competències en Violència sobre la Dona prestin durant la fase d'instrucció especial atenció a la protecció dels drets de les víctimes.”

Segons la LECrim, les dones tenen dret a denunciar les situacions de violència de gènere patides davant els òrgans jurisdiccionals, membres del ministeri fiscal i policia.

³ L'article 5 fa referència al dret de la víctima a tenir còpia de la seva declaració amb els elements bàsics de la infracció penal; a tenir assistència lingüística necessària si no parla la llengua oficial i a obtenir còpia de la seva declaració traduïda a la seva llengua de forma gratuïta.

Les víctimes, les entitats de suport a les víctimes, els i les advocats/des, consideren que el funcionament del tràmit de denunciar als jutjats és inadequat per atendre aquest tipus de casos, que reben el mateix tracte que les persones que s'apropen per denunciar qualsevol altre fet delictiu. “Els donen un formulari per omplir amb la seva denúncia.” (Aportació d'una entitat que dona suport a les víctimes).

En altres paraules, si una dona s'adreça al jutjats amb la intenció d'interposar una denúncia, no se la deriva al jutjat de violència sobre la dona en funcions de guàrdia, sinó que la intervenció es limita al lliurament del formulari esmentant. En aquest supòsit no reben cap tipus d'informació ni assessorament. No són informades dels seus drets ni tampoc se'ls ofereix assistència lletrada i no se'ls informa sobre l'ordre de protecció.

És a dir, el sistema judicial no disposa de mecanismes que garanteixin que les víctimes compten amb la informació i l'assessorament sobre els seus drets en el moment d'interposar la denúncia.

Per això, la pràctica habitual indica que les dones denuncien majoritàriament a la comissaria, ja sigui per decisió pròpia o per recomanació de tercers, com ara metges, agents judicials, professionals dels serveis d'atenció especialitzada a víctimes de violència, advocats, entre d'altres.

En general, totes les persones que intervenen al llarg del procediment, entenen que és millor presentar la denúncia sobre violència de gènere en seu policial. La feina que fan els Mossos d'Esquadra està ben valorada. En alguns casos, ens diuen que: “als mateixos jutjats recomanen posar la denúncia a Mossos d'Esquadra.”

Els jutges i fiscals coincideixen en afirmar que els atestats policials estan, en general, ben fets. No es limiten a l'últim fet en concret, sinó que inclouen tots els episodis que relata la dona. Els atestats són correctes malgrat no incloure una valoració del risc. Segons un dels jutges entrevistats “l'absència de valoració és molt perjudicial per a nosaltres. No és el mateix que [en] un atestat es posi només la denúncia de la senyora sinó que a més consti, per exemple: Antecedents penals del denunciat o constàncies d'altres agressions que determinaran si el risc és baix, mitjà o alt. Com [que] és una qüestió de competència no es pot fer molt més.”

No obstant això, les **entitats que donen suport a les víctimes, els agents judicials, fiscals i jutges** són conscients que, en la majoria dels casos, les dones no compten amb assistència lletrada en el moment de posar la denúncia a Mossos d'Esquadra. Tot i tenir-hi dret, només la demanen (o se'ls hi ofereix) per al moment de prestar declaració davant els jutjats. "La dificultat que es repeteix en el que les dones expliquen és l'assessorament previ per part de l' advocat/da, hi ha diferents serveis que les assessoren prèviament però si això no es produeix, al jutjat el temps que tens per parlar amb el teu advocat/da es poc, i ràpid. Per aquest motiu, seria convenient que la dona es pogués assessorar prèviament amb el/la seu/va advocat/da i, per tant, que realment funcionés el tema d'intervenció lletrada a comissaria."(aportació d'una entitat que dona suport a les víctimes)

Una víctima ens explica: "La denúncia la vaig posar a comissaria. Em van oferir advocat per l'endemà al jutjat. No em van informar sobre l'ordre de protecció. L'endemà de la denúncia, al jutjat, em van posar un advocat, que no em va informar de res. I en el judici ràpid que fan, la jutgessa em va preguntar si volia ordre de protecció i llavors jo vaig preguntar què implicava una ordre de protecció. Llavors l'ordre de protecció implicava a la meva filla en el fet que si ell havia d'apropar-se a veure a la meva filla, l'ordre de protecció no funcionava, llavors jo vaig pensar... si jo havia de portar a la meva filla fins a casa seva l'ordre no funcionaria, vaig pensar que l'ordre de protecció era un problema i llavors jo vaig renunciar a sol·licitar una ordre de protecció."

Malgrat la bona feina dels cossos de seguretat, al moment de ratificar la denúncia davant del Jutjat de VIDO, les dones solen estar massa trasbalsades per la seva situació i no poden explicar-se adequadament. No es donen les condicions d'intimitat i confidencialitat. A més a més, es tendeix a cenyir-se als fets d'un dia concret. En alguna ocasió, segons ens va explicar una lletrada -la jutgessa de violència sobre la dona en funcions de guàrdia- va considerar que els fets anteriors a l'últim episodi, tots ells continguts a la denúncia, havien de ser objecte d'una nova denúncia davant els cossos de seguretat, limitant així la instrucció a l'última agressió com si es tractés d'una violència puntual i no habitual.

Si, en ocasions, no es tenen en compte fets anteriors incorporats a la denúncia, més dificultats es troben les dones quan pretenen ampliar la denúncia interposada en seu

policial. La resposta més habitual és “surti, vagi a comissaria i ja la tornarem a cridar per a que declari”.

La victimització produïda pel tractament de les denúncies en seu judicial és evident. Obligar a la dona a iniciar tants procediments judicials com episodis de violències patits, genera un desgast en la víctima per la incomprensió del sistema, provocant, tot plegat, un efecte dissuassori sobre les dones per a les quals es van crear aquests jutjats especialitzats.

En aquest mateix sentit, una de les entitats que dóna suport a les víctimes ens va explicar que, en general, les dones a les que atenen es queixen perquè “no poden explicar amb tranquil·litat la seva història, es centren molt en fets puntuals, els hi pregunten normalment sobre l' últim episodi, i elles tenen la sensació que no ho expliquen tot, i fins i tot, que no ho fan bé perquè la sensació és que s'han deixat moltes coses. Això fa que no es sentin compreses.”

Tot i tenir, en general, un discurs políticament correcte a l'hora de respondre a les entrevistadores, vam detectar que continuen existint prejudicis i mites en torn a les denúncies per violència masculina al llarg de les diferents entrevistes als operadors judicials..

La majoria assegura que gairebé no hi ha denúncies falses. Afirmen que, si les /dones acudeixen al sistema penal és perquè ho necessiten; no creuen que hi hagi un mal ús en aquest sentit. **No obstant això, entenen que en alguns casos busquen obtenir avantatges en la tramitació de mesures civils o procediments de família ja iniciats.** “Denúncies falses jo no m'he trobat, o sigui... podria dir que he vist... no falses sinó que s'han utilitzat perquè pel mig hi ha un procediment civil de guarda i custòdia en el qual hem de tenir en compte que la legislació civil, per exemple, no permet una atribució d'una guarda i custòdia compartida quan hi ha hagut un episodi de violència de gènere davant dels menors, llavors la dona diu... ‘Ai ai que sí, que he sofert maltractament...’ doncs, això, m'he [n'he] trobat algun... però bé per a això estem nosaltres aquí també, per detectar-ho. Denúncies falses, el que es diuen falses jo no n'he vist i si les veiés, evidentment, deduiria un testimoniatge per denúncia falsa contra la senyora, això per descomptat.” (jutgessa)

“En les situacions de crisi de parella, sí que se'n fa un mal ús... De fet veus que algunes no tornen més, si aconseguixen separar-se sense més problema.” (fiscal).

“Yo no he visto todavía ninguna denuncia falsa, pero quizá los verdaderos casos de violencia de género no llegan a los juzgados. Entonces, ¿Qué es lo que llega a los juzgados? Conflictos de pareja solucionados a través de conductas violentas frutos de una mala educación.” (jutgessa)

En els casos de denúncies per agressions recíproques ens trobem diferents manifestacions i formes de procedir. Manifestacions fetes per jutges de diferents partits judicials:

“... la llei de violència s'atorga per protegir una situació de dominació de l'home sobre la dona. Al moment en el qual una senyora agredeix a un senyor i un senyor a una senyora, aquí no hi ha dominació. Són dues persones que s'agredeixen. Per tant no entra en joc la llei de violència sinó que es pot qualificar com a falta i de fet aquí ho venim fent.”

“...és habitual que aquí passi això, ella arriba i denuncia, arriba ell i diu jo també vull denunciar, perquè s'han barallat els dos, s'han pegat mútuament i es tramiten com una VIDO, però per les dues parts, però també passa a l'inrevés de vegades ens adonem que és venjança després es veurà en el judici el que hi ha”

“En nombre són poques, no són habituals i quant al contingut les valorem. Han de ser denúncies amb contingut propi i fets coherents.”

Per últim, i respecte als motius pels quals les dones retiren les denúncies, als jutjats creuen que es deu per diferents raons, com per exemple: el perdó i la reconciliació amb l'agressor; perquè no vol denunciar (va ser una altra persona la que va posar la denúncia al seu lloc); per por; per culpa o perquè ja es va resoldre el problema. “Algunes la retiren perquè es dona aquesta situació de la ‘lluna de mel’ i moltes vegades ho fan per això. I hi ha unes altres que la retiren perquè ja se'ls ha solucionat el problema...perquè el problema no era la violència. Moltes [de les] que la retiren en el penal (als vuit mesos), molts la retiren perquè ja s'ha solucionat. Ja s'han divorciat, van més o menys bé amb els nens...i ja està. També, perquè és el

pare dels seus fills i potser diuen, des que ens vam separar s'ha portat més o menys bé i la lleven, imagino també que els dóna pena.”

Així, constatem que les víctimes de violència de gènere continuen arribant al moment de la denúncia sense informació i suport suficient per participar als procediments penals, truncats, moltes vegades, els procediments judicials o limitant les possibilitats d'obtenir un resultat satisfactori del mateix.

El desconeixement dels seus drets; la manca d'assessorament jurídic i de suport professional; d'incertesa sobre la seva protecció i la dels seus fills i filles; el fet de sentir-se qüestionades, incompreses i jutjades perquè no hi ha enteniment del que estan patint o perquè no se les creuen fa que moltes dones es mantinguin en situacions de violència de gènere.

Encara hi ha molt desconeixement sobre el fenomen de la violència de gènere i prejudicis o falses creences que no ajuden a millorar la intervenció ni a donar solucions.

5.4. Valoració del risc

L'article 31 de la LO 1/2004 estableix que les forces de seguretat de l'estat han de coordinar-se amb el poder judicial. Així, des del primer moment en què es tingui coneixement que una dona es troba en situació de violència masculista hauran de realitzar-se accions per a determinar la intensitat del risc. També s'estableix que s'actualitzi el nivell de risc amb el seguiment personalitzat de cada situació tant per part del criteri policial com a instància de l'autoritat judicial o del Ministeri Fiscal.

En els supòsits que les mesures de protecció acordades per la policia i les acordades per l'autoritat judicial siguin discrepants, prevalen les judicials, però la policia ha d'informar al jutge de la seva valoració.

Els Mossos d'Esquadra, el Cos Nacional de Policia i la Policia Local, entre d'altres, són membres dels cossos i forces de seguretat de l'Estat, i com a tals estan sotmesos a les mateixes lleis. Tots ells tenen formació específica en temes de seguretat; podríem dir que són “pèrits” en seguretat.

Però, per a què serveix valorar el risc? Alguns autors destaquen que “..el procés de valoració del risc de violència no és una fi en si mateixa, sinó que és el primer pas per a la reducció de la violència en la mesura que ens donarà les pautes de gestió i minimització de les probabilitats que es donin comportaments violents en el futur.” (López i Andrés, 2007). És a dir, permetran als diferents operadors que intervenen en els casos de violència masclista valorar el tipus de mesures més adients per tal de preservar la integritat de la víctima i evitar que es produeixin nous episodis de violència cap a ella.

Així, doncs, per part del Ministeri d'Interior es va dictar la Instrucció 10/2007 de la Secretaria d'Estat per la que s'aprova el protocol per a la valoració policial del nivell de risc de violència contra la dona en els supòsits de la llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, i la seva comunicació als òrgans judicials i al Ministeri Fiscal.

Per la seva banda, la Generalitat de Catalunya, juntament amb l'Ajuntament de Barcelona i la Corporació Sanitària de Barcelona, van crear, a finals de l'any 2011, el Protocol RVD-BCN de valoració del risc de violència de parella contra la dona. L'objectiu d'aquest protocol de valoració del risc és proporcionar “un instrument de valoració” que:

- sigui compartit entre els diferents serveis que intervenen en un cas determinat, de manera que a igual informació igual valoració.
- elimini la subjectivitat professional per valorar el risc, però al mateix temps permeti adequar aquesta valoració a la singularitat de determinats casos.
- la reavaluació sigui una de les seves característiques definitòries.
- incorpori factors de vulnerabilitat i de percepció de la dona.
- incorpori la funció d'alerta davant de circumstàncies previsibles que poden augmentar el nivell de risc en el futur.”

Malgrat la voluntat que el Protocol RVD-BCN sigui una eina a l'abast de tots els serveis que intervenen en els casos de violència, no s'ha aconseguit la seva posada en marxa a tots els nivells, tal i com explicarem tot seguit.

Per últim, hem de destacar que els jutges/ses també compten amb una eina per tal de valorar l'existència d'una "situació objectiva de risc per a la víctima que requereixi l'adopció d'alguna de les mesures de protecció regulades". Estem parlant de la que es coneix com a "compareixença del 544 ter" o, com diu la mateixa llei, de l'audiència urgent, que és preceptiva sempre que es demani l'ordre de protecció.

Com ja s'ha esmentat anteriorment, la Policia, en sentit ampli, és la responsable de la seguretat de l'Estat i, per tant, qui rep més formació en aquesta matèria. Altrament hem detectat que no se la té en consideració, al menys suficient, a l'hora de valorar el risc de la víctima o la perillositat del agressor.

Les víctimes tenen un bon concepte de la policia i es senten segures i compreses quan acudeixen a les comissaries a l'hora d'interposar la denúncia. Senten que els Mossos de l'oficina d'atenció a la víctima els fan seguiments, potser no estan informades que se'ls ha fet una valoració del seu risc i que han pres certes decisions sobre com protegir-les, però el cas és que es senten segures; normalment tenen un telèfon on poden trucar i, per la seva banda, els MEC també les van trucant puntualment per saber com segueixen i, en els casos més greus, tenen vigilància. Així ens ho explicava una de les entrevistades: "Me atendieron dos chicas que se encargaron de hacerme ver para donde tenía que ir. Me ayudaron muchísimo, incluso me siguen llamado, me hacen un seguimiento."

Les víctimes no tenen aquesta impressió quan acudeixen al jutjat. Allà, sovint es senten qüestionades en la seva explicació i, normalment, no troben la protecció que esperaven i que creuen que necessiten. Una altra dona entrevistada ens deia: "Yo sí que manifesté el miedo que tenía a cómo iba a salir, es que yo me lo imaginaba como cuando a los toros les abren la puerta del chiquero... que iba a salir: buuum! Y ante el miedo que yo tenía...como que nadie hizo nada."

La mateixa impressió tenen les entitats de suport a les víctimes, doncs aquestes entitats fan escolta activa de les dones que atenen i, per tant, tenen una informació molt acurada sobre elles, sobre els seus agressors i sobre els seus fills.

Les dones disposen de més temps per explicar el què els passa a la comissaria que al jutjat de guàrdia, per això es senten més escoltades i compreses i la resposta que hi troben està més ajustada a la seva necessitat. En canvi, qui decideix sobre les

mesures de protecció és el Jutge que, moltes vegades, ni veu perquè la declaració la fan davant d'un oficial del jutjat.

Alguns advocats expliquen que quan actuen fora de Catalunya, sempre tenen valoracions policials de risc. Fins i tot, quan s'ha de prorrogar una ordre de protecció, els jutges demanen que la Policia actualitzi i torni a fer una nova valoració del risc.

Altrament, els atestats que es fan a Catalunya cada cop tenen menys informació que ajudi a valorar el risc. Així com en qualsevol altre delictes els Mossos inclouen tots els antecedents policials, en temes de violència de gènere ho han deixat de fer. Durant alguns anys s'inclouien totes les detencions i això ajudava a acreditar una addicció a l'alcohol si existien diverses detencions per conducció etílica o una problemàtica concreta, com baralles, etc... En canvi, últimament només fan constar els antecedents en temes de violència de gènere. Això juntament al fet que no fan un informe sobre la valoració del risc fa que els jutges no tinguin elements de criteri per a prendre una decisió justa.

A l'absència de la valoració del risc policial, hem de sumar la tendència d'alguns jutjats, particularment a Barcelona, a no celebrar la compareixença prevista per l'article 544 ter. Per tal que el jutge avaluï la concessió de l'ordre de protecció, aquesta compareixença és absolutament preceptiva d'acord a la Lecrim. A la pregunta de l'enquesta a advocats i advocades : "En tots els casos es duu a terme la compareixença de l'art 544 ter de la Lecrim?", el 62,5% va indicar que NO. I davant la pregunta: "Es fa una intervenció adequada per part dels diferents operadors jurídics per valorar la situació de risc en que es troba la dona i els seus fills i filles, i decidir així la procedència o no de les mesures de protecció?" el 87% ens ha contestat que NO.

Algun dels Fiscals entrevistats opinen que la policia sempre veu risc encara que no n'hi hagi. Demanera que qüestionen el criteri policial i si als atestats hi falta la valoració de la policia, tampoc la reclamen. A més, ens han explicat que "nosotros como fiscales no solemos ir a todas las declaraciones, porque las declaraciones las hacen en los juzgados y nosotros no solemos ir. En cambio las que se hacen en la guardia, a estas sí que voy".

Tot i que segons els criteris de valoració del risc que hauria d'utilitzar la policia, hi ha la retirada de la denúncia com a factor de risc, per part de fiscalia si la dona no denuncia, ells no continuen d'ofici. Alguns tenen formació sobre el cicle de la violència i dels processos pels que passa la dona, saben què és la *lluna de mel*, l'agressió, el perdó, la reconciliació, etc... però tot i així no segueixen els processos si no hi ha una denúncia de la dona.

Per últim, a les entrevistes als jutges i jutgesses hem detectat que tot i que als atestats dels Mossos els falta la valoració de risc no els hi reclamen. Consideren que els Mossos no tenen tots els elements que tenen ells per a fer aquesta valoració. Tot i que tenen coneixement que altres cossos i forces de seguretat de l'Estat sí que ho fan, com és el cas del Cos Nacional de Policia, tenen assumit que aquí es funciona d'una altre manera.

La valoració del risc es fa, segons els jutges, amb sentit comú i psicologia. Saben que es poden equivocar perquè és molt subjectiu, però malgrat això, no demanen opinió a la policia, només al Fiscal. Això ens confirma que eines que existeixen des de fa anys, no s'han desplegat a tots els operadors que intervenen en els temes de violència masclista a Catalunya.

Algun jutge ens ha comentat que Catalunya es l'única comunitat autònoma on la policia no fa la valoració del risc i diuen que això els ajudaria molt ja que tindrien més informació per a prendre les decisions. Creuen que és una qüestió de competència.

La situació descrita posa de manifest que, malgrat comptar amb persones expertes en seguretat, com són en aquest cas els Mossos d'Esquadra que, a més, tenen eines per fer una valoració objectiva del risc, no són considerats per qui ha de prendre la decisió sobre l'atorgament de mesures de seguretat.

Crida especialment l'atenció que, així com els jutges es valen de tot tipus de professionals per poder prendre decisions en base a dades objectives u objectivables (p.e. en un robatori d'un telèfon mòbil que tothom sap el que val, es fan informar del seu valor per un perit), no ho fan, en canvi, quan parlem de la seguretat d'una víctima de violència masclista.

5.5. Ordre de protecció.

L'ordre de protecció és una resolució judicial per a protegir les víctimes de violència domèstica que inclou mesures cautelars penal, civils i que pot activar mesures d'assistència social.

La Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l' Orde de protecció de les víctimes de violència domèstica, introdueix l'article 544 ter en la Llei d'Enjudiciament Criminal, que estableix el procediment que s'ha de seguir quan una víctima sol·licita alguna de les mesures de protecció.⁴

Les mesures poden ser:

Penals:

- a. Privatives de llibertat
- b. Ordre d'allunyament
- c. Prohibició de comunicació
- d. Prohibició de tornar al lloc del delictes o residència de la víctima
- e. Retirada d'armes o altres objectes perillosos

Civils:

- a. Atribució de l'ús i gaudiment del lloc de residència
- b. Règim de custòdia, visites, comunicació amb els fills
- c. Prestació d'aliments

⁴ Hem de destacar que a nivell europeu existeix la Directiva 2011/99/UE del Parlament Europeu i del Consell de 13 de desembre de 2011 sobre l'ordre europea de protecció. Aquesta normativa permet, segons l'article 1, que una autoritat judicial o equivalent d'un Estat membre dicti una ordre de protecció que pugui ser executada per les autoritats de qualsevol dels Estats membres.

d. Mesura de protecció al menor per evitar un perill o perjudici

D'assistència i protecció social: les que vagi dictant l'estat i la comunitat autònoma.

Aquestes mesures les pot demanar:

1. La víctima
2. Qualsevol persona que tingui una relació de parentiu amb la víctima.
3. El Ministeri Fiscal
4. El jutge d'ofici.
5. Les entitats o organismes assistencials públics o privats que tinguin coneixement de l'existència d'un delictes o falta de violència masclista.

Es poden demanar:

1. al Jutge
2. Al fiscal
3. Davant les Forces i Cossos de Seguretat (Policia, guàrdia civil, policies autonòmiques o locals).
4. A les oficines d'atenció a la víctima
5. Als serveis socials o institucions assistencials defenents de les Administracions Públiques.
6. Als serveis d'orientació jurídica dels Col·legis d'Advocats.

Per a que un jutge pugui atorgar aquesta ordre de protecció és necessària l'existència d'indis fundats de la comissió d'un delictes o falta i l'existència d'una situació objectiva de risc per a la víctima.

Per tal de valorar l'existència d'elements objectius del risc, el jutge ha de convocar una compareixença amb les persones implicades i si dicta l'ordre s'ha d'inscriure a un registre públic que permeti als Cossos de seguretat tenir accés als termes d'aquesta ordre per tal d'efectuar-ne el control i el seguiment.

Malgrat les previsions legals, no sempre es celebra l'audiència urgent prevista per l'article 544 ter de la LeCrim. Els advocats consideren que, sovint, a Barcelona no es convoquen les compareixences per a decidir l'ordre de protecció i, per tant, no poden valorar quins casos es donen perquè no es dóna la possibilitat de dictar-la. En altres jutjats sí que es celebren les compareixences per decidir sobre la seva procedència però la impressió generalitzada és que només es dóna en casos de violència física i recent.

La seva absència, acompanyada de la falta d'una intervenció adequada per part dels jutges i del Ministeri Fiscal per tal de valorar el risc real i objectiu per a les dones i els seus fills i filles, alimenten la sensació de les dones de no sentir-se escoltades pels jutges.

Moltes vegades les dones ni tan sols són escoltades directament pels jutges i fiscals perquè declaren a l'oficina judicial amb tot l'enrenou d'un jutjat de guàrdia, sense intimitat ni tranquil·litat, sovint amb interrupcions que distorsionen el seu discurs. No senten que se les escolti, no les deixen explicar-se; només han de contestar preguntes sense poder-les matisar.

Si no porten un informe mèdic del mateix dia es senten interrogades i qüestionades sobre la veracitat del que denuncien.

Respecte la violència psicològica no poden ni parlar-ne encara que sigui la que més els amoïna. En ocasions, perquè la pateixen directament i perquè els fills podrien repetir la conducta del seu pare.

La violència psicològica no es considera factor de risc ni tampoc la violència física si ja ha passat més d'un dia entre els fets i la interposició de la denúncia. Això es així perquè es conclou (de forma més habitual de la desitjada) que no hi ha risc perquè no ha passat res durant el temps de l'última agressió i el dia de la denúncia.

Els fiscals, que són els defensors del compliment de les lleis i els que exerceixen l'acusació en nom de l'Estat, com ja hem comentat moltes vegades, tampoc estan presents en les declaracions de les dones. Ens han comentat que sí que hi són (en termes generals) als jutjats de guàrdia, però no quan aquesta compareixença es produeix davant del jutjat que intervé amb posterioritat. Opinen, per norma general, que si elles no volen protecció, ells no l'han de demanar perquè la incomplirien al dia següent. Fan l'excepció en situacions de violència molt greus, en les que existeixen altres elements que reforcen la versió de la dona, com informes mèdics o testimonis.

Els jutges d'instrucció encarregats de donar les ordres de protecció, es troben en una doble funció: Pel que fa al procediment, majoritàriament el continuen perquè sigui el Jutjat de lo Penal qui jutgi. Per aquest tràmit han de valorar únicament si hi ha indicis de criminalitat. Per altra banda, han de decidir sobre unes mesures cautelars, essent per això més estrictes que per continuar el procediment. Per a decidir si donen una mesura cautelar com és l'ordre de protecció han de valorar si hi ha indicis de criminalitat i si hi ha una situació objectiva de risc.

Els jutges acostumen a pensar que hi ha dues parts dignes de protecció: el presumpte agressor i la presumpta víctima i consideren que per a protegir-ne a una s'han de limitar els drets deambulatoris de l'altra, sense qüestionar-se quin dels dos drets es més digne de protecció, ni que algunes de les possibles mesures es pot donar amb més o menys intensitat, ponderant els dos interessos en joc. L'allunyament pot ser a més o menys distància, pot ser en un temps determinat, dintre d'un horari, pot haver-hi o no comunicació telefònica per a comunicar qüestions relacionades amb els fills, etc...

La percepció generalitzada és que, en el supòsit que es valorés la necessitat d'acordar mesures de protecció cap a la víctima, aquestes s'apliquen de forma automàtica, sense plantejar-se la conveniència o no de flexibilitzar o adaptar alguns dels seus aspectes.

5.6. Informació a les dones de forma comprensible al llarg del procés

La Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, dedica el capítol I del títol segon al dret de les dones a la informació, a l'assistència social integral i a l'assistència jurídica gratuïta.

En l' article 18.1 disposa: "Les dones víctimes de violència de gènere tenen dret a rebre informació plena i un assessorament adequat a la seva situació personal a través dels serveis, organismes o oficines que puguin disposar les Administracions Públiques. Aquesta informació comprendrà les mesures contemplades en aquesta Llei relatives a la seva protecció i seguretat, i els drets i ajudes previstos en la mateixa, així com la referent al lloc de prestació dels serveis d'atenció, emergència, suport i recuperació integral."

La informació a la víctima dels seus drets correspon tant a les Forces i Cossos de Seguretat, com als Jutjats i a les Oficines d'Assistència a la Víctima.

El Protocol d'Actuació de les Forces i Cossos de seguretat i de Coordinació amb els Òrgans Judicials per a la protecció de les víctimes de violència domèstica i de gènere disposa l'obligació de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, des del moment que tinguin coneixement de fets que puguin ser constitutius d'infracció penal en matèria de violència de gènere i/o domèstica i informar a la víctima del seu dret a l'assistència jurídica en els termes que disposa l'article 20 de la Llei Integral.

L'article 776 de la LECrim encomana al/la Secretari/a Judicial la funció de dur a terme la informació a l'ofès o perjudicat dels seus drets, en els termes previstos als articles 109 i 110 d'aquest text legal, quan no ho hagués fet prèviament la Policia Judicial.

El contingut d'aquesta informació haurà de comprendre en tot cas:

- a) La possibilitat de mostrar-se part en el procés;
- b) La possibilitat de nomenar advocat que el defensi i dret, si escau, al fet que li sigui nomenat d'ofici.
- c) La posada en coneixement que, en cas de no personar-se en la causa, el Ministeri Fiscal exercirà tant l'acció penal com la civil tret que aquesta última hagués estat renunciada o reservada.

- d) La possibilitat, en cas de personar-se, de tenir accés a les actuacions i sol·licitar la pràctica de diligències.

La víctima, encara que no exerceixi el seu dret a intervenir en el procés penal, ha de ser informada del seu paper en el mateix i de l'abast, desenvolupament i la marxa del procediment.

En tot cas, el contingut d'aquesta informació comprendrà:

- El seu dret a mostrar-se part en el procés penal i a renunciar o no a la restitució de la cosa, reparació del dany i indemnització del perjudici causat pel fet delictiu.
- La possibilitat i procediment per sol·licitar les ajudes que conforme a la legislació vigent li poden correspondre.
- Informació sobre l'estat de les actuacions judicials, a examinar les mateixes, així com al fet que se li expedixin còpies i testimoniatges. Li ha de ser comunicada qualsevol resolució que pugui afectar a la seva seguretat, així com l'ordre de protecció, l'adopció o modificació d'altres mesures cautelars, les actuacions que acorden la presó o llibertat provisional de l'imputat i la situació penitenciària de l'agressor (Arts.109, 506.3, 544 bis i ter de la Llei d'Enjudiciament Criminal).
- Ha de ser informada del lloc i data de celebració del judici oral (Arts. 785.3, 962 i 966 de la Llei d'Enjudiciament Criminal).
- Se li ha de notificar la sentència, tant d'instància com, si escau, la que resolgui el recurs d'apel·lació. (Arts. 270 de la Llei Orgànica del Poder Judicial; 789.4, 792.2, 973.2 i 976.3 de la Llei d'Enjudiciament Criminal).
- Se li ha de notificar el sobreseïment del procés.

També la Directiva 2012/29/UE de Parlament Europeu, en l'article 1, fa especial menció a la importància que té l'accés a la informació per a les víctimes de delictes⁵.

Malgrat les exigències legals i les recomanacions europees sobre la importància que té per a les dones tenir informació des del primer moment sobre quins són els seus drets durant el procediment, quin és el seu paper en cada moment, així com sobre la situació personal de l'imputat, la realitat que ens hem trobat és ben diferent.

Les dones expressen que s'han sentit informades i orientades en el moment de la denúncia, en seu policial. No tenen la mateixa impressió a l'arribar als jutjats. Se senten molt perdudes i desorientades, els agents judicials amb prou feines els donen explicacions, ja que donen per descomptat que és l'advocat/da qui informará i orientará a la víctima. La majoria d'elles, és aquí, al moment de la declaració, on tenen el primer contacte amb l'advocat/da que l'assistirà i disposen de molt poc temps per parlar.

Així ens ho referien algunes de les dones entrevistades:

“Vaig denunciar a la comissaria de Mossos d'Esquadra [tal] com em va recomanar el metge. L'atenció va ser molt bona, perfecta! Em van atendre dues noies que es van encarregar de fer-me veure per on havia d'anar. Em van ajudar moltíssim, fins i tot em segueixen trucant, em fan un seguiment.”

“No em vaig sentir molt informada sobre el desenvolupament del procés, ni per part del meu advocat, que vaig demanar que m'ho canviessin, entre altres raons, per això. Ni per part del jutjat, tampoc.”

“L'única cosa [de la] que em van informar per part del jutjat, va ser... com que ell (advocat) havia posat la demanda de separació en un altre jutjat, llavors el jutjat no ho va acceptar i em va indicar que seria el mateix jutjat que havia entès en el judici de violència el que entendria en això.”

“En Barcelona me encontraba que, me parecía que me iba a salir el corazón por la boca. Pero tuve la gran suerte de tener a Alex [acompañante de la Oficina de

⁵ Veure transcripció de l'article 1 de la Directiva a l'apartat de Denúncia als jutjats.

Atención a la Víctima]. Me atendió muy bien, me asesoró muy bien, me planteó muy bien, unos días antes del juicio toda la sala y todo el proceso y cuando me situé muy rápidamente y para el día del juicio fue excelente”

Les entitats i serveis que treballen directament amb les dones també corroboren la percepció de les víctimes. Totes les persones entrevistades coincideixen amb que la informació que es dona a les víctimes als jutjats és escassa i insuficient. Donen per descomptat que les dones ja han estat informades en seu policial o entenen que són els/les lletrats/es els responsables d'informar-les. Se'ls informa dels drets que serien més judicials, però no dels drets en general, per exemple: centres/serveis on anar, ajudes econòmiques, etc.

També denuncien que no reben la informació de manera comprensible tenint en compte el seu estat emocional o els seus coneixements del llenguatge jurídic. Moltes vegades, se'ls dona la informació de manera ràpida, i amb un llenguatge tècnic, poc comprensible per a qualsevol persona externa al món jurídic⁶. Aquesta mancança fa que donat el delicat moment en que es troben, no retinguin la informació.

Algunes de les persones entrevistades (que treballen amb dones) ens han dit que:

“Les dones diuen que van molt perdudes, que no saben què han de fer ni en quin punt del procediment es troben. Si demanen informació als jutjats els recomanen parlar amb els seus advocats.”

“Als jutjats no les informen, es pensen que [hi] van per cobrar alguna ajuda.”

“No li donen informació, se la condiona perquè no declari. Només li donen informació si ho demana expressament. No l'avisen de res. Només a través dels seus advocats que alguns també les maltracten, i els interpretes d'alguns idiomes assessoren als maltractadors.”

“Han denunciat en Mossos llavors no coneixen a l'advocat d'ofici, ho coneixeran allí mateix abans del judici i moltes vegades els advocats d'ofici... bo... llavors se'ls ha

⁶ Utilitzar frases com per exemple “ara incoarem diligències prèvies...” és el mateix que no dir res. Les dones moltes vegades es pregunten: Què vol dir “incoarem”? Què són les “diligències prèvies”? Aquest és només un dels exemples (més gràfics) de com es “satisfà” el dret a la informació de les víctimes.

d'explicar tot, incidir en algunes coses i són els que poden donar algun tipus d'informació perquè els funcionaris realment no. I el problema està després... quan acaba, quan acaba el judici i han posat l'ordre de protecció [...] aquí no tenen informació de gens per part dels funcionaris. Del que signifiquen les mesures civils, del que significa el tema penal, del que significa ben bé l'ordre de protecció i després que hi haurà un judici, uns mesos després, no, això no s'explica gens. I els advocats quan acaba el judici, de vegades els expliquen i de vegades no. O sigui, elles no tenen ni idea que tenen 30 dies amb les mesures civils provisionals, que després han de presentar una demanda de separació, tot això... no se'ls explica.”

Per la seva banda, als jutjats es justifiquen dient que les dones que han posat la denúncia en Mossos d'Esquadra ja han estat informada sobre els seus drets.

En general, entenen que per ser un cas de violència de gènere la dona sempre compta amb advocat i, per tant, d'assessorament i assistència per part del lletrat. Als jutjat es limiten a donar-li un full d'oferiment d'accions, on està “tot explicat”.

Diuen que quan es tracta d'acusació particular, la víctima ja sap l'estat de la causa a través del seu advocat/da, però si la víctima sol·licita informació directament, el jutjat la hi dóna. No obstant això, com que són temes delicats, se li recomana que la sol·liciti a través del/la seu/va advocat/da. També, en el cas que sol·liciti còpies de l'expedient, que sigui el/la seu/va advocat/da qui ho faci.

Molts dels jutges i jutgesses entrevistats ens han comentat que són ells els encarregats d'explicar a la víctima en què consisteix l'ordre de protecció en cas de concedir-la . Però sembla que aquesta informació només es facilita a la dona un cop acordada la mesura, però no de forma prèvia, ni sobre l'abast de la mateixa. Aquesta manca d'informació prèvia genera disfuncions a l'hora de valorar el risc i que la dona manifesti la necessitat d'aquesta protecció. Alguna de les dones entrevistades ens va explicar que: “en ese momento yo tampoco estaba para pensar... a lo mejor ahora puedo pensar en cómo esto se puede solucionar (...) de hecho yo salí de allí sin la orden, porque obviamente ya había dicho que no, por una desinformación”

El ser coneixedors de la existència de altres operadors tenen els seus propis protocols d'informació (com per exemple, els Mossos d'Esquadra, l'Oficina d'Atenció

a la Víctima) fan que des dels Jutjats deixin de prestar la deguda atenció a aquesta necessitat. Ni tal sols es plantegen que pugui existir una mancança en aquest sentit que, en tal cas, haurien de suplir ells.

La dificultat està en què les víctimes reben la informació de forma fraccionada, segons el servei, organisme u oficina que faci l'atenció. Com a conseqüència d'això, moltes vegades és incompleta i insuficient.

És necessari posar en funcionament mecanismes de control que permetin corroborar que la dona rep tota la informació, de manera comprensible, tenint en compte el moment en el qual es proporciona i, especialment, la situació de violència de gènere que l'afecta.

Perquè el dret a la informació, assessorament i suport de la víctima sigui efectiu i eficaç en la lluita contra la violència de gènere, és fonamental l'escoltar a la víctima, comprendre el fenomen que l'afecta i tractar-la amb respecte, de manera contrària estaríem davant d'una revictimització.

5.7. Espais: Adequada protecció de la víctima

La Directiva 2012/29/UE de Parlament Europeu, assenyala diferents mesures dirigides a evitar la intimidació o represàlies per part de l'agressor o com a resultat de la participació en un procés penal, com:

1. Posar a la disposició dels professionals del Dret, la més àmplia gamma de mesures amb l'objectiu d'evitar l'angoixa de la víctima en el transcurs del procés judicial, especialment com a resultat del contacte visual amb el delinqüent, els seus familiars, els seus col·laboradors o el públic en general. La necessitat d'adoptar mesures pràctiques i viables perquè les dependències judicials comptin amb instal·lacions com a entrades i sala d'espera separades per a les víctimes. A més, en la mesura del possible, planificar els processos penals evitant el contacte entre la víctima i els seus familiars i els infractors, per exemple, citant a les víctimes i els infractors a audiències en moments diferents.

2.1 oferir mesures adequades a les víctimes que s'hagin considerat com especialment vulnerables a la victimització secundària o reiterada, a les intimidacions o represàlies (tenint en compte les característiques personals de la víctima, la naturalesa i el tipus de delictes i altres circumstàncies) amb la finalitat de protegir-les durant el procés penal.

Tenint en compte les disposicions de la Directiva, valorem els recursos amb els que compten els jutjats i les mesures que s'adopten en la pràctica habitual, per tal de donar seguretat i tranquil·litat a la víctima, en el moment de la presa de la seva declaració i del seu testimoni al judici.

Les víctimes expressen, en general, que senten por d'anar als jutjats i trobar-se amb l'agressor i la seva família, més encara si aquest ha estat detingut. Tenen por d'enfrontar-se a ell en un procediment judicial, d'haver d'explicar els fets i d'acusar-lo, tenen por del que pugui passar-li a ell com a conseqüència del procés judicial i de no aconseguir protecció suficient per evitar les represàlies. I en arribar als jutjats es troben, realment, amb moltes dificultats.

Les entitats que donen suport a les víctimes expliquen que algunes dones han estat assessorades prèviament sobre la possibilitat als jutjats, d'esperar en sales especials per a víctimes, que no veuran a l'agressor ni a la seva família, que declararan per separat i que en el moment del judici podran sol·licitar una mànega per evitar el contacte visual amb el seu agressor.

No obstant això, en arribar als jutjats se solen trobar amb l'agressor i/o la seva família (en els casos en què l'infractor està detingut) als passadissos, abans d'entrar a les sales d'espera per a víctimes. En general, **les sales d'espera per a víctimes no compten amb ingressos independents**, s'ha d'entrar a les dependències judicials per poder accedir a elles. És d'ús comú la citació de víctima i infractor en diferents horaris per evitar que coincideixin en l'accés dels jutjats però no obstant això, no aconsegueix garantir-ho.

A més, **no tots els jutjats disposen de sales d'espera per a víctimes** o aquestes no són suficients, i han d'esperar als espais comuns del jutjat, al costat de l'agressor i la seva família. **No tots els jutjats proporcionen de forma automàtica l'accés de la víctima a les sales d'espera**, és la víctima o el seu advocat/a qui ha de sol·licitar

l'accés a les mateixes, i dependrà del criteri del jutjat que es faciliti o no l'accés a les mateixes.

“Llavors el dia que havia d'anar a declarar, havia de portar a la meva filla i llavors aquesta una situació molt desagradable, l'estar esperant allí amb la meva filla i que arribés el seu pare i que la meva filla (que té catorze anys) hagués de veure al seu pare. Va ser molt dolent perquè com no em donaven la sala, vaig demanar que almenys deixessin que la meva filla esperés en un lloc apart, que no hagués d'estar allí amb el seu pare, que ella venia a declarar en contra seva, que era violent per a ella, i em van dir que no. No, perquè no tenia ordre de protecció i que com no tenia ordre de protecció no tenien perquè fer-la passar a una altra sala. Em van dir que esperés en el pis de dalt, que quan arribés el meu advocat li dirien que jo estava esperant al pis d'a dalt. Conclusió, que arribo a l'hora del judici i ningú va avisar a ningú i llavors vaig haver de baixar jo, me'l vaig haver de trobar pels passadissos.”
(Una víctima)

“Doncs depèn del dia, del funcionari o la funcionària que et trobis, de si és el jutjat de violència o si és el Jutjat de guàrdia, pot passar de tot. Generalment si nosaltres acompanyem el primer que demanem és que hi hagi un espai perquè no es trobin i tal. Bé, si l'agressor està detingut no es van a trobar de primeres, però hi ha molts casos en què l'agressor no està detingut. Llavors sí que a ella, si es demana, la posen en una sala apart i espera aquí. Després, tot el procés és súper lent. El dia del judici ràpid és molt lent o sigui, és moltes hores allà tancada en aquesta habitació, no? I llavors no es veuen amb l'agressor i està protegida i tal. I hi ha hagut altres casos en què estan els dos esperant al passadís. Per què? O perquè estan al Jutjat de guàrdia i no hi ha espai perquè ella esperi allà. Perquè el que hi ha ja està ocupat, perquè generalment hi ha dos o tres judicis de violència alhora. Pot haver-hi dies que hi ha dos o tres judicis alhora, llavors no hi ha espai per totes i bé aquí no les protegeix. Aquí no estan protegides. Les dones ho viuen amb molta angoixa això. Haver d'estar aquí al passadís a 6 o 7 metres d'ell. No passa generalment res perquè estan acompanyades de l'advocat, dels advocats, de nosaltres, però clar la tensió és.... (Entitat de suport a les víctimes).

Una altra dificultat, és que **les sales no compten amb l'estructura ni serveis necessaris per a una espera confortable i segura que garanteixi la intimitat i confidencialitat de les víctimes.**

“No, no tenen màquines de menjar o beguda dintre ni canviadors per als nens, per anar al WC o a fumar han de demanar permís i els funcionaris es cansen i les victimitzen més, prenen represàlies. Surten els homes primer, les dones han d’esperar molta estona. Les sales no són confidencials, tothom ho escolta tot, allà es reuneixen amb els seus advocats i tothom escolta”. (Entitat de suport a les víctimes)

En relació **al moment de la declaració de la víctima, els advocats i les advocades** coincideixen amb què als jutjats, en general, s’adopten mesures per evitar la confrontació de la víctima amb l’agressor però que els espais on es duen a terme les declaracions no reuneixen les condicions necessàries per a aquest tipus de compareixença.

Els diferents agents judicials dels jutjats de VIDO (oficials, secretaris/as, fiscals, jutges i jutgesses) coincideixen amb què la presa de declaració a la víctima i a l’infractor es fa per separat i observant condicions que assegurin la intimitat i confidencialitat de la víctima, no obstant això, no tots els jutjats compten amb espais adequats per dur-ho a terme.

“Presten declaració per separat. Fa anys havíem tingut aquí una jutge que sí que intentava intervenir i els ajuntava en el... intentava...reconciliar-los però des de llavors mai més. La declaració la prenen per separat. Però clar, es poden estar veient allà. Després en aquests casos en el qual l’agressor està detingut i ella no, ella està allà, el que sí que fan quan acaben és deixar sortir a la dona i al cap de mitja hora el deixen sortir a ell, quan ell ha estat detingut i el deixen lliure a partir del judici ràpid. En aquest cas sí. I després també depèn del funcionari que et trobis. Generalment, per exemple, el jutjat de violència està una mica més sensibilitzat, es troben més casos i tal però si et toca en el de guàrdia i amb un altre funcionari igual no ho veuen tan així.” (Entitat de suport a les víctimes)

“Aquí el jutjat de violència té una sala especial que és com han de ser, que és on es fan les declaracions. El tema és quan et trobes en la guàrdia que la dona està declarant sobre unes qüestions que són molt personals i enmig dels funcionaris que estan treballant per allí, un que entre que no es quins... I això sí que ho evito si puc...es busca una sala. Aquí al jutjat de violència, sempre es fa dins la sala que tenen, però de vegades a la guàrdia, i segons quins jutjats, sí que passa que es fa al mostrador, a la taula del funcionari que li toca, però al costat en té un altre... declarant sobre l'alcoholèmia i sí... Aquí tots s'intenten fer en una sala o al despatx

del jutge. Però alguna vegada ens hem trobat l'altra situació i no m'ha semblat bé.”
(Fiscal)

En el moment del judici, cal distingir entre la pràctica habitual als jutjats de VIDO, en casos de violència de gènere que han acabat en un judici de faltes, de la dels jutjats penals.

Als Jutjats de VIDO, en general, no s'adopten mesures per evitar la confrontació visual entre la víctima i l'agressor de forma automàtica, és a petició de la part i sempre que el jutge o la jutgessa ho consideri pertinent. Pel que expressen els diferents agents judicials, ja no estan davant de casos de violència de gènere, jurídicament parlant, per la qual cosa el jutjat deixa d'adoptar mesures de protecció a la víctima.

“Quan hi ha un judici de falta, injúries o vexacions, es veuen els dos perquè estan a la mateixa sala.” (Oficial de justícia)

“Només fem judici oral pròpiament dit en un judici de faltes, val? Però com que aquí ja s'ha considerat que no hi ha una violència de gènere, doncs no s'utilitza [la mampara], encara que es vegin.” (Jutgessa)

Als Jutjats Penals, en els quals se celebren els judicis orals dels casos de violència de gènere, generalment, no s'adopten mesures per donar seguretat i protecció a la víctima de forma automàtica. La víctima i el seu agressor són citats perquè compareguin en la celebració del judici. Les víctimes poden sol·licitar al jutjat realitzar l'espera per entrar a judici a les sales habilitades per als testimonis i al moment d'entrar al judici a donar el seu testimoniatge que els facilitin l'ús d'una mampara per evitar el contacte visual amb l'agressor. No obstant això, moltes d'elles desconeixen que tenen aquest dret i depenen de la perícia i diligència dels seus lletrats, a més de la voluntat del jutge o jutgessa.

En les dependències dels jutjats penals, funciona l'oficina d'atenció a la víctima que dona un servei d'informació, assessorament i suport a les víctimes. A més, d'una preparació especial de la víctima per anar al judici i l'acompanyament, que està molt ben valorat per les víctimes que ho han utilitzat són poques, no obstant això, les que hi accedeixen, per desconeixement.

“... no s'utilitza la mampara. De cara al judici a Barcelona, no totes les dones saben que lo poden demanar a no ser que hagin passat per un servei especialitzat en violència de gènere o que l'advocat que las assisteix sigui sensible amb la problemàtica. També hi ha negligència per part dels advocats. Hi ha les que la

demanen i no saben què decidirà el jutge i això els dona inseguretat. Les dones que han tingut accés a la mampara diuen que els va anar bé.” (servei de suport a víctimes)

“Quan va sol·licitar la mampara la meua advocada, i la van posar.... que no és que hagin de posar un parapet especial per a mi, ja està allí instal·lada, la pleguen o la despleguen, no és gens especial per un...per a una persona concreta... llavors quan jo vaig entrar ja estava posada però ell [el jutge], em va preguntar perquè la sol·licitava i perquè la necessitava Jo li vaig dir: ‘per sentir-me més segura, [per] declarar sense sentir-me observada i més segura, per no tenir aquesta por damunt’. Doncs ell no va considerar que fos suficient. Llavors va preguntar a les dues lletrades [tant a la d'ell, com a la meua] i a la fiscal si tenien algun problema amb què la tingués o no la tingués i elles van acceptar que la tingués. Però si hagués estat exclusivament per ell me l'haguessin llevat, perquè ell deia que no era suficient l'explicació que jo li havia donat.” (una víctima)

Les víctimes, en general, se senten insegures i intranquil·les al llarg del procés judicial. Senten por cada vegada que han d'acudir a les dependències judicials. No se senten protegides, per contra, se senten qüestionades i més vulnerables.

Als jutjats, en general, coneixen la necessitat d'adoptar mesures dirigides a donar seguretat i tranquil·litat a la víctima de violència de gènere al llarg del procés penal per evitar la victimització secundària. No obstant això, no tots els jutjats duen a terme aquesta tasca de la mateixa manera.

Si bé, tots coincideixen en reconèixer la necessitat d'evitar el contacte entre la víctima i l'agressor durant l'espera a les dependències judicials; brindar accés a sales especials; evitar el contacte i la confrontació de la víctima amb l'agressor en el moment de les declaracions; prendre les declaracions en espais adequats que garanteixin la intimitat i confidencialitat i evitar el contacte visual entre la víctima i agressor al moment de la celebració del judici. No obstant això, no tots adopten aquestes mesures de forma sistemàtica, a la pràctica, cada jutjat ho fa a la seva manera. Depenent en alguns casos de manques estructurals i, en uns altres, del personal que treballa en el jutjat.

No es fan avaluacions individuals de les víctimes a fi de determinar necessitats

especials de protecció ni es plantegen altres mesures senzilles i pràctiques que proporcionen tranquil·litat i seguretat a les víctimes facilitant el desenvolupament del procés judicial. Encara queda molt a fer per superar la victimització secundària.

5.8. Dificultat probatòria del delictes

La Guia de criteris d'actuació judicial davant de la violència de gènere 2013 recull el següent pel que fa a la dificultat probatòria del delictes:

En l'apartat IV de la Guia, sota el títol “**Els drets de les víctimes de la violència de gènere relacionats amb el dret d'accés a l'administració de justícia**” trobem, al punt “**IV.1.3. Immediatesa en les declaracions d'imputat i víctima**” on es recull el següent: “Resulta essencial, per tal de garantir la protecció de la víctima i una adequada instrucció de la causa, que es compleixi el principi d'immediació per part del/la Jutge/ssa en les actuacions que es realitzin en dependències judicials, ja siguin les declaracions de les parts o de testimonis. Només d'aquesta manera es pot garantir la rapidesa i efectivitat de la resposta judicial, transmetent, d'una banda, a la víctima una sensació de confiança en les institucions, d'empara i de satisfacció de les seves necessitats i, al presumpte agressor, de l'altra, la certesa d'una resposta immediata de l'ordenament jurídic en cas de la seva transgressió.

En aquest sentit, tant la declaració de la víctima com la del presumpte agressor constitueixen diligències d'instrucció bàsiques en vista a l'esbrinament d'aquest tipus de delictes, que, sovint, **es cometen en l'àmbit de la intimitat.**”

Continua la Guia al seu apartat VII, sota el títol “**Tutela judicial**”, al punt “**VII.5 Valoració de la Prova, VII.5.1. La motivació i la raonabilitat de l'argumentació**”: “Tal i com recorda la STS 957/07, de 28 de novembre, en el seu FJ 8, la tutela judicial efectiva, consagrada en l'article 24.1 de la CE, comprèn, entre altres drets, el d'obtenir una resolució fundada en dret dels jutges i tribunals i el que les sentències explicitin de forma suficient les raons de les seves resolucions, és a dir, que estiguin ¿motivades de forma bastant?. Això, a més, ja venia preceptuat en l'article 142 de la LECrim, es troba igualment previst en l'article 120.3 de la CE i es dedueix

implícitament de la prohibició d'arbitrarietat que imposa l'article 9.3 del text constitucional.

Aquesta Sentència, compendiant la doctrina del Tribunal Constitucional sobre motivació, assenjala que es pot considerar que una resolució judicial vulnera efectivament el dret a la tutela judicial efectiva en aquests dos casos:

1- "Quan la resolució no tingui absolutament cap motivació, és a dir, quan no contingui els elements i raons de judici que permetin conèixer quins han estat els criteris jurídics que fonamenten la decisió.

2- Quan la motivació sigui tan sols aparent, és a dir, quan el raonament que la fundi sigui arbitrari, no raonable o incorri en error palès."

Tal i com recull la citada Sentència, el TC, entre d'altres a les SS 621/97, de 5 de maig, i 553/04, de 16 d'abril, ha fixat la finalitat, abast i límits de la motivació. Així, la finalitat serà fer conèixer les raons que van servir de recolzament a la decisió adoptada, posant de manifest que no s'ha actuat amb arbitrarietat. Pel que fa a la seva extensió i intensitat, hauran de ser suficients per cobrir aquella finalitat, és a dir, permetre que el jutge expliqui suficientment el procés intel·lectiu que el va conduir a decidir d'una manera determinada.

Ja s'han posat de manifest les dificultats probatòries que suposa la violència de gènere doncs, pel fet de produir-se amb freqüència en la intimitat, la declaració de la víctima s'erigeix com a l'única o en la principal prova de càrrec.

En aquests casos, la motivació de les sentències ha de comprendre, particularment, l'anàlisi d'aquesta prova, explicitant les raons per les quals el/la jutge/ssa atorga més crèdit a la versió d'una de les parts que a l'altra.[...]

De la mateixa manera és necessari, en el cas que es dicti una sentència absolutòria, sobretot quan la víctima hagi ratificat la denúncia i comparegut a l'acte del judici oral, que el/la jutge/ssa raoni, de forma clara i fàcilment comprensible per ella, el per què no ha assolit una convicció de condemna."

També es recull el següent: **“VII.5.2. Rigor en la ponderació i en la motivació. També a l'hora d'al·ludir a denúncies falses sense dades objectives:** “En cap cas es pot equiparar l'existència de denúncies falses amb el fet que hi hagi un elevat nombre de Sentències absolutòries.

Efectivament, si, després de la celebració del judici oral, el/la jutge/ssa penal o l'AP entenen que no s'ha practicat prova de càrrec contra el reu o bé que la prova practicada dóna lloc a tenir un dubte raonable sobre l'autoria del mateix, la vigència del dret fonamental a la presumpció d'innocència i del principi "in dubio pro reo" obliga a dictar una sentència absolutòria.[...]

Per tant, el sentit absolutori de la decisió no té res a veure amb una eventual denúncia falsa.[...] té a veure amb la falta o insuficiència de prova.

Tampoc es pot concloure en cap cas que la hipòtesi de denúncies falses sigui vàlida donat l'elevat nombre de sobreseïments provisionals i, **vinculada, en general, amb la dificultat de prova de fets que solen executar-se en la intimitat o amb la pròpia postura processal de la víctima que ha viscut -i pot encara trobar-se en - el cercle de la violència.**”

La dificultat probatòria del delicte que, com és sabut, es desenvolupa en la majoria dels casos en la intimitat o privacitat de la parella o matrimoni, porta tot un seguit de conseqüències que fan d'aquest un delicte particular. El fet que moltes vegades sigui la declaració de la dona que està patint o ha patit violència l'única prova existent per fonamentar una condemna, porta a una sèrie de qüestions de difícil solució i que, en la major part dels supòsits, redunden en perjudici de la pròpia víctima que solen tenir múltiples conseqüències negatives per la mateixa.

Així doncs, la dificultat probatòria que comporta en essència el delicte de maltractaments, la pròpia configuració del nostre sistema i el fet de comptar només o principalment amb la declaració de la víctima generen tota una sèrie de qüestions que s'han apuntat als paràgrafs anteriors. Aquestes qüestions, desenvolupades en la Guia de criteris a la qual fem esment, evidencien totes les pràctiques que es duen a terme durant el transcurs del procediment i que perjudiquen sobretot a la dona, pel fet de disposar única o principalment de la seva declaració com a prova del delicte.

En les entrevistes a **jutges i jutgesses** una de les jutgesses manifestava: “Hombre, pues, cuando a mi una señora me viene y me dice que ha sido agredida y me aporta un parte médico, me aporta unos testigos, tal...pues por supuesto la acreditación es sencilla. La persona que me dice que ha sufrido un maltrato psicológico, es mucho más difícil de acreditar. Porque no suele haber testigos, es una cosa que tú te la vas comiendo, te las vas comiendo y dices... y ahora ¿Cómo acredito yo que durante todo este tiempo me ha estado diciendo esto?... En fin, es muy complejo”

Un altre jutge ens explicava el següent: “muchas veces también, el único elemento que tenemos, es la declaración de ella. A veces no tenemos ningún elemento que se llama periférico. Ningún parte de urgencias, porque a lo mejor hay un maltrato físico o un simple empujón que no deja marcas. Ya no entro en los maltratos psicológicos. No tenemos ningún testigo. Únicamente la tenemos a ella. Entonces los abogados buscan de que si tiene algún interés espúreo, algún interés de venganza, algún interés económico” I continuava explicant sobre la dificultat de prova que comporta el delict de maltractament habitual: “el tema del maltrato habitual es complejo en el sentido de que claro, ellas te empiezan a explicar episodios, pero estos episodios, claro, ‘No he ido al médico a curarme’. Y le preguntas: ‘¿Se lo dijiste a alguna amiga? No. En el trabajo ¿te vio alguien? Ay pues si, aquél día la Mari Pepi me acuerdo que me vio con unos arañazos y yo le dije que era otra cosa’. Bueno, ya tenemos a alguien. ¿Alguien de la familia más? No o sí. Entonces intentamos traer ... ¿Qué pasa? Cuándo tocamos esos botones... hemos encontrado a gente que la propia familia le ha dado por saco: Pero ¿qué has dicho? ¿Qué le has dicho al Juez que yo había visto? Ahora tengo que ir mañana a declarar y ya verás en el trabajo... Luego vienen aquí: ‘No, no, no, yo nunca he visto que ellos se llevaran mal’. Y eso duele. Y la mentirosa es ella. Porque claro, tú la habitualidad...no sólo porque ella te la explique, necesitas más elementos. Porque, ella puede ir al psicólogo pero luego el psicólogo te dice: ‘Bueno, mire, es que esta señora lleva mochila porque no sólo supuestamente la maltrata el marido, es que la maltratan los niños, es que el jefe en el trabajo también la maltrata, es que las amigas también la maltratan...’ Ahora busca cuál es el maltrato de él. O a veces las situaciones son situaciones de crisis, emocionales de otras cuestiones que pueden ser ajenas a esos episodios. Es decir: A veces también por el psicólogo, por el médico forense también se hace difícil detectar qué tipo de maltrato y cuál es. No te digo que sea imposible pero es difícil

discernir y estamos hablando únicamente en fase de instrucción que aquí es como que únicamente hace falta que tenga indicios. Después, cuando van al juicio oral, se tiene que obtener una condena. El Ministerio Fiscal, el acusador particular ya tienen que buscar cosas más objetivizadas, yo no sé cuántas sentencias de maltrato habitual se habrán dictado, pero poquísimas. Otras veces buscando jurisprudencia encontramos muy pocas, aquí en esta provincia, maltratos habituales que lleguen a la Audiencia, que lleguen a los Juzgados son escasos. Porque a veces no encuentras y a veces estos son los más fotutos. Y luego también veo otra cosa: muchas veces ellas no lo quieren. 'Yo lo que quiero es que este señor salga de mi vida, que vale que va a reconocer que me dio una bofetada sólo o que me dio una patada en el culo o que me amenazó... pues vale, lo demás ya me va bien que lo archiven. ¿Qué significa? ¿Una sentencia? ¿Una condena? ¿Un alejamiento? Ya me va bien. Fuera. Yo no quiero volver más al juzgado, yo no quiero volver a que me pregunten. Yo no quiero ir detrás de mis amigas y mis familiares o del médico a ver si ahora me hace este informe y son ellas las que te están pidiendo no quiero seguir adelante. No quiero continuar'. Aunque luego te encuentras con la puñetera realidad. Y luego el otro trayendo otros testigos de la familia: 'Ella es una histérica, que es una loca, que me ha puesto los cuernos, que es mala, que un día vieron como me pegaba, como me insultaba...' Yo reconozco que a ellas se les hace muy difícil, muy difícil el tema del maltrato habitual y encima también luego se las empieza a culpabilizar: y si la maltrataba ¿por qué no fue al médico? 'Pues mira no fui al médico porque tenía que cuidar a los tres churumbeles, tenía que ir a trabajar, porque me tomé un lexatín y ya me recuperé. Y ya está y punto y volvemos'"

Per últim, una altra de les jutgesses entrevistades manifestava: "En caso que ella relate que le ha estado pegando cuatro años: 'me ha pegado, me ha insultado', si lo que motiva la denuncia es un hecho como los anteriores sí se valora que ese día han discutido y refieren esos cuatro años y no hay pruebas es difícil, porque no ha ido al médico, no hay pruebas, entenderlo es difícil cuando ha soportado cosas tan fuertes, qué elemento objetivo tengo para pensar [en] el riesgo. Es lo más complicado de la violencia. Son cosas que no hemos estado, es una palabra de uno contra el otro. ¿Qué elementos hay? Es complicado, pero en caso de un robo sí hay elementos o no hay, pero en la violencia es complicado." I continuava també: "Igual, la violencia psicológica como amenazas, insultos, menosprecio, es mucho más difícil

porque no hay pruebas, no pasa casi nunca, no es habitual. Hay algunas violencias que son psicológicas hasta que dejan de serlo, la violencia física lo refuerza entonces es más fácil, cuando es psicológica es más difícil. Hubo un caso [en el que] la acusación particular pedía por daños y el fiscal pidió que se oficiara un informe ATP o Sataf si tenía el perfil de ser mujer víctima de violencia psicológica. No lo hemos recibido aún, si se puede hacer. (...)Sí porque como mucho hay un parte, a veces hay un parte de lesiones de dos meses y denuncian algo presente, viene el hijo de ambos, la madre o el novio actual y declaran es difícil de valorar. Un robo es diferente, pero aquí es muy diferente, es la declaración de uno contra el otro. Valoramos la declaración razonable de los dos. Por ejemplo si la declaración de ella cumple todos los requisitos es creíble y la de él no. Si los dos dan una explicación razonable... “

Des de Fiscalia, es coincideix amb els jutges i jutgesses sobre la dificultat probatòria del delict.

Per la seva banda, **les entitats de suport a les dones que pateixen o han patit violència** així com les advocades entrevistades, coincideixen totes en manifestar que tot i que en molts casos la declaració de la víctima és el més important de cara a provar el delict, el sentiment general és que a les dones no les deixen explicar gaire de la seva història, de les seves vivències i s'han de limitar, potser a uns fets concrets: “Sí, también lo comentan: ‘Es que claro yo lo quería explicar, pero esto me decía que no era importante’. Es lo que os decía antes, ¿no? A veces la Juez, a preguntas sobre la denuncia, sobre los hechos que hay en la denuncia, que no le explique... al menos es lo que dicen ellas. Bueno, a mi también me ha pasado porque yo una vez fui de testigo y también: ‘No, eso no me lo explique, eso no le estoy preguntado.’ Me imagino que son así con ellas también ¿no? Y entonces quizás... yo quería haber explicado esto, pero esto, claro..., no lo quería escuchar...”

El sentiment de les **dones que han patit o pateixen violència**, es que no les han deixat intervenir per explicar tot el que elles volien haver explicat. Es centren en fets concrets i les tallen, a banda que, com ja s'ha explicat en apartats anteriors del present estudi, es senten qüestionades i jutjades.

És evident, i en això coincideixen tots els agents entrevistats, que el delictes de maltractaments és un delictes d'especial dificultat probatòria per succeir, en la major part dels supòsits, en la intimitat de la parella o del matrimoni.

El problema, davant aquesta mancança de proves, és que habitualment només es compta amb la declaració de la víctima per a poder tirar endavant amb el procediment o fonamentar una possible condemna.

Resulta pervers doncs, que essent la declaració de la dona tan important pel procediment, en la gran majoria de casos, tant les pròpies dones que han passat pel procediment judicial, com les entitats que els donen recolzament així com molts advocats i advocades, coincideixen en manifestar que les dones no tenen, en seu judicial, un espai on explicar la seva història i ser escoltades i on s'investigui al respecte, on la prioritat sigui arribar al fons de l'assumpte i no tancar el tema el més aviat possible.

Per una altra banda, el fet que el delictes presenti una especial dificultat de prova i que la declaració de la víctima sigui, en la majoria de supòsits, l'únic element probatori, representa unes altres problemàtiques que, com hem dit, normalment redunden en perjudici de la víctima.

La falta de credibilitat que se li dóna al relat de la víctima que hem detectat en moltes de les entrevistes realitzades als operador judicials⁷, augmenta la dificultat probatòria. Hi ha una tendència a no donar veracitat a les manifestacions de les víctimes si no vénen acompanyades d'altres elements de prova que demostrin que diuen la veritat.

D'aquesta dificultat probatòria es deriva el mite de les denúncies falses. El fet de que el jutge o jutgessa no hagi recavat elements probatoris suficients com per fonamentar una condemna, i en aplicació dels principis que regeixen el nostre procediment penal, aquest jutge o jutgessa absoldrà l'agressor. Per les persones que tenen coneixement del funcionament del procediment judicial, és prou clar que una absolució no significa que el denunciat no hagi comès el delictes, sinó que tan

⁷ Expressions com "hi ha molta violència masclista, però la veritable violència no arriba als jutjats" o "la majoria dels casos que veiem a diari no són violència sinó discussions de parella que es produeixen amb motiu d'una crisi matrimonial" són algunes de les manifestacions més clares sobre la falta de credibilitat de la víctima.

sols no es pot provar. No obstant, per la resta de la ciutadania, una absolució equival a que la persona no ha comès el delictes i, en conseqüència, la dona que ha denunciat estava mentint. Del mite generat de les denúncies falses se'n deriva, igualment, el qüestionament del relat de les víctimes que han patit o pateixen violència arribant fins i tot, a la pràctica, a considerar que les dones denuncien per obtenir beneficis en procediments de família o, fins i tot, que s'arribi a valorar, per donar credibilitat a la història de la dona, el fet que rebutgi tota mena d'indemnització pel mal patit, ja que si demana indemnització (com és el seu dret) s'entén que la denúncia està motivada per l'interès econòmic i no per haver patit violència. De totes aquestes qüestions se'n fa ressò la Guia de criteris judicials del Consell General del Poder Judicial, amb l'objectiu de corregir aquestes conductes i dissoldre els mites que sorgeixen al voltant del tema.

5.9. Victimització secundària.

La llei 5/2008 de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, recull el següent pel que fa a la qüestió de la victimització secundària: "En l'àmbit europeu, cal citar, entre altres, la Resolució del Parlament Europeu de setembre de 1997, coneguda com a «Tolerància zero davant la violència contra les dones», desenvolupada l'any 1999, i la Decisió marc del Consell d'Europa del 15 de març de 2001, sobre l'Estatut de la víctima en el procés penal, que assenyalava la importància d'evitar els processos de victimització secundària i la necessitat de serveis especialitzats i d'organitzacions de suport a la víctima."

L'article 3 de la llei recull què s'entén per victimització secundària a efectes de la llei i en fa la següent definició: "Victimització secundària o revictimització: el maltractament addicional exercit contra les dones que es troben en situacions de violència masclista com a conseqüència directa o indirecta dels dèficits .quantitatius i qualitius. de les intervencions dutes a terme pels organismes responsables, i també per les actuacions desencertades provinents d'altres agents implicats."

L' Article 7 recull els "Principis orientadors en les intervencions dels poders públics" entre els quals es troba "L'evitació de la victimització secundària de les dones i l'establiment de mesures que impedeixin la reproducció o la perpetuació dels

estereotips sobre les dones i la violència masclista” així com “la necessitat de la celeritat de les intervencions, per tal de possibilitar una adequada atenció i evitar l'increment de la victimització.”

L'article 85 fa esment als “Protocols per a una intervenció coordinada contra la violència masclista” entre els quals trobem “Aplicar metodologies d'intervenció que evitin la revictimització de les dones afectades”.

Per la seva banda, la Guia de criteris judicials davant la violència de gènere 2013, també tracta, en diverses ocasions, sobre la qüestió de la victimització secundària: Sota el títol “IV.1. Tractament adequat a les víctimes **IV.1.1. Prestacions degudes a les víctimes en el sistema de justícia penal**” es recull el següent: “La Decisió Marc del Consell de la Unió Europea, de 15 de març de 2001, estableix que “els Estats membres reservaran a les víctimes un paper efectiu i adequat en el seu sistema judicial penal”.

La Decisió Marc ha estat substituïda recentment per la Directiva –ja esmentada- del Parlament Europeu i del Consell del 25 d'octubre de 2012, en la que es manifesta que el Consell va declarar que calia prendre mesures a escala de la Unió per a reforçar els drets, el suport i la protecció de les víctimes de delictes. Per a això, i d'acord amb l'esmentada Resolució, l'objectiu de l'esmentada Directiva és revisar i complementar els principis establerts en la Decisió Marc 2001/220/JAI i avançar de manera significativa en la protecció de les víctimes en el conjunt de la Unió, en particular en el marc dels processos penals.

Aquest principi va inspirar la LO 1/2004, que articula mesures que tendeixen a evitar l'anomenada victimització secundària en la mateixa línia que va seguir després la Instrucció de la Fiscalia General de l'Estat 8/2005, de 26 de juliol, i per la LO 3/2007, de 22 de març, per la igualtat efectiva de dones i homes”.

Parlant dels Serveis d'Atenció a la Víctima, recull el següent: “Els Serveis d'Atenció a les Víctimes, que s'han anat posant en marxa en diferents punts d'Espanya, (com el SAVA²⁶ a la Comunitat Autònoma d'Andalusia) pretenen oferir una resposta integral (jurídica, psicològica i social) als problemes que se li plantegen a qualsevol persona víctima d'un delictes penal, i que sol·liciti voluntàriament ser atesa.

La seva finalitat és la de protegir a la víctima, en la mesura del possible, al seu pas per les diferents instruccions per les que, com a conseqüència del delictes patit, entri en contacte, de manera que la dinàmica policial, mèdica i judicial pròpia de l'actuació penal, no li suposi un gravamen addicional al ja produït pel delictes en sí mateix (victimització secundària)."

Igualment, sota el títol VII.3. La protecció de les víctimes en dependències judicials recull el següent pel que fa a les pautes que han de guiar l'actuació dels òrgans judicials en relació a la dona que denuncia: "Ofereix una atenció personalitzada a la víctima, tenint en compte la càrrega emocional que representa aquest tipus de denúncies, intentant minimitzar el sentiment de desprotecció que pugui sentir, així com la victimització secundària".

Així mateix continua recollint el següent "IX.2. La conveniència d'interessar l'emissió dels informes que siguin necessaris, evitant els que suposin una reiteració innecessària" on explica: "La necessitat que la instrucció es practiqui de forma completa i eficaç, procurant recavar el màxim de proves de càrrec i descàrrec que siguin proposades i que es considerin pertinents i necessàries, no està renyida amb la conveniència que s'eviti la innecessària reiteració d'informes relatius a la víctima i als/les fills/es, no només per la necessitat d'evitar dilacions indegudes, sinó també amb l'objectiu de no donar lloc a la **victimització secundària**".

Per últim fa esment al següent: Per la seva banda, la Decisió Marc del Consell de la Unió Europea de 15 de març de 2001 disposa, tal com s'ha assenyalat anteriorment, que "els Estats membres reservaran a les víctimes un paper efectiu i adequat al seu sistema judicial penal".

Igualment, la Instrucció de la Fiscalia General de l'Estat 8/2005, de 26 de juliol, també es refereix a la necessitat d'evitar aquesta "**victimització secundària**". Per la seva banda, la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per la igualtat efectiva de dones i homes, continua assenyalant la violència de gènere com una de les expressions demostratives que el ple reconeixement de la igualtat formal davant la Llei entre homes i dones, tot i comportar un pas decisiu per aconseguir la igualtat real, ha estat insuficient".

Així mateix, el Conveni d'Istanbul, que entrà en vigor el dia 1 d'agost de 2014 també preveu en l'article 15 i sota el títol "Formació de professionals": "Les Parts impartiran o reforçaran la formació adequada dels professionals pertinents que tractin amb víctimes o autors de tots els actes de violència inclosos en l'àmbit d'aplicació del present Conveni, en matèria de prevenció i detecció de l'esmentada violència, igualtat entre dones i homes, necessitats i drets de les víctimes, així com sobre la manera de prevenir la **victimització secundària**."

Malgrat que tots aquests instruments preveuen mesures que s'han d'adotar i dur a terme per tal d'evitar la victimització secundària, tal i com la defineix la llei catalana 5/2008, es duen a terme de forma quotidiana tota una sèrie de pràctiques nocives que revictimitzen les dones que passen pel procediment judicial i que perjudiquen greument la seva recuperació pel fet d'haver de patir les deficiències d'un sistema que no dona protecció ni cobertura a les seves necessitats.

Els **jutges i jutgesses** entrevistats consideren, en termes generals, que la victimització secundària es un "mal endèmic" del propi sistema: El fet de prendre declaració davant dels Mossos d'Esquadra, davant del jutge o jutgessa d'instrucció i posteriorment el dia del judici. A banda de l'exploració del metge forense o alguna altra pericial psicològica així com haver d'explicar també la història a l'advocat o advocada pròpi/a, etc. Es considera que les dilacions són gairebé inevitables en la mesura en que, depenent del partit judicial, els jutjats poden tenir més o menys càrrega de feina i consideren que des dels jutjats s'intenta prevenir la victimització secundària evitant, per exemple, la confrontació visual de la dona amb l'agressor. Igualment, es fa èmfasi en prevenir especialment la victimització secundària dels menors d'edat que han de passar pel procediment.

Un dels jutges entrevistats senyalava el següent: "Lo hablamos en una reunión que tuvimos porque estuvimos revisando un protocolo de violencia con trabajadoras sociales y médicos, que no sé cómo resolverlo, ¿no? Porque es un tema que es el de la victimización [secundaria]... bufff... complicado porque, evidentemente, si haces el atestado abierto, bueno, que a lo mejor sería lo más adecuado, la otra parte dice que le genera indefensión porque no lo sabe todo y cuando vienen aquí delante de un juez, lo vomita todo. Si haces el atestado muy detallado, nosotros tenemos un sistema penal que no me vale para valorar lo que esté en el atestado

únicamente. Me vale para valorar, y estoy hablando incluso en fase de instrucción, de investigación para dar una orden de alejamiento, lo que ella me diga. Es decir, si a mí el atestado me explica la vida en verso y ella aquí no me lo explica, no me vale. Por tanto para que valga, me lo tiene que volver a decir a mí porque yo soy el juez que es el que valora. Entonces la ley exige esto y exige además que se haga con unas garantías de contradicción y de inmediación. De contradicción que se garantiza a través de los abogados y de inmediación, delante del Juez y de oralidad. Por tanto, a mí el atestado de 40 folios no me vale para nada. Que el abogado le diga a la señora: 'Usted se ratifica y diga sí'. Me parece muy bien que se ratifique pero ahora cuénteme. Porque el otro abogado, el de la defensa o el Ministerio Fiscal le pueden preguntar: 'Oiga, lo que pone aquí, explíquemelo, ¿Cómo pasó?' Porque nos encontramos... 'Ah! ¿En el atestado pone esto...? Yo no le he dicho esto al policía ¿Tú no le has dicho esto al policía? ¿Yo? No, no, al contrario, si le dije esto, le dije que...' Entonces esto es un ejemplo para decirte de que lo que vale es lo que me dicen aquí. Claro, si ella ya ha estado... Muchas veces lo que me dicen es: 'Si es que esto ya me lo han preguntado...' Pero espérate que luego está el Fiscal, que está el abogado de la defensa, que está el abogado de la acusación que le vuelven a preguntar. Sí que tiene que estar el Juez, que es una de las funciones que tiene que hacer, como director del interrogatorio, de la declaración, tiene que ir cortando. Primero: no permitir que se le vuelvan a hacer preguntas que ya han sido formuladas y contestadas, sólo a veces, matices. Tiene que procurar que no se hagan preguntas sugestivas o impertinentes, capciosas...' ¿No es más cierto que usted le provocó a él?' Pues esto se hace... '¿No es más cierto que usted esto lo hace porque le tiene ganas..?' La cuestión es que la van mermando... 'Esto usted lo hace por el dinero...' pam pam pam... o la pregunta típica que te invita a veces de una manera directa y a veces de una manera sugestiva de que la culpabilizan a ella de que lo que ha pasado es culpa de ella porque es ella el que lo provoca o quien le molesta. Hay que estar muy atento, pero a veces se te va de las manos. Yo puedo estar atento de que no se le hagan preguntas sugestivas o capciosas, pero claro, la repetición de las preguntas, primero ya por el propio sistema, ya exige que yo se las vuelva a hacer, pero ojo, que si esto va para juicio, el día del juicio le van a volver a preguntar y todo el mundo va a estar a ver si se contradice. Cuando sabemos que un testigo, no porque sea mujer, cualquier otro testigo, tú tienes una percepción de las cosas en ese momento, también hay que mirar si esa percepción la has hecho

con un nivel de estrés o de emotividad, tú lo has percibido de una manera u otra y por tanto tú cuando estás hablando con la Policía, los Mossos d'Esquadra o la Guardia Civil, tú estás haciendo un relato de lo que tú has percibido en ese momento tanto como del punto de vista visual como emotivo o estresante ya empiezas a explicar... das.. no otra versión, sino que empiezas a recordar cosas. '¡Señoría! ¡Esto no lo dijo en la Policía, está mintiendo, se está contradiciendo! No, por Dios, que es un testigo', que no porque sea una mujer, sino que con cualquier otro testigo pasa. Hay estudios de la percepción de los testigos, un mismo accidente visto por cuatro personas, se ve de manera diferente... y cómo puede ser que hubiera cuatro ahí y nadie se dio cuenta que llevaba una cicatriz...! 'Porque mire... estábamos por otras cosas...'. Pues de esto hay un montón de estudios, pero claro... todo esto, cuando son mujeres, se las machaca más, van más a por ellas. También ¿Por qué? Porque los abogados te dicen... 'Bueno, los intereses o los derechos en juego también son muy importantes, porque mi cliente, claro, como esté de acuerdo en la orden de alejamiento se le está privando también de un derecho fundamental que es el derecho a la deambulacion y entonces, claro, hay que elaborar más porque muchas veces también, el único elemento que tenemos, es la declaración de ella. A veces no tenemos ningún elemento que se llama periférico. Ningún parte de urgencias, porque a lo mejor hay un maltrato físico o un simple empujón que no deja marcas. Ya no entro en los maltratos psicológicos. No tenemos ningún testigo. Únicamente la tenemos a ella. Entonces los abogados buscan de que si tiene algún interés espúreo, algún interés de venganza, algún interés económico. Buscan esto ¿no? Entonces, pam..."

Des de **Fiscalía**, es té la mateixa opinió que els jutges i jutgesses. Un Fiscal entrevistat manifestava: "Sí ocurre, porque declaran muchas veces. Y no veo que se pueda hacer mucho. Se podrían pre constituir algunas declaraciones pero es más complicado porque necesitas medios y tienen que grabarlo. Lo usamos mucho con menores pero con las víctimas de violencia no lo hacemos. Lo que hacemos es lo de la mampara pero grabar y pre constituir prueba, no"

Per la seva banda, els **agents de la oficina judicial** fan esment, sobre tot, al fet d'intentar que l'espera als jutjats sigui per separat, per evitar conflictes i sobre tot per a que la dona estigui més tranquil·la i més còmoda. No obstant, a vegades, per la pròpia disposició de les sales dins dels jutjats, es difícil d'evitar aquesta confrontació

visual. Es donen algunes situacions on la saleta on la dona espera dona al passadís i si ha de sortir per anar al lavabo o per comprar alguna cosa de menjar, ja que a vegades les hores d'espera son moltes, doncs es troba amb l'agressor o amb la seva família.

L'experiència de les **entitats que donen suport a la dona i de les advocades** entrevistades, és ben diferent: aquestes entitats ens relaten que són testimonis que les dones no reben la informació necessària al llarg del procediment; que a vegades escolten comentaris dins del propi jutjat, durant les esperes, que les fereixen; que no senten que les escoltin, que les qüestionen i les fan sentir culpables; que els espais on a vegades han de passar hores son incòmodes, sense accés al lavabo ni a màquines de menjar o beguda; que no tenen intimitat per prestar declaració, etc.

Tal i com manifestava la referent d'una d'aquestes entitats: "Pues depende del día, del funcionario o la funcionaria que te encuentres, de si es el juzgado de violencia o si es el Juzgado de guardia, puede pasar de todo. Generalmente si nosotros acompañamos lo primero que pedimos es que haya un espacio para que no se encuentren y tal. Bueno, si el agresor está detenido no se van a encontrar de primeras, pero hay muchos casos en que el agresor no está detenido. Entonces sí que a ella, si se pide, la ponen en una sala aparte y espera ahí. Después, todo el proceso es súper lento. El día del juicio rápido es muy lento o sea, es muchas horas allá encerrada en esa habitación ¿no? Y entonces no se ven con el agresor y está protegida y tal. Y ha habido otros casos en que están los dos esperando en el pasillo ¿Por qué? O porque están en el Juzgado de guardia y no hay espacio para que ella espere allá. Porque el que hay ya está ocupado, porque generalmente hay dos o tres juicios de violencia a la vez. Puede haber días que hay dos o tres juicios a la vez, entonces no hay espacio para todas y bueno ahí no se las protege. Ahí no están protegidas. Las mujeres lo viven con mucha angustia eso. Tener que estar ahí en el pasillo a 6 o 7 metros de él. No pasa generalmente nada porque están acompañadas del abogado, de los abogados, de nosotros, pero claro la tensión es...."

Y continua: "Prestan declaración por separado. Hace años habíamos tenido aquí una jueza que sí que intentaba mediar y los juntaba en el... intentaba...reconciliarlos pero desde entonces nunca más. La declaración la toman

por separado. Pero claro, se pueden estar viendo allá. Después, en estos casos en el que el agresor está detenido y ella no, ella está allá, lo que sí que hacen cuando acaban es dejar salir a la mujer y al cabo de media hora lo dejan salir a él, cuando él ha estado detenido y lo dejan libre a partir del juicio rápido. Generalmente, por ejemplo, el juzgado de violencia está un poco más sensibilizado, se encuentran más casos y tal pero si te toca en el de guardia y con otro funcionario igual no lo ven tan así.”

Per suposat, les **dones** que han passat pel procediment judicial tenen, en la gran majoria dels casos una percepció nefasta del sistema de justícia, del qual consideren que és poc eficaç i més burocràtic que pràctic. Les dones pateixen el procediment judicial de principi a fi, per tots els motius que s’han expressat i senten que no hi tenen lloc, que aquell no es un espai on podran ajudar-les. La majoria de dones entrevistades manifesten que no tornarien a passar per un procediment judicial, no tornarien a acudir a la justícia perquè després de passar una experiència traumàtica amb violència per part de la seva parella o ex parella, tot el pas pel procediment judicial es configura com un tràngol penós d’on surten novament maltractades.

És obvi que el tema de la victimització secundària es un tema espinós. Si bé es cert que, per la pròpia configuració del sistema judicial penal les dones han de passar per múltiples interrogatoris i que els espais als jutjats no sempre són els adequats per manca de recursos. Fins i tot que, pel propi col·lapse dels jutjats els tràmits es dilaten més del que seria desitjable. També és cert que hi ha una part molt gran d’aquesta victimització secundària que es podria resoldre en la mesura en que els i les professionals que tracten amb aquests temes tinguessin una formació específica i adequada: el qüestionament del relat de les dones; el fet de culpabilitzar-les; intentar, fins i tot, reconciliar-les amb l’agressor; qüestionar els motius pels quals es demana declarar amb mampara; proporcionar més informació i de forma més accessible; conèixer la complexitat de la violència en les relacions de parella per tal de desmuntar mites i així un llarg etcètera que portaria a facilitar el pas pel procediment judicial en tot allò millorable, fent-lo una mica més humà i més amable, tot això mentre s’aconsegueixen instal·lacions amb la disposició adequada, sales

més còmodes amb accés als serveis bàsics per fer més suportable l'espera i la celeritat a la justícia que seria desitjable.

6. CONCLUSIONS

Del treball realitzat sobre la situació que es troben les dones víctimes de violència masclista un cop decideixen interposar una denúncia, podem extreure les conclusions que es detallen tot seguit, .

Uns dels aspectes més recurrents i que més sobresurten al llarg d'aquest estudi, és la falta de **formació especialitzada**. En aquest sentit és paradoxal que els operadors judicials (jutges/ses, Ministeri Fiscal, personal de l'oficina judicial, etc.) coincideixin amb què no veuen necessària la formació específica en la matèria que ens ocupa.

Hem de recordar que el Conveni d'Istanbul, que va entrar en vigor el dia 1 d'agost de 2014 parla de la necessària formació dels professionals com a **formació adequada**. Tal com queda reflectit al capítol 5.1., normalment, els operadors judicials només contemplen la formació tècnico-jurídica, però ni tan sols es plantegen que el tracte amb les víctimes (i les decisions que s'han de prendre al llarg del procediment) necessiten d'una formació específica que abasti també la comprensió del fenomen de la violència masclista (el cicle de la violència, les dificultats de les dones per reconèixer-se com a víctimes, etc., etc.).

No és irrellevant esmentar que la formació en Gènere i Dret és pràcticament inexistent a les nostres universitats. A més, la formació en l'Administració de Justícia és totalment voluntària, de tal manera que la manca de formació especialitzada està comportant greus problemes en l'aplicació de la llei integral. No s'entén l'especificitat de la realitat social i criminològica dels fets que s'estan jutjant; no es coneixen les causes ni les conseqüències de les violències sobre les dones i aquesta manca de coneixement es substitueix pels estereotips d'una cultura masclista que sovint dubta de les paraules i de les explicacions de les dones.

Tant les dones com les entitats i institucions que treballen amb elles, identifiquen la falta de formació com a una de les principals causes de la victimització secundària que pateixen les dones durant el recorregut judicial. Aquesta manca de formació (i

sensibilització) fa que no se sentin escoltades, enteses ni protegides, ans al contrari: se senten qüestionades, titllades d'exagerades, de vegades, mentideres i fins i tot culpables de la situació que les ha portat al jutjat.... En resum, viuen el procediment penal de manera tan traumàtica que al final manifesten que haguessin preferit no denunciar i, generalment tenen molt clar que no tornarien a fer cap denúncia.

Pel que fa a la **valoració del risc** i a la seva òbvia conseqüència que és l'atorgament de l'**ordre de protecció**, podem corroborar que, per una banda, no tots el jutges i fiscals assisteixen a la declaració de la víctima, malgrat reconèixer (en algunes ocasions) que és necessari escoltar-la de primera mà ja que "el paper és molt fred" i no transmet el sentir de la dona. Per altra banda, i fins i tot quant tots són presents a la declaració de la denunciant, existeixen limitacions manifestes a l'hora de prendre declaració a la dona. En aquest sentit, **tots els entrevistats** reconeixen que existeix una tendència clara a centrar la seva declaració en els últims fets ocorreguts.

Difícilment podrem fer una valoració del risc si no s'entén que la violència masclista no acostuma a presentar-se com un fet puntual, sinó que l'últim episodi, el que es denuncia, ha estat precedit d'una violència habitual que s'ha anat manifestant de diverses formes al llarg de la relació (amb coaccions, menyspreus, altres violències físiques de diversa naturalesa...) i per sobre de tot, d'un més que probable silenci de la víctima durant molt de temps. Si, quan la dona que pateix o que ha patit violència masclista es decideix finalment a parlar, qui està obligat a escoltar-la i donar-li suport talla el seu relat, el missatge que se li dóna és, com ens deia una de les entrevistades, que l'Estat fa "publicitat enganyosa" quan anima a les dones a parlar i a denunciar.

Probablement, la tendència, gairebé hàbit, a tallar el relat de la víctima i no indagar sobre tota la violència viscuda per ella, és una de les causes que Catalunya sigui la comunitat autònoma on menys ordres de protecció es concedeixen; només un 31% de les sol·licitades. Aquestes dades s'han d'analitzar tenint en compte que a la ciutat de Barcelona gairebé no es convoquen vistes per decidir les ordres de protecció (segons van manifestar els i les advocades entrevistades), i que els/les jutges/ses que han de pronunciar-se sobre la seva procedència i els Fiscals que han de demanar-la, no compten amb cap instrument de valoració del risc. Ja sigui perquè

els Cossos de seguretat no ho han fet, ja sigui perquè no s'adjunta a l'atestat policial (i tampoc s'ha demanat per part del jutjat), ja sigui perquè els jutjats no tenen cap instrument que els permeti deixar de banda el seu "sentit comú" i aplicar uns criteris més objectius per a la valoració del risc en cada cas.

Aquesta realitat, no només augmenta la victimització secundària, sinó que té uns altres efectes encara més perversos:

- a) El descens de les denúncies per violència de gènere. Segons les dades de l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere del Consejo General del Poder Judicial (CGPJ), l'any 2013, es van registrar 124.894 denúncies, un 2,8% menys que l'any anterior, precedit d'una baixada del 4,1% l'any 2012.
- b) L'augment de les renúncies a continuar amb el procés judicial. Durant l'any 2013 també s'ha incrementat la taxa de renúncies de les víctimes de violència masclista a seguir amb el procés judicial. Encara que en nombres absoluts el nombre de renúncies és menor al de 2012, el fet que aquest any hi hagués més denúncies fa que la taxa de renúncies hagi augmentat un 1,2% el 2013.

Un altre dels problemes detectats en l'atenció a les dones durant el procediment judicial, és la **falta d'informació adequada**. Una informació que no es dona als jutjats tenint en compte l'estat emocional i psicològic en que es troba la dona al moment de la seva primera compareixença. D'altra banda, es tracta d'una informació que, quan existeix, es fa utilitzant un llenguatge tècnic i, per tant, desconegut i incompreensible per les dones.

Hem de puntualitzar, però, que la crítica que es fa respecte la falta d'informació a les dones no ha estat adreçada només als/les jutges/ses, personal de l'oficina judicial i Ministeri Fiscal, sinó també als advocats i advocades de l'acusació particular. En aquest sentit, també hem percebut una mena de laxitud per part dels operador judicials, que s'emparen en el fet que és (o hagués hagut de ser) la policia i l'advocat/da qui ha informar la dona.

La falta **d'espais adequats** per evitar la confrontació també ha estat una queixa reiterada per les víctimes. En alguns casos, per la manca d'aquests espais que evitin la confrontació entre les dones i les seves parelles o ex parelles, en altres, per la falta d'adequació dels espais existents. Segons van posar de relleu les entitats que donen veu a les dones, moltes es queixen que "sembla que estiguin tancades en una presó". Tot i ser elles les víctimes, són elles les que es troben "privades de llibertat" durant les 4, 5 o 6 hores que han d'estar al jutjat de guàrdia.

Els espais reservats a les dones que han decidit denunciar, tenen les següents mancances:

- a) Falta d'accés directe als serveis. Si necessiten fer ús del servei, han de sortir de la sala previ avís al guàrdia de seguretat i amb el risc (probable) de trobar-se amb el seu agressor al passadís.
- b) Falta d'intimitat. Les dones han de explicar la seva història al/la seu/va advocat/da davant la resta de persones, fins i tot davant de menors (propis o d'altres dones).
- c) Falta de ventilació o llum natural. A vegades la concentració de dones dins les reduïdes sales fan que l'ambient sigui insuportable.
- d) Falta de màquines de beguda i menjar, que facin menys dura la seva estància allà. Si necessiten beure o menjar (elles o els seus fills o filles) han de demanar autorització per sortir al carrer, de nou, assumint el risc de trobar-se amb el seu agressor.

Com a anècdota, ens sembla revelador que una de les entrevistadores es trobés en uns dels jutjats visitats, amb la víctima i l'agressor compartint sala d'espera abans de procedir a les respectives declaracions. Malgrat això, i al realitzar l'entrevista al titular del jutjat, aquest li va assegurar que tenen els mecanismes necessaris per evitar la confrontació. Això ens fa preguntar-nos si, malgrat comptar amb aquests mecanismes no els fan servir, o si els operadors judicials viuen, a vegades, realitats diferents a les que relaten les víctimes, les entitats que treballen amb elles i els advocats i advocades que les assisteixen.

Però la falta d'espai adequat per a la víctima no es limita només al lloc on han d'esperar, sinó també a la falta d'intimitat i tranquil·litat amb que es realitza el seu

interrogatori. Són moltes les vegades que les dones han de prestar declaració a la taula de l'oficial, davant de tot el personal, enmig de l'activitat quotidiana dels jutjats, i que li impedeix tenir un relat distès i tranquil per tal de no oblidar detalls que poden ser molt importants per la qualificació del delictes i, per tant, per tot el procés posterior.

Per últim, hem de destacar que, probablement degut a la ja assenyalada falta de formació en la matèria, les dones (i els seus advocats i advocades) es troben sovint amb absolucions basades en la falta de prova suficient. La ja esmentada “**dificultat probatòria**” d'aquest tipus de delictes, en moltes ocasions és producte de la poca credibilitat que s'atribueix al relat de les dones.

Tal com s'ha transcrit al capítol 5, és habitual que s'exigeixi més rigor a les dones que denuncien violència de gènere que a qualsevol altra denunciant o testimoni d'altres tipus de delictes (veure apartat 5.8). A aquest fet, hem de sumar-li les preses que normalment tenen els jutjats per tancar la instrucció del cas concret per tal de remetre els autos al Jutjat Penal i, sovint, la falta d'implicació del Ministeri Fiscal per a esbrinar els fets i la resistència a parlar de violència habitual i/o psicològica, el resultat final no pot ser un altre que l'absolució, a més de la revictimització de la dona.

Un dels operadors judicials entrevistats ho va expressar de forma meridianament clara: “*es una materia que tienes que empezar un expediente el mismo día que hay que terminarlo y la agilidad es importante*”.

Per tot el que s'ha exposat, no només en aquestes conclusions, sinó al llarg de l'estudi, podem concloure que es confirma la hipòtesi inicial de la recerca. Malgrat que han passat 10 anys des de la creació dels jutjats especialitzats, encara no s'han disposat els mitjans necessaris perquè la lluita contra la violència masclista sigui efectiva al menys en la persecució dels seus efectes.

La persistència dels mites i estereotips en l'àmbit judicial impedeixen també, que es realitzi un treball acurat amb les dones, no només perquè se sentin millor, sinó per aconseguir arribar també a les causes de la violència i al reconeixement de la seva vivència com a víctima.

En aquest sentit, no podem finalitzar l'estudi sense recordar que la Convenció per a l'Eliminació de totes les formes de discriminació envers les dones (CEDAW) s'ha pronunciat respecte de molts dels aspectes posats de manifest en els paràgraf precedents.

Concretament, en el seu pronunciament al cas d'Angela González Carreño v. Espanya, va dir que:

“El Comitè recorda que (...) els Estats parts tenen l'obligació d'adoptar **mesures apropiades a fi de modificar o abolir** no solament les lleis i reglamentacions existents, sinó també **els costums i les pràctiques que constitueixen discriminació contra la dona.**”

“**Els estereotips afecten el dret de la dona a un procés judicial imparcial** i la judicatura no ha d'aplicar estàndards inflexibles sobre la base de nocions preconcebudes sobre el que constitueix violència domèstica”.

“Proporcionar **formació obligatòria als jutges i personal administratiu competent** (...) que inclogui formació sobre la definició de la violència domèstica i sobre els estereotips de gènere (...)”.

Mentre no hi hagi suficient voluntat institucional per abordar aquesta problemàtica i, en concret, les mancances que presenta el sistema judicial en la lluita contra la violència contra les dones, es continuarà perpetuant la victimització secundària i el sistema continuarà dissuadint a les dones d'interposar denúncia i, per tant, d'acudir al sistema jurídic-penal.

BIBLIOGRAFIA

- Bodelón, E. (2008a): “La violencia contra las mujeres y el derecho no androcéntrico: pérdidas en la traducción jurídica del feminismo”, en Lorenzo, P. , Maqueda, M.L. y Rubio, A. (coords.), *Género, Violencia y Derecho*, Tirant lo Blanch, Valencia, 2008, pp. 275-299).
- Bodelón, Encarna (1998), “El cuestionamiento de la eficacia del derecho en relación a la protección de los intereses de las mujeres”, *Delito y sociedad*, Año VII, núm. 11/12, pax. 125-37.
- Bodelón, Encarna (2008b): “De la seguridad a los derechos: el debate sobre la violencia de género en el ámbito jurídico y en el movimiento feminista”, en Bergalli, R.; Rivera Beiras, I. y Bombini, G. (comps.), *Violencia y sistema penal*, Editores del puerto, Buenos Aires, 2008, pp. 73-88.
- Bodelón, Encarna (2012), *Violencia de género y las respuestas de los sistemas penales*. Buenos Aires: Ediciones Didot.
- COBB, Sara (1998), “Dolor y paradoja: La fuerza centrífuga de las narraciones de mujeres víctimas en un refugio para mujeres golpeadas”, *Construcciones de la experiencia humana* (Pakman), Vol. II, GEDISA, Barcelona, pax. 17-62.
- GUTIERREZ de PIÑERES BOTERO, Carolina, CORONEL Elisa y PEREZ, Carlos Andres *Revisión Teórica del Concepto de Victimización* , Universidad de Colombia
- Heim, Daniela y Gemma Nicolás Lazo (2010), Informe: Violencia de género contra mujeres extranjeras. Estado de la cuestión en el estado español y en la comunidad autónoma de Cataluña. Projecte Europeu *IRIS Intervention sur les violences envers les femmes: recherche et mise en service des guichets spécialisés*.
- Larrauri, Elena (2008), “Cinco tópicos sobre las mujeres víctimas de violencia... y algunas respuestas del feminismo oficial”, *Género, violencia y derecho* (Patricia

Laurenzo, María Luisa Maqueda y Ana Rubio), Valencia, Tirant lo Blanch, pax. 311 y ss.

- Laurenzo, Patricia (2008), “La violencia de género en el Derecho Penal: un ejemplo de paternalismo punitivo”, *Género, violencia y derecho* (Patricia Laurenzo, María Luisa Maqueda y Ana Rubio), Valencia, Tirant lo Blanch, pax. 329 y ss.
- López Ferré, Sandra i Andrés Pueyo, Antonio (2007), Adaptació de la SARA Avaluació del risc de violència de parella, CEJFE
- Maqueda Abreu, María Luisa, “¿Es la estrategia penal una solución a la violencia contra las mujeres? Algunas respuestas desde un discurso feminista crítico”, en LAURENZO, Patricia, MAQUEDA, María Luisa, RUBIO, Ana (Coordinadoras), *Genero, Violencia y Derecho*, Tirant Lo Blach, Valencia, 2008, págs. 385-401.
- Osborne, Raquel (2009), *Apuntes sobre violencia de género*, Barcelona, Edicions Bellaterra.
- Pitch, Tamar (2003), *Un derecho para dos*. Barcelona: Editorial Trotta.

Normativa consultada

Internacional

Convenció per a l'eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona i el seu Protocol Facultatiu, 1979

Recomanació (87) 21, Adoptada pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 17 de setembre de 1987 sobre l'assistència a les víctimes i la prevenció de la victimització

Resolució A / RES / 52/86, de 2 de febrer de 1988 de l'Assemblea General de Nacions Unides

Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona, Resolució de la Assemblea General 48/104 del 20 de desembre de 1993.

Resolució del Parlament Europeu del setembre de 1997, «Tolerància zero davant la violència contra les dones»

Decisió Marc del Consell de 15 de març de 2001, relativa a l'estatut de la víctima en el procés penal, (2001/220/*JAI)

Recomanació (2002) 5, del Comitè de Ministres de 30 d'abril de 2002

Informe del Secretari General de Nacions Unides, de 6 de juliol de 2006, "Estudi a fons sobre totes les formes de violència contra la dona"

Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica, celebrat a Istanbul l'11 de maig de 2011

Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 25 d'octubre de 2012, per la qual s'estableixen normes mínimes sobre els drets, el suport i la protecció de les víctimes de delictes, i per la qual se substitueix la Decisió marc 2001/220/*JAI del Consell

Estatat

Llei Orgànica 6/1985, de 1 de juliol, del Poder Judicial

Decret 3096/1973, de 14 de setembre, pel que es publica el Codi Penal, text refundit conforme a la Llei 44/1971, de 15 de novembre

Real Decret de 14 de setembre de 1992, que aborda la Llei d'Enjudiciament Criminal

Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, article 153

Llei Orgànica 14/1999, del 9 de juny, de modificació del Codi Penal de 1995 en matèria de protecció de les víctimes de maltractaments i de la Llei d'Enjudiciament Criminal

Llei 27/2003 de 31 de juliol, reguladora de l'Ordre de Protecció de les víctimes de violència domèstica

Llei Orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers

Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere

Llei Orgànica 3/2007, 22 març, per a la Igualtat efectiva de dones i homes

Protocol d'Actuació de les Forces i Cossos de seguretat i de Coordinació amb els Òrgans Judicials per a la protecció de les víctimes de violència domèstica i de gènere.

Autonòmica

Instrucció 10/2007 de la Secretaria d'Estat per la que s'aprova el protocol per a la valoració policial del nivell de risc de violència contra la dona en els supòsits de la llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, i la seva comunicació als òrgans judicials i al Ministeri Fisca

Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista

Protocol RVD-BCN de valoració del risc de violència de parella contra la dona, 2011

Altres documentació consultada

Guia de criteris d'actuació enfront de la violència de gènere de l'any 2013, del Consell General del Poder Judicial

ANNEXES

Qüestionari per al PERSONAL de l'oficina judicial

- 1.- Com valora l'existència d'un marc legal específic per tractar la qüestió de la violència contra les dones? Va repercutir això en el seu treball?
- 2.- Van rebre formació sobre aquest tema amb l'entrada en vigor de la llei orgànica 1/04? Considera que és necessària la formació específica en la matèria?
- 3.- Què opina un. sobre el fenomen de la violència contra les dones? Quin és la seva experiència?
- 4.- Com s'informa a les dones que volen interposar denúncia o que l'han interposat? Sobre el procediment, les conseqüències de la interposició de la denúncia...
- 5.- Se'ls informa del seu dret a tenir assistència lletrada per interposar la denúncia i per a la resta del procés? Es tramita aquesta assistència lletrada? La tenen efectivament?
- 6.- S'informa a les dones del seu dret d'accedir als serveis de suport a la víctima?
- 7.- En cas de tractar-se de dones que no dominin l'idioma, se'ls facilita un traductor des del primer moment?
- 8.- S'informa a les dones sobre l'estat de la causa quan es personen en el Jutjat siguin o no acusació particular?
- 9.- Es realitza l'esforç que les dones entenguin correctament els drets que els assisteixen? Se'ls explica en què consisteixen les citacions i notificacions i què és el que passarà, si és que acudeixen al Jutjat amb una citació o notificació?
- 10.- S'escolta íntegrament el relat de la dona? O sol cenyir-se al cas concret?
- 11.- Es facilita a la dona l'exercici del seu dret a evitar el contacte amb l'agressor?

12.- Es disposen dels espais adequats? Per prestar declaració, per a la celebració de vistes amb mesures per evitar la confrontació visual, sales de testimonis adequades per a l'espera...

13.- Com és el tracte amb les dones? Es protegeix la seva intimitat? Hi ha una comprensió del fenomen que porti a dispensar un tracte imparcial, respectuós i professional a les dones? Entenen en quina situació pot arribar a trobar-se una dona que ha estat víctima de violència?

14.- Creu que es dispensa a les dones la protecció necessària? Creu que se senten protegides elles i els seus fills o en el cas de tenir unes especials necessitats de protecció durant la tramitació del procés penal?

Qüestionari per a FISCALS que actuen en l'àmbit de la violència contra les dones

A) MARC LEGAL, FORMACIÓ OBLIGATÒRIA, OPINIÓ SOBRE LA VIOLÈNCIA.

1.- Com valora l'existència d'un marc legal específic per tractar la qüestió de la violència contra les dones? Com va afectar això al seu treball? Què pensa respecte a la previsió legal de l'existència d'una Secció de violència contra la dona en cadascuna de les Fiscalties? Com s'articula la intervenció del Fiscal mentre que no es constitueixen les seccions específiques de violència contra la dona?

2.- Com valora l'obligatorietat de formació pel que fa a la matèria? La considera necessària? Com s'articula aquesta formació en la carrera judicial?

3.- Què opina Un. sobre el fenomen de la violència contra les dones? Quin és la seva experiència?

4.- Creu que l'origen o la religió influeixen en el fenomen de la violència?

5.- Forma part de la Comissió Nacional *per la intervenció coordinada contra la violència masclista de la Generalitat?

B) DENÚNCIA

6.- Com valora la interposició de la denúncia per la pròpia víctima? Què pensa sobre les dones que no denuncien la violència o de les quals abandonen o retiren la denúncia?

7.- Considera que les denúncies i els atestats es realitzen de forma adequada? O per contra presenten deficiències que trunquen el procés posterior? Com podria corregir-se? Què comentaria sobre la Valoració policial del Risc? De la Valoració policial de l'Evolució del risc? Si falta l'informe de valoració del risc en l'atestat policial que obra en l'expedient, ho sol·licita?

8.- Creu que s'interposen menys denúncies com a conseqüència del context de crisi?

9.- Creu que el sistema ofereix una protecció adequada i efectiva a la víctima des del moment de la denúncia? Com s'articula aquesta protecció?

10.- Què comentaria de les denúncies per agressions recíproques?

11.- Creu que les dones que acudeixen al sistema penal en formular denúncia fan un ús adequat del mateix? (o es denuncia de forma compulsiva?)

12.- Com veu un. la situació de les dones migrants referent a l'accés i ús del sistema penal?

13.- Considera que les dones que acudeixen al sistema penal reben la informació necessària i corresponent de forma adequada i comprensible, des de l'inici del procediment tal com preveu la llei?

14.- Si té dificultats amb l'idioma, se li facilita sempre un traductor perquè l'assisteixi en la totalitat dels actes judicials?

15.- Reben les dones assistència lletrada al moment de formular la denúncia?

16.- Es propicia que la dona narri la seva història o es tendeix a cenyir-se als fets d'un dia concret?

17.- Es disposa de l'entorn adequat per a la formulació de la denúncia en llaures a respectar la intimitat de la declarant? Com és l'entorn en el jutjat de guàrdia, per exemple?

18.- Per què creu que les dones retiren la denúncia? Si la dones retiren la denúncia, se segueix avanci amb el procés?

C) PROCÉS I JUDICI

19.- Com valora Un. el seu paper al llarg del desenvolupament del procés? Sostenint l'acusació? Com impulsor de l'activitat probatòria? S'indaga en la "habitualitat" de la conducta violenta denunciada? O per contra

abunden més els judicis ràpids? Això influeix en la falta de temps per instruir el cas i en conseqüència propicia un enjudiciament parcial del fenomen?

20.- Quin és la seva opinió respecte de la victimització secundària? (interrogatoris, informes pericials...)

21.- En quina mesura s'adopten mesures cautelars d'ofici? O solen ser a instàncies de part?

22.- Ordre de protecció. Abunda la seva sol·licitud? Es duu a terme la compareixença de l'art 544 *ter de la Lecrim? Es manté informada a la víctima sobre la situació processal de l'imputat i sobre l'abast i vigència de les mesures cautelars, particularment de la situació penitenciària de l'agressor?

23.- Es posen els mitjans pertinents per evitar el contacte entre víctima i denunciat en dependències judicials mitjançant l'ús d'espais reservats per a les víctimes?

24.- Quan la víctima no es persona com a acusació particular contacta amb ella prèviament al judici o parla amb ella abans de la vista?

25.- S'adopta la mesura de declarar en el judici oral sense confrontació visual amb l'acusat? Si es donen els pressupostos exigits per la *LECrím, es practica la testifical de la víctima com a prova anticipada?

26.- Quina opinió li mereix el fet que les víctimes s'acullin al seu dret a no declarar contra el teu cònjuge o parella o excònjuge o exparella? Creu que això influeix en la seva credibilitat?

27.- Com valora Un. els casos de violència psicològica? Creu que es fa una avaluació suficient i adequada per determinar l'existència de violència psicològica?

28.- Creu en la seva opinió que és necessària l'acreditació d'un ànim específic de discriminació o subjugació? Això no és exigut pel tipus penal.

29.- Què opina respecte a la valoració judicial del risc? Es presta la deguda protecció a les víctimes durant el procés? "Això va en funció de la valoració que faci l'òrgan judicial sobre la perillositat de l'imputat i altres circumstàncies que permeti fer un pronòstic del risc per a la vida o integritat de la dona."

Qüestionari per a JUTGESSES I JUTGES que actuen en l'àmbit de la violència contra les dones

A) MARC LEGAL, FORMACIÓ OBLIGATÒRIA, OPINIÓ SOBRE LA VIOLÈNCIA.

1.- Com valora l'existència d'un marc legal específic per tractar la qüestió de la violència contra les dones? Com va afectar això al seu treball?

2.- Com valora l'obligatorietat de formació pel que fa a la matèria? La considera necessària? Com s'articula aquesta formació en la carrera judicial?

3.- Què opina Un. sobre el fenomen de la violència contra les dones? Quin és la seva experiència?

4.- Creu que l'origen o la religió influeixen en el fenomen de la violència?

5.- Forma part de la Comissió Nacional *per la intervenció coordinada contra la violència masclista de la Generalitat?

B) DENÚNCIA

6.- Com valora la interposició de la denúncia per la pròpia víctima? Què pensa sobre les dones que no denuncien la violència o de les quals abandonen o retiren la denúncia?

7.- Considera que les denúncies i els atestats es realitzen de forma adequada? O per contra presenten deficiències que trunquen el procés posterior? Com podria corregir-se? Què comentaria sobre la Valoració policial del Risc? De la Valoració policial de l'Evolució del risc? Si falta la valoració del risc efectuada pels Mossos, la sol·licita per a la seva incorporació a la causa?

8.- Creu que s'interposen més o menys denúncies com a conseqüència del context de crisi? Per què?

9.- Creu que el sistema ofereix una protecció adequada i efectiva a la víctima des del moment de la denúncia? Com s'articula aquesta protecció?

10.- Què comentaria de les denúncies per agressions recíproques?

11.- Creu que les dones que acudeixen al sistema penal en formular denúncia fan un ús adequat del mateix? (o es denuncia de forma compulsiva?)

12.- Com veu Un. la situació de les dones migrants referent a l'accés i ús del sistema penal?

13.- Considera que les dones que acudeixen al sistema penal reben la informació necessària i corresponent de forma adequada i comprensible, des de l'inici del procediment tal com preveu la llei?

14.- Reben les dones assistència lletrada al moment de formular la denúncia?

15.- Es propicia que la dona narri la seva història o es tendeix a cenyir-se als fets d'un dia concret?

16.- Es disposa de l'entorn adequat per a la formulació de la denúncia en llaures a respectar la intimitat de la declarant? Com és l'entorn en el jutjat de guàrdia, per exemple?

17.- Per què creu que les dones retiren la denúncia? Si la dones retiren la denúncia, se segueix avanci amb el procés? és un delictes públic.

C) PROCÉS I JUDICI

18.- S'indaga en la "habitualitat" de la conducta violenta denunciada? O per contra abunden més els judicis ràpids? Això influeix en la falta de temps per instruir el cas i en conseqüència propicia un enjudiciament parcial del fenomen?

19.- Quin és la seva opinió respecte de la victimització secundària? (interrogatoris, informes pericials...) Creu que el sistema judicial contribueix a la victimització secundària?

20.- En quina mesura s'adopten mesures cautelars d'ofici? O solen ser a instàncies de part?

21.- Ordre de protecció. Abunda la seva sol·licitud? Es duu a terme la compareixença de l'art 544 *ter de la *Lecrim? Es manté informada a la víctima sobre la situació processal de l'imputat i sobre l'abast i vigència de les mesures cautelars, particularment de la situació penitenciària de l'agressor?

22.- Es realitza una valoració judicial del risc? Com? Què opina respecte a la valoració judicial del risc? Es presta la deguda protecció a les víctimes durant el procés?

23.- En els casos en els quals hi ha fills menors d'edat, s'indaga sobre la situació de violència i com afecta la mateixa als menors per adoptar unes mesures de protecció adequades?

24.- Es posen els mitjans pertinents per evitar el contacte entre víctima i denunciat en dependències judicials mitjançant l'ús d'espais reservats per a les víctimes?

25.- S'adopta la mesura de declarar en el judici oral sense confrontació visual amb l'acusat? Només a petició de part? Se li ofereix la possibilitat a la dona quan no intervé com a acusació particular? Si es donen els pressupostos establerts per la *LECrím, es practica la declaració de la víctima com a prova anticipada?

26.- Quina opinió li mereix el fet que les víctimes s'acullin al seu dret a no declarar contra el seu cònjuge o parella o excònjuge o exparella? Creu que això influeix en la seva credibilitat?

27.- Com valora Un. els casos de violència psicològica? Creu que es fa una avaluació suficient i adequada per determinar l'existència de violència psicològica?

28.- Creu en la seva opinió que és necessària l'acreditació d'un ànim específic de discriminació o subjugació? Això no és exigint pel tipus penal.

29.- Creu Un. que la persecució de la violència de gènere presenta majors dificultats probatòries? En cas afirmatiu, de què tipus?

Qüestionari per advocades/ts que assisteixen dones víctimes de violència de gènere en els procediments judicials penals

1.-En quin/s partit/s judicials portes habitualment procediments de Violència sobre la Dona?

Barcelona

Sant Feliu de Llobregat

Granollers

Sabadell

La denúncia

2.- Amb quines dificultats es troben les dones quan acudeixen als jutjats per interposar denúncies de violència de gènere?

Agents judicials que no les tracten adequadament

Estan trasbalsades per la seva situació i no poden explicar-se adequadament

El funcionament del sistema judicial és inadequat per atendre aquest tipus de casos

No es donen les condicions d'intimitat i confidencialitat

3.- Al moment d'interposar les denúncies al jutjat:

Es propicia que la dona narri la seva història

Es tendeix a cenyir-se als fets d'un dia concret

No se'ls fa cap recomanació

4.- Les dones son informades adequadament als jutjats sobre els seus drets?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

No ho sé, no em consta

5.- Creus que les dones reben un tracte adequat per part dels diferents agents judicials, tenint en compte la situació en que es poden trobar?

(Marca a l'escala....)

1: Sí, adequadament

10: No, el tracte és inadequat

6.- Les ofereixen assistència lletrada de forma prèvia a la interposició de la denúncia?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

No ho sé, no em consta

7.- A l'interposar la denúncia als jutjats, les dones són informades sobre l'ordre de protecció i el procediment judicial?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

No ho sé, no em consta

L'ordre de protecció

8.- Amb quines dificultats es troben les dones per obtenir ordres de protecció?

9.- En tots els casos es duu a terme la compareixença del art 544 ter de la Lecrim?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

No ho sé, no em consta

10.- Les condicions d'espai son les adequades per aquest tipus de compareixença?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

11.- S'adopten les mesures necessàries per evitar la confrontació de la víctima amb el agressor?

Sempre, és automàtic

Només si ho demano

En cap cas

12.- Es fa una intervenció adequada per part dels diferents agents judicials per valorar la situació de risc en que es troba la dona i els seus fills i filles, i decidir la procedència o no de les mesures de protecció?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

13.- Els diferents agents judicials es mostren comprensius amb la situació de la dona víctima de violència? li proporcionen una tracte adequat i respectuós?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

14.-Com és la teva experiència en relació a l'atorgament o no d'ordres de protecció?

Les negatives han estat fundades

Les negatives no han estat fundades

La postura del MF ha estat recolçar la dona

La postura del MF no ha estat recolzar la dona

Altres:_____

L'activitat probatòria

15.-Sempre intervè el metge forense?

Sí, sempre

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

Només si ho demano

Només si hi ha lesions físiques

No, mai

16.- Com és la teva experiència en relació als informes forenses? En casos de violència psicològica?

17.- Com és la teva experiència en relació a la pràctica de proves?

El jutjat té un paper actiu en la pràctica de proves

El jutjat es limita a practicar la prova que demanen les parts

El MF té un paper actiu sol·licitant proves

El MF no té un paper actiu sol·licitant proves

18.- Creus que la persecució de la violència de gènere presenta més dificultats probatòries (que altres delictes)?

Sí

No

19.-Quin tipus de dificultats?

(Si la teva resposta anterior ha estat negativa, passa a la pregunta següent)

Prejudicis i estereotips de funcionaris/es

És una violència que ocorre en privat, sense testimonis

Per falta de diligència dels operadors judicials

Per desconeixement sobre les característiques de la violència de gènere

El judici

20.- Sobre l'espera de les dones a la sala habilitada per als testimonis:

Normalment, s'ofereix a les dones esperar a aquesta sala

Normalment, he hagut de sol·licitar-ho

21.- Sobre la separació física per no veure a l'acusat a la sala de vistes:

Normalment, a les dones les ofereixen aquesta separació

Normalment, he hagut de sol·licitar aquesta separació

Normalment, no sol·licito aquesta separació

22.- Jutge/ssa i/o Fiscal informen a la víctima del seu dret a no declarar? Creus que això influeix en el resultat del judici?

Sí, l'informen, però no influeix en el resultat del judici

Sí, l'informen i influeix en el resultat del judici

No, no l'informen

23.- Normalment Jutge/a i/o Fiscal pressionen a la víctima a declarar?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

24.- Has trobat casos en què Jutge/a i/o Fiscal pressionin per arribar a una conformitat?

Sí, sempre

Sí, sovint

En molt pocs casos

Mai

25.-Durant el judici, els diferents agents judicials es mostren comprensius amb la situació de la dona víctima de violència? Li proporcionen un tracte adequat i respectuós?

Sí

En la major part dels casos, sí

En la major part dels casos, no

No

I, per últim...

26.- Com valoreu l'existència d'un marc legal específic per tractar la qüestió de la violència contra les dones? i com és la teva experiència en relació al funcionament del mateix?

El marc legal específic és adequat i suficient

El marc legal específic és adequat però insuficient

El marc legal específic és inadequat i, per tant, insuficient

No és necessari un marc legal específic

No ho sé, no em consta

27.- Quina és la teva opinió respecte de la victimització secundària?

(La victimització secundària és la que es produeix com a conseqüència de la relació establerta entre la víctima i les deficiències de les institucions anomenades a vetllar pels seus drets. És la coneguda com a violència institucional).

28.- Què s'hauria de millorar als jutjats per evitar la victimització secundària?

La formació dels agents judicials

La formació dels jutges i jutgesses

La formació del MF

Les dependències físiques dels jutjats

Altres:_____

29.- Si treballes en més d'un partit judicial, indica'ns si les teves respostes són aplicables a cadascun dels llocs que coneixes o les particularitats de aquells que et sembli important esmentar.

30.- Observacions i comentaris. Si creus adient fer alguna observació o comentari sobre algun aspecte del que no hem fet cap pregunta, pots afegir el que vulguis a continuació:

Qüestionari per a FORENSES

A) FORMACIÓ, OPINIÓ SOBRE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

1.- Què opina sobre el fenomen de la violència contra les dones? Quina és la seva experiència?

2.- Com valora l'obligatorietat de formació pel que fa a la matèria? La considera necessària? Com s'articula la formació que es rep sobre la matèria? Protocols- guies de bones pràctiques. Es fa ús d'aquest material de suport?

B) VALORACIÓN MÉDICO- FORENSE

3.- Normalment, compta amb parts mèdics o informes psicològics aportats per les víctimes? Com és la valoració que fa dels mateixos?

4.- Sempre té entrevistes amb la víctima o en ocasions es remitent als informes que ja consten en l'expedient?

5.- En el cas de les lesions físiques, la qüestió és més clara i es disposa del barem de circulació per puntuar-les però, com es realitza la valoració del dany psicològic? Es detallen en els informes:

-la situació mental i afectiva de la víctima

- Valoració de l'estat psicopatològic com a element compatible amb una situació de violència crònica o habitual, establint si escau la relació de causalitat amb els fets denunciats.

-Tractament efectuat i/o requerit per guarir (primera assistència o tractament mèdic des del punt de vista mèdic-legal) indicant particularment la necessitat de tractament psicoterapèutic (no havent d'oblidar-se que la primera mesura de tractament és l'allunyament del factor estresant i l'adopció de mesures de seguretat per a la víctima)

- Temps mitjans de curació a fi de facilitar la fixació d'una indemnització econòmica”

6.- S'indica puntuació del dany en tots els tipus de violència?

7.- Com valora les Unitats de Valoració Forense Integral? Creu que són necessàries per poder realitzar una valoració global i integral de cada cas?

Qüestionari per a les DONES com a usuàries del sistema de justícia penal

A) DENÚNCIA I INFORMACIÓ JURÍDICA

- 1.- On va interposar la denúncia? En una Comissaria o en el Jutjat de Guàrdia?
- 2.- En el Jutjat de guàrdia, com va ser el tracte que va rebre?
- 3.- La van escoltar amb atenció?
- 4.- Li van informar dels seus drets de forma comprensible? (possibilitat de sol·licitar mesures cautelars i mesures de protecció, existència de serveis socials específics, etc...)
- 5.- Li van informar del procediment o del que succeiria després d'interposar la denúncia?
- 6.- Li van facilitar informació sobre el seu dret a ser assistida per un advocat/a per exercir l'acusació particular i accions civils? (Assistència jurídica gratuïta- advocat/a de pagament)
- 7.- Li van informar del seu dret a regularitzar la seva situació segons la Llei d'estrangeria (Dones estrangeres en situació irregular)
- 8.- Li van oferir assistència lletrada de forma prèvia a interposar la denúncia? (si té dificultats per entendre l'idioma) Li van oferir traductor per a la interposició de la denúncia?

B) ORDRE DE PROTECCIÓ I ALTRES MESURES

1. Va sol·licitar Un. Ordre de protecció? Li van preguntar per què la sol·licitava?
2. Mentre Un. relatava els fets en el jutjat, li van preguntar per fets anteriors, denunciats o no? Contra Un., altres persones o coses? Si algun d'ells va ser en presència de menors? Qui li va fer les preguntes i com es va sentir?

3. Li van preguntar si tenia part mèdic, testimonis o alguna altra prova del seu relat? Qui li va preguntar i com es va sentir?
4. Li van preguntar si hi havia alguna situació de risc per a Un. o per als menors? Si l'agressor té armes o possibilitat d'accedir a elles? Qui li va preguntar i com es va sentir?
5. Li van fer preguntes en relació a les mesures cautelars de protecció penal: abandó del domicili familiar per part del denunciat, prohibició d'acostament i comunicació del denunciat amb Un., els fills/as? I en relació a les mesures cautelars civils: si desitja l'ús del domicili, guarda i custòdia dels menors, establir un règim de visites i comunicació, una pensió d'aliments? Qui li va fer aquestes preguntes i com es va sentir?
6. Li van informar de la possibilitat d'allotjar-se en un allotjament d'urgència juntament amb les seves fills?

C) MÈDIC FORENSE

1. La va examinar un mèdic forense? L'hi van oferir o ho va sol·licitar vostè? Com va ser el tracte que va rebre pel mèdic forense? Com ho va viure?

D) COMPAREIXENÇA ORDRE DE PROTECCIÓ (544 *TER) I ATORGAMENT

1. Es va celebrar una vista per decidir sobre l'ordre de protecció? Es van adoptar mesures per evitar la confrontació d'Un. i/o els seus fills/as amb l'agressor? Van declarar per separat? L'hi van oferir o ho va demanar Un.? o el seu advocat/a? Com es va sentir durant aquesta vista?
2. Entenia el que succeïa? Tenia informació sobre qui eren les persones que estaven presents en aquest moment?

3. Li van concedir finalment l'ordre de protecció? Li van explicar per què no la hi concedien? Qui? Com es va sentir?

E) TRANSCURS DEL PROCÉS JUDICIAL

1. Com va ser la seva experiència al llarg del procés judicial? Com va ser el tracte amb els diversos agents? (personal del jutjat...)

2. Què opina quant a la pràctica de proves? Considera que va ser suficient? El jutjat va tenir un paper actiu sol·licitant proves? I el Ministeri Fiscal?

3. Va rebre o li van donar a la seva petició informació del Jutjat sobre la marxa del procediment? Del que anava succeint?

4. Com va viure aquesta experiència?

F) JUDICI

5. Com es trobava Un. el dia del judici?

6. El dia del judici, es va trobar amb el seu agressor en els passadissos del Jutjat? Li van oferir esperar a la sala separada habilitada per als testimonis o ho va haver de demanar el seu advocat/a?

7. Si no tenia assistència lletrada El Fiscal va contactar amb vostè uns dies abans del judici o va sol·licitar parlar amb vostè abans del judici?

8. Se li va preguntar si necessitava traductor?

9. Dins de la sala de vistes, li van oferir separació física per no veure a l'acusat o ho va haver de demanar el seu advocat/a?

10. Com va transcórrer el judici? Com va ser el tracte amb el jutge? Com es dirigia a vostè.? Com ho va viure? Li oferia confiança?

11. Jutge/a i/o Fiscal li van informar del seu dret a no declarar? Això va influir en el resultat del judici?

12. Jutge/a i/o Fiscal li va forçar a declarar?

13. Jutge/a i/o Fiscal li va forçar a arribar a una conformitat?

G) RESULTAT FINAL

14. Quin va ser el resultat del procés judicial?

15. Després d'haver viscut l'experiència de passar per un procés judicial, què és el que ha trobat a faltar? Què és el que hagués necessitat?

16. Què opina del sistema de justícia? Creu que compleix amb la seva finalitat?

Qüestionari per a ENTITATS que treballen amb dones víctimes de violència masclista que van denunciar i van passar per un procediment judicial penal

A.-DIFICULTATS ES TROBEN LES DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE

- 1.- La informació que té sobre el funcionament dels jutjats durant el procediment judicial és de referència o la té de primera mà?
- 2.- Amb quines dificultats es troben les dones víctimes de violència de gènere per denunciar als jutjats?
- 3.- Reben informació i un tracte adequat tenint en compte la situació en que es pot trobar la dona, per part dels diferents agents judicials (oficina judicial, secretari, jutge/ssa o fiscal), en el moment de la denuncia? (Son informades adequadament sobre els seus drets? Les ofereixen assistència lletrada? Son informades sobre l'ordre de protecció i el procediment judicial?)
- 4.- Amb quines dificultats es troben les dones per obtenir ordres de protecció?
- 5.- El jutge/ssa o fiscal informa a les dones sobre el dret a demanar una l'ordre de protecció i les diferents mesures cautelars: penals i civils?
- 6.- Es fa una intervenció adequada per part dels diferents agents judicials (secretari, jutge/ssa, fiscal) per valorar la situació de risc en que es troba la dona i els seus fills i filles, i decidir la procedència o no de les mesures de protecció?
- 7.- Dins de les instal·lacions judicials, els diferents agents, adopten mesures adients a proporcionar seguretat i tranquil·litat a la dona?
- 8.- S'ofereix a les dones un espai d'espera privat, per evitar el contacte tant visual com físic amb el denunciat? I durant el judici?
- 9.- Les dones estan informades sobre el desenvolupament del procediment judicial i una orientació sobre la seva participació? Reben informació de manera

comprensible per a elles sobre l'estat del procediment i les resolucions judicials, tenint en compte el seu estat emocional? De qui reben aquesta informació?

10.- Els agents judicials es mostren comprensius amb la situació de la dona víctima de violència? li proporcionen una tracte adequat i respectuós?

11.- Si la dona té dificultats amb la llengua, se li ofereix sempre la possibilitat d'un traductor/a?

12.- Quins aspectes li generen més angoixa a la dona durant el procediment judicial?

B.- QUE S'HAURIA DE MILLORAR ALS JUTJATS

1.- Quales son les demandes de les dones víctimes de violència de gènere que van denunciar i passar per un procediment judicial penal ?

2.- Creus que els diferents agents judicials haurien de tenir més formació sobre la problemàtica? Quina? (Cicle de la violència i estats de la dona, afectació de la situació de violència de la víctima i dels seus fills i filles, perspectiva de gènere , mites sobre la violència masclista i la víctima, valoració del risc, altres...)

3.- Creus que una guia de bones pràctiques podria ajudar a millorar l'atenció de les víctimes?